

Paide Linnavalitsus

**PAIDE LINNA
TERVISEPROFIIL
ja
TEGEVUSSUUNAD 2015-2018**

**Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond**

Eesti tuleviku heaks

Paide 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
TERVISEPROFIILI KOOSTAMISE MEESKOND	7
LÜHENDID	7
I PAIDE LINNA ELANIKE TERVIS JA SEDA MÕJUTAVAD TEGURID.....	8
1. Demograafilised ja üldandmed.....	8
1.1. Paide linna asukoht.....	8
1.2. KOV eelarve ja tulumaksu laekumine	9
1.2. Rahvastikunäitajad ja koosseis.....	10
1.3. Rahvastiku rände näitajad	12
1.4. Rahvastiku sündimuse ja suremuse näitajad	12
1.5. Elussünnid ema vanuse järgi, suitsetamine ja abordid.....	14
1.6. Demograafiline tööturuseindeks ja ülalpeetavate määr	15
2. Suremus ja Haigestumine.....	17
2.1 Laste surmad	17
2.2. Surma põhjused	17
2.3. Haigestumine.....	19
3. Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused.....	20
3.1. Tööturu situatsioon.....	20
3.2. Toimetulek	25
3.3. Kaasatus kogukonna tegevustesse.....	28
4. Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng.....	32
4.1. Õpilaste arv haridusasutustes	32
4.2. Koolikohustuse täitmine.....	32
4.3. Kiusamisvastased programmid ja tegevused koolides ja lasteaedades	32
4.4. Noorte süüteod	34
4.5. Laste ja noortega tegelevad asutused	34
4.6. Lastele ohutu elu- ja õpikeskkond.....	35
4.7. Tervise teenuse olemasolu	36
4.8. Kohaliku omavalitsuse initsiatiiv ja toetused tagamaks teenuste kättesaadavust	36
4.9. Koolitoit	37
5. Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond	38
5.1. Tervist edendavad töökohad, lasteaiad ja koolid	38
5.2. Huvitegevuse ja vaba aja veetmise kohad.....	38
5.3. Üldkasutatavad spordirajatised ja terviserajad.....	41
5.4. Transport ja teedevõrk.....	42
5.5. Keskkonna mõjurid	44
5.6. Kuriteod.....	49
5.7. Tulekahjud.....	49
5.8. Kõrgendatud riskiga objektid	50
5.9. Kohaliku omavalitsuse alkoholipoliitika.....	50
5.10. Tööõnnetused	50
5.11. Hulkuvad loomad	51
6. Tervislik eluviis.....	53
6.1. Tervisliku teabe kättesaadavus.....	53
6.2. Tervislikku eluviisi toetavad üritused paikkonnas	53
6.3. Toitumine, ülekaaluliste ja rasvunute ülekaal	55
6.4. Füüsiline aktiivsus.....	55
6.5. Alkoholi tarbimine, suitsetamine, narkootiliste ainete- ja kondoomi kasutamine	57

6.6. Helkuri ja turvavöö kasutamine	58
7. Tervise teenused	59
7.1 Tervishoiuteenuseid pakkuvad asutused	59
7.2 Nõustamisteenuste kättesaadavus.....	60
7.3. Olulisemad tervise teenuseprojektid	60
II PAIDE ELANIKE MUUTUSED TERVISES, SEKKUMISVAJADUSED JA PEAMISED	
TEGEVUSSUUNAD	62
1. Positiivsed muutused.....	62
2. Probleemvaldkonnad	64
3. Sekkumisvajadused	66
4. Peamised tegevussuunad aastani 2018	67
KASUTATUD KIRJANDUS	71

SISSEJUHATUS

Tervis on inimese elukvaliteedi üks alustalasid ning määrab suuresti selle, kui hästi või halvasti ta oma eluga toime tuleb. Inimeste kollektiivne tervis määrab selle, kui terve on linn või vald ning veelgi edasi vaadates, kui terve on riik.

Paide linna terviseprofiil kujutab endast ülevaadet linnaelanike tervisest ja tervisemõjuritest ning analüüsib nende tegurite muutusi ja suundumusi ajas, ühtlasi võrreldes seda kogu Eesti näitajatega. Profiil sisaldab indikaatoreid, mis graafikutes ja tabelites esitatuna määratlevad hetkeprobleemid ja aitavad leida potentsiaalseid lahendusi.

Terviseprofiil on abivahend inimeste ja keskkonna tervises seisundi mõõtmisel, hindamisel, analüüsimisel, paremate tervisetulemite eesmärgistamisel ning nende saavutamiseks vajalike tegevuste ja vahendite kindlaksmääramisel.

Paide linna terviseprofiili koostamine (uuendamine) sai alguse Järva Maavalitsuse ettepanekust, seoses Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Tervislikke Valikuid toetavad meetmed 2013-2015” raames ja Järva Maavalitsuse ning Tervise Arengu Instituudi vahel sõlmitava lepingu lisa 2 alapunktide 2.2. ja 2.6. alusel.

Järgnes Paide linnavalitsuse poolt antav korraldus (29.mai.2015 nr 190) algatada linna terviseprofiili koostamine (uuendamine) aastateks 2015-2018. Valiti terviseprofiili koostamise juhtrühm ja profiili koostamise meeskond. Algas koostöö partneritega, andmete kogumine ja analüüs, nende süstematiseerimine ja säilitamine. Paralleelselt toimus profiili kokkukirjutamine.

Paide linna terviseprofiili koostamine on aluseks tervisedenduse edasise arengu kujundamiseks. Kuna rahvastiku tervis on pidevas muutuses, siis tuleb antud dokumenti regulaarselt täiendada ja uuendada.

Paide linna terviseprofiil on kättesaadav Paide linna kodulehel.

Tervist mõjutavad tegurid

Tervisemõjurite all mõistetakse tegureid, mis tingivad muutusi indiviidi, grupi või rahvastiku tervises kas paremas või halvemas suunas (Marmor jt, 1994). Tervisemõjurite üldmõiste hõlmab suurt hulka tõenduspõhiseid ja omavahel põimunud üksikmõjureid ja mõjurite kombinatsioone.

Tervist mõjutavad individuaalsed, ealised ja pärilikud tegurid, mida ei ole võimalik muuta. Küll on aga suur hulk tegureid, mille mõju tervisele sõltub nii riigis kui ka omavalitsuses tehtavatest otsustest ja seeläbi kujundatavast elukeskkonnast, mis omakorda mõjutab inimese tehtavaid valikuid ja otsuseid ehk individuaalset eluviisi.

Elukeskkonnast tulenevad sotsiaalsed ja kogukondlikud mõjud, elu- ja töötingimused ning üldised sotsiaalmajanduslikud, kultuurilised ja keskkonnamõjud. Seega mõjutavad inimese tervist kõigis eluvaldkondades (haridus, kultuur, ehitus, liikluskorraldus, jäätmemajandus jne) tehtavad otsused.

Tervis ei ole tegevus, ei ole sportimine, tervislikult toitumine, mitesuitsetamine, soodsas keskkonnas elamine või töötamine. Tervis on nendest ja paljudest teistest tegevustest mõjutatud tulemus. Igapäevases elus kasutada olevad vahendid, üksikisikuid ja kogukondi mõjutavate tegurite kombinatsioonid määravad selle, kui terved on inimesed nii füüsiliselt kui ka vaimselt.

Kuna tervist mõjutavad kõigis eluvaldkondades tehtavad otsused ja ellu viidavad tegevused, nõuab paremate tervisetulemite saavutamine erinevate eluvaldkondade esindajate vahel koostööd ning kogukonna kaasamist. Kohalik omavalitsus on asutus, millel kätkeb vastutus ja ühtlasi võimalusi kujundada elukeskkond selliseks, mis võimaldab inimestel teha tervislikke valikuid.

Terviseprofiili eesmärgid ja tulemused

Terviseprofiili koostamine on omavalitsuse elanike tervise ja seda mõjutavate tegurite kaardistamine, mis on aluseks tervise arendamise tegevussuundade määramisel. Tegevussuundadega püstitatakse konkreetsed eesmärgid tervisetulemite parandamiseks ning määratletakse nende saavutamiseks vajalikud tegevused.

Terviseprofiil on abivahend inimeste ja keskkonna tervise seisundi mõõtmisel, hindamisel, analüüsimisel, paremate tervisetulemite eesmärgistamisel ning nende saavutamisel vajalike tegevuste ja vahendite määratlemisel.

Terviseprofiili koostamise eesmärk on suurendada elanikkonna heaolu, tõsta inimeste elukvaliteeti parema tervise kaudu ja juhtida tähelepanu omavalitsuses tehtavate otsuste tervisemõjudele. Lisaks on profiili eesmärgiks tagada tervise arendamise temaatika integreerimine omavalitsuse arengukavasse, anda terviseküsimustele laiem kõlapind nii elanike kui ka otsusetegijate hulgas, aktiveerida kogukonna liikmeid tegutsema paremate tervisetulemite saavutamiseks ning luua eeldused rahvastiku tervise parendamiseks.

Terviseprofiili abil saame:

- koondada tervist puudutava olulise info;
- selgitada välja terviseprobleemid ja -vajadused;
- selgitada välja tervist mõjutavad tegurid;
- selgitada välja tervise parendamist võimaldavad tegevused;
- stimuleerida tervisemuutusi;
- edendada valdkondade vahelist koostööd;
- muuta tervise temaatika nähtavaks;
- anda avalikkusele, poliitikutele, erinevatele valdkondade spetsialistidele ja otsusetegijatele kergesti arusaadaval viisil teavet tervisemõjuritest.

Terviseprofiili koostamise tulemusena on võimalik teadlikumalt tegeleda tervisejuhtimisega linnas ja seeläbi suurendada elanike rahulolu eluga, mis omakorda soodustab elanikkonna püsijäämist omavalitsuses.

Lisaks tervisetemaatika käsitlemisele aitab terviseprofiili koostamine kaasa jätkusuutliku poliitika kujundamisele, integreeritud planeerimisele ja hea valitsemistava edendamisele omavalitsuses.

Tervise parendamiseks tehtavad tegevused, milleni jõutakse:

- antakse elanike tervise kohta täpset, päevakohast, erapooletut ja sõltumatut informatsiooni;
- saadud informatsiooni analüüsitakse - lähtudes selle mõjust tervisele;
- selgitatakse välja tervise parendamiseks vajalikud tegevused ja ressursid;
- kogukond kaasatakse terviseplaneerimisse;
- kõiki elanikerühmi innustatakse tegutsema tervise parendamise nimel;
- seatakse eesmärgid muutuste mõõtmiseks.

Terviseprofiil on suunatud kõigile omavalitsuse elanikele terviseteadlikkuse tõstmiseks ja tervisemõjurite paremaks mõõtmiseks. Erinevate valdkondade spetsialistidele, otsustegijatele ja poliitikutele tervisetemaatika paremaks mõistmiseks ning valdkondadevahelise koostöösuutlikkuse tõstmiseks parema tervise nimel. Terviseprofiil aitab selgemini näha seost erinevates valdkondades tehtavate otsuste ja planeeritavate tegevuste ning tervisemõjude vahel.

Terviseprofiili koostamise põhimõtted

Terviklikkus – ükski inimeste tervist mõjutav valdkond ei tohiks olla profiilist teadlikult välja jäetud.

Integreeritus linna arengukavasse – linnavalitsusel on oluline kujundada arengukavas tervisetemaatika käsitlemise praktika, mis tagab terviseküsimuste nähtavuse linna jätkusuutlikul arendamisel.

Kaasatus – terviseprofiil peab peegeldama erinevate asjaosaliste (kogukonnarühmad, erinevate valdkondade spetsialistid, poliitikud) hinnanguid ja arvamusi.

Võrreldavus – inimeste tervises seisund omavalitsuses ja maakonnas peab olema võrreldav ajas mingite kokkulepitud või normatiivsete indikaatorite alusel.

Tõenduspõhisus – tõenduspõhisuse tagavad asjakohastest ja tunnustatud allikatest kogutavad kvantitatiivsed ning kvalitatiivsed ning kvalitatiivsed andmed ja info.

Avalikkus – andmed ja analüüsitulemused peavad olema piiranguteta ja kergesti kättesaadavad avalikuks kasutamiseks.

Regulaarsus – kuna elukeskkonna tingimused ja nende mõju inimeste tervisele muutuvad ajas, on vajalik terviseprofiili koostada regulaarselt.

Seos arengudokumentidega

Paide linna terviseprofiil suhestub teiste linna, maakonna ja riiklike arengudokumentidaga, mis samuti sätestavad tervisedenduslikke valdkondi.

- Paide linna arengukava aastateks 2011-2020, visioon aastani 2035
- Arengukava „Turvaline Järvamaa 2014-2020”
- Järvamaa arengustrateegia 2012 -2020
- Rahvastiku tervise arengukava aastateks 2009-2020

TERVISEPROFIILI KOOSTAMISE MEESKOND

Ülle Leesmaa	Paide Linnavalitsus, abilinnapea
Ene Trummal	Paide Sotsiaaltöökeskus, sotsiaaltöötaja, juhtumikorraldaja
Heiki Rosin	Paide Sotsiaaltöökeskus, juhataja
Elo Öösalu	SA Paide Tervise- ja Spordikeskus, asjaajamise spetsialist
Ester Marjapuu	Paide Linnavalitsus, arendusnõunik
Eha Tasang	Eesti Töötukassa, Järvamaa osakond, osakonnajuhataja
Malle Hermanson	Politsei- ja Piirivalveamet, noorsoopolitseinik
Karit Koller	PAIde Lasteaed, tervishoiutöötaja

Täname koostöö eest kõiki andmeesitajaid: Politsei- ja Piirivalveametit, Tööinspektsiooni Analüüsi- ja arengutalitust, Eesti Päästeametit, Järva Maavalitsust, Paide Kultuurikeskust ning Maksu ja Tolliametit.

LÜHENDID

PIK – Puuetega Inimeste Koda
TAI – Tervise Arengu Instituut
KEJHK - Kesk-Eesti Jäätmehoolduskeskus
TE - toetatud elamine
IET - igapäevaelu toetamine
TT - töötamise toetamine
KENK – Kesk-Eesti Noorsootöö Keskus
KEAT – Kaitse end ja aita teisi
FB- Facebook
LL – Linnaleht
PÜG – Paide Ühisgümnaasium
PG – Paide Gümnaasium

I PAIDE LINNA ELANIKE TERVIS JA SEDA MÕJUTAVAD TEGURID

1. Demograafilised ja üldandmed

1.1. Paide linna asukoht

Pindala: 10,03 km²

Elanike arv: 8370 (seisuga 01.01.2015)

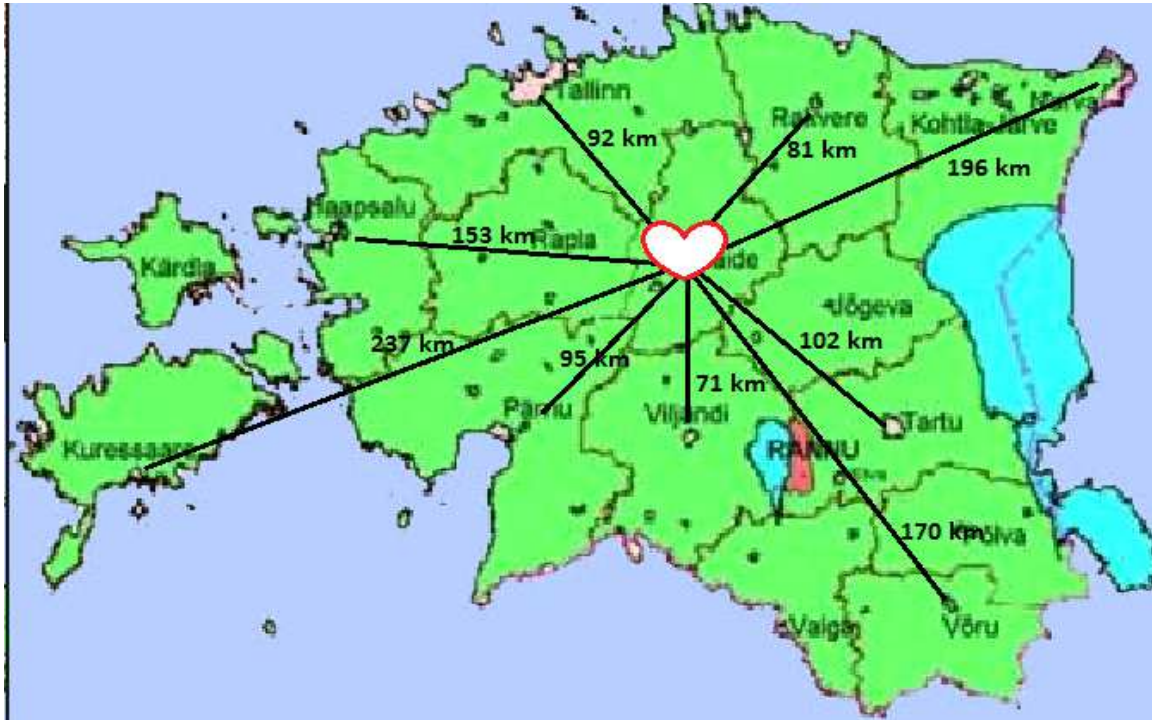
Asustustihedus: 830 inimest km²

Paide linn asub Kesk-Eestis, Järva maakonna keskosas. Paide linn on maakonna administratiivne ja majanduslik keskus. Paide linna ümbritsevad Paide vald ja Väätsa vald.

Linna läbib Pärnu-Rakvere-Sõmeru maantee ja Tallinn-Tartu-Luhamaa maantee asub Paidest 5 km kaugusel. Maa-ameti Katastri Andmetöölusbüroo andmetel on 01.01.2011.a seisuga Paide linnas registreeritud 1683 katastriüksust pindalaga 560,0 ha. Üldkasutatavaid regulaarse hoolduse all olevaid haljasalasid on linnas 489 798 m², millest 131 617 m² ehk ligi 27 % moodustub pargipind ja millele lisanduvad minipargid 2475 m². Linna kaguosas asub tehisjärv, mille ümbritsev ala on planeeritud avaliku kasutusega puhkealaks, millel on kaks supelranda, laste mänguväljaku elemendid, võrkpalliplatsid jne. Paide linnas on kokku 40 355 m tänavaid. 2005-2009.a jooksul ehitati kokku 1,8 km kergliiklusteid ning rekonstrueeriti ja ehitati kõnniteid 5,8 km ulatuses (*allikas: Paide linna arengukava aastani 2020*).

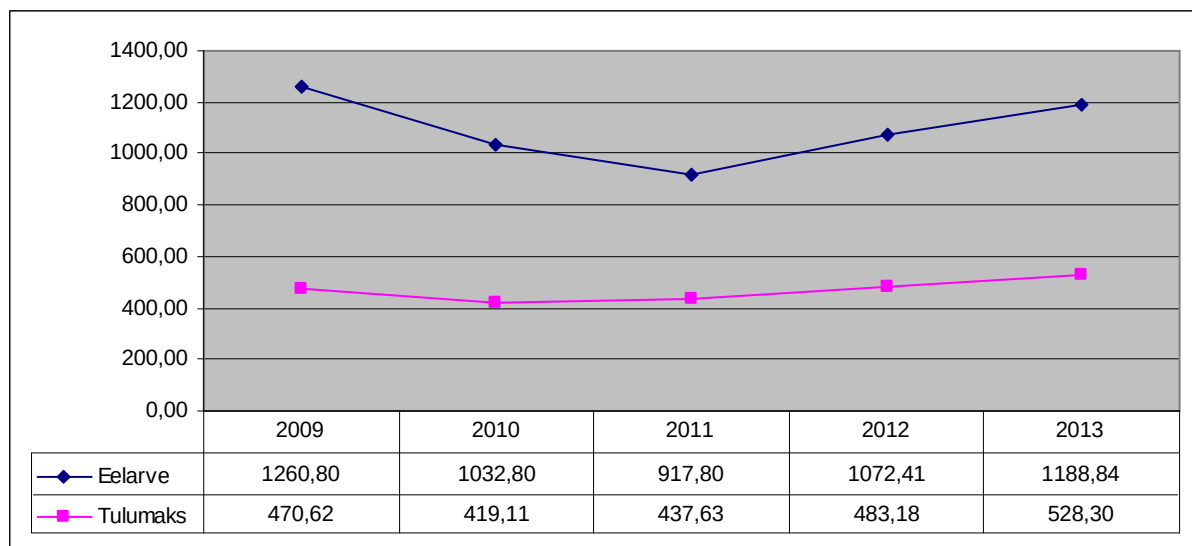
Paide on rahvaarvult 13 linn Eestis (*allikas: Statistikaamet*). Linna tänapäevasteks tunnusmärks on Ajakeskus Wittenstein koos Vallitorniga, keskväljak koos raekoja ja Püha Risti kirikuga. Tunnusüritusteks on Arvamusfestival, Paide Paepäevad, Kreisilinnapäev ja Paide-Türi rahvajooks.

Joonis 1. Paide linna asukoht Eesti kaardil ja kaugused teistest linnadest

Kuna Paide asub mandri Eesti keskosas, siis on tema positsioon ja ühendusvõimalused teiste Eesti linnadega head. Kaugus suurematest linnadest: Tallinn 92 km, Tartu 102 km, Pärnu 95 km, Viljandi 71 km ja Rakvere 81 km.

1.2. KOV eelarve ja tulumaksu laekumine

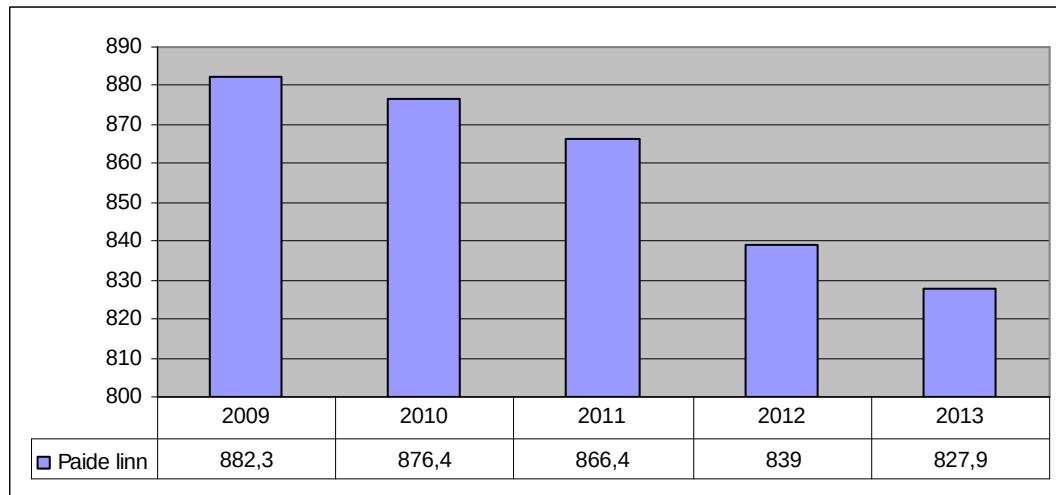

Joonis 2. Paide linna eelarve ja laekunud tulumaks ühe elaniku kohta (*allikas: Paide Linnavalitsus*)

Paide linna eelarve on langenud 2009.-2011, kuid alates 2012.a on linna eelarve taas suurenemas. 2013.a oli linna eelarve 9,3 milj eurot. Keskmiselt laekus maksudelt 59,2 % (sh 98,1 % füüsilise isiku tulumaksu ja 1,9 % maamaksu). Toetustest laekus 36,4 % ja kaupade

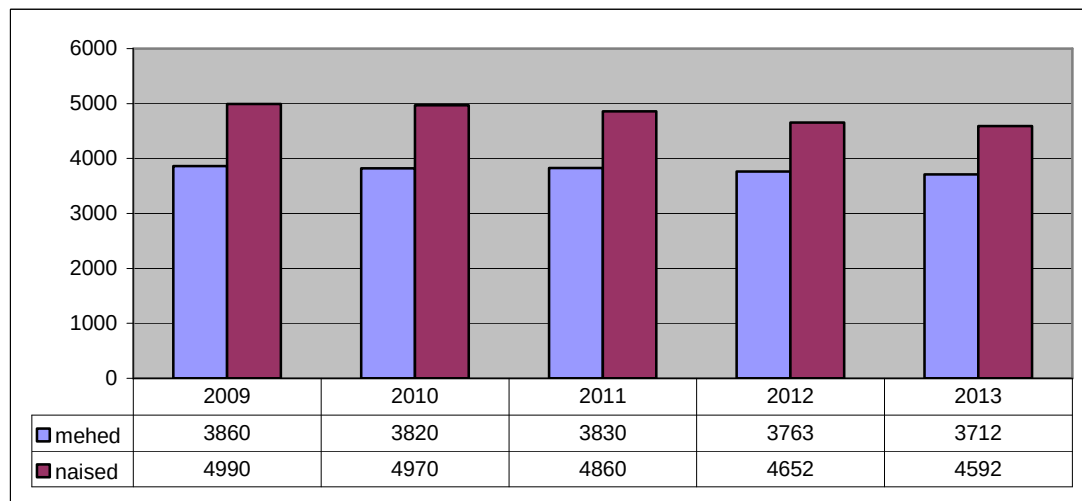
ning teenuste müügist 4,2 %. Suurem osa kuludest moodustavad haridusele tehtavad kulutused (42,8 %), vabale ajale ja haridusele (18,2 %), sotsiaalsele kaitsele (11,6 %) ja valitsussektorile (9,0 %).

1.2. Rahvastikunäitajad ja koosseis

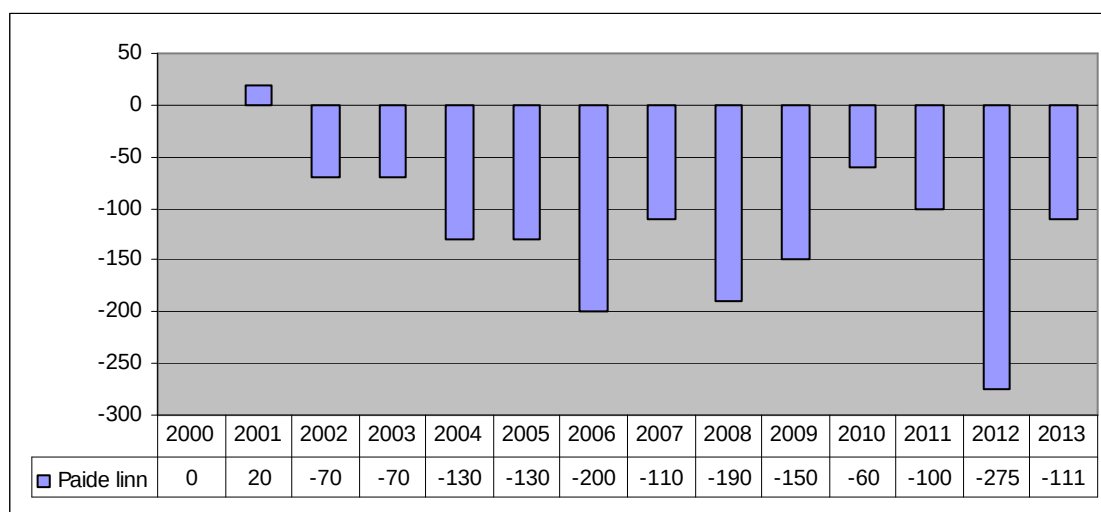
Joonis 3. Paide linna asustustihedus 2009-2013.aastal (allikas: Statistikaamet)

Paide linna asustustihedus on 827,9 inimest/km² kohta, see on võrreldes Eesti keskmise (30,4 in/km²) ja Järvamaa keskmise (12,6 in/km²) asustustihedusega kõrge, mis näitab elanike koondumist maakonnakeskusesse. Võrreldes 2008.a terviseprofiili andmetega on näha, et linna asustustihedus on vähenenud 144,8 inimese võrra ruutkilomeetri kohta.

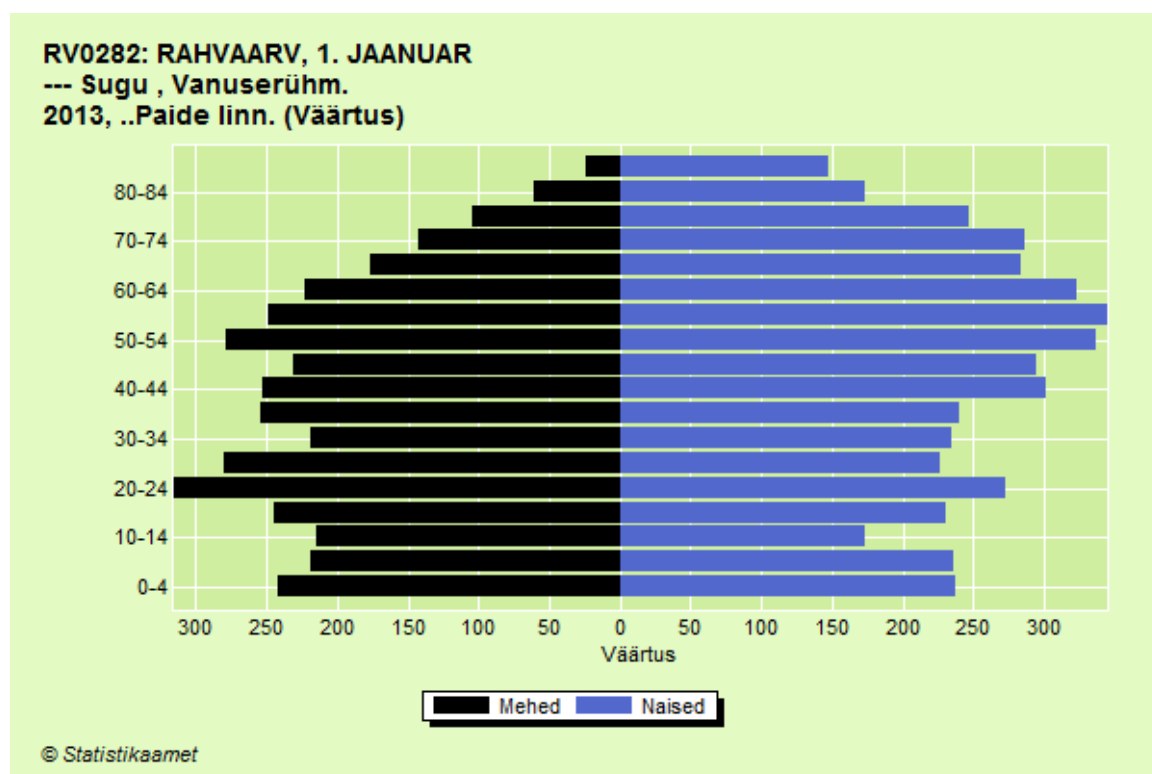

Joonis 4. Paide linna elanike arv 2009-2013 (allikas: Statistikaamet)

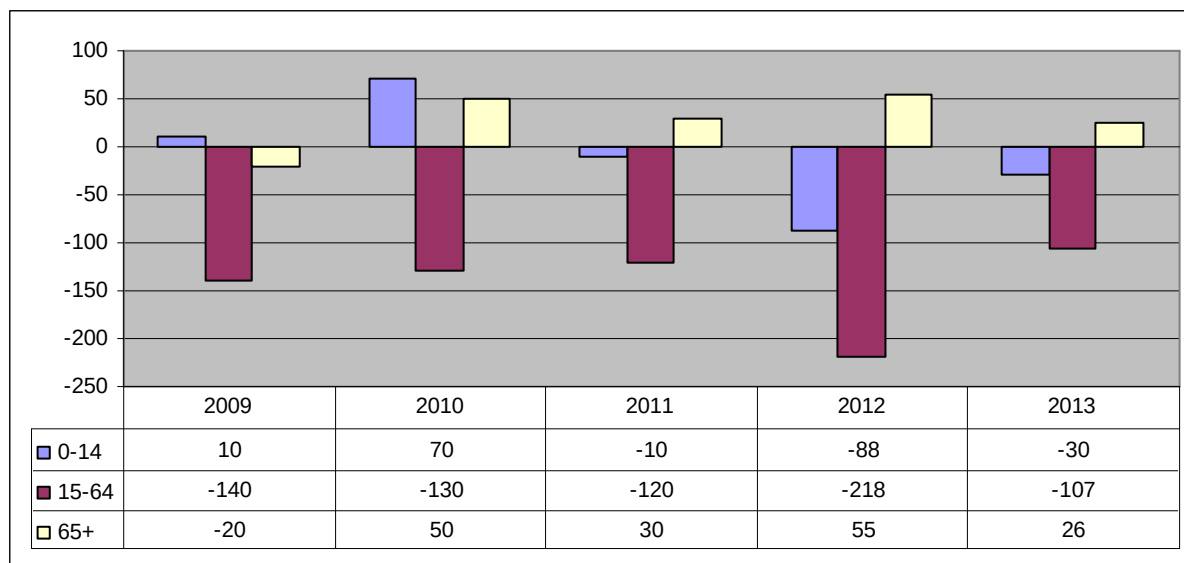
Paide linnas elas 01.01.2013.a seisuga järgmiste erinevate rahvuste esindajaid: venelasi 401; ukrainlasi 101; soomlasi 71; valgevenelasi 18; mustlasi 15; sakslasi 14; poolakaid 13; armeenlasi 11; leedukaid 6 ja lätlasi 2. Eestlaste osakaal kogu Paide elanikkonnast on 96 %, mis on võrreldes 2008.a vähenenud kahe protsendi võrra – arvestades teiste rahvuste osakaalu vähenemist pole õigustatud kavandada tervisteenuseid sõltuvalt rahvuslikust eripärast. (allikas: Eesti Rahvastikuregister)

Joonis 5. Paide linna rahvaarvu muutus aastast 2000 (*allikas: Statistikaamet*)

Joonis 6. Rahvastiku soo- ja vanuseline jaotus, aastal 2013 (*allikas: Statistikaamet*)

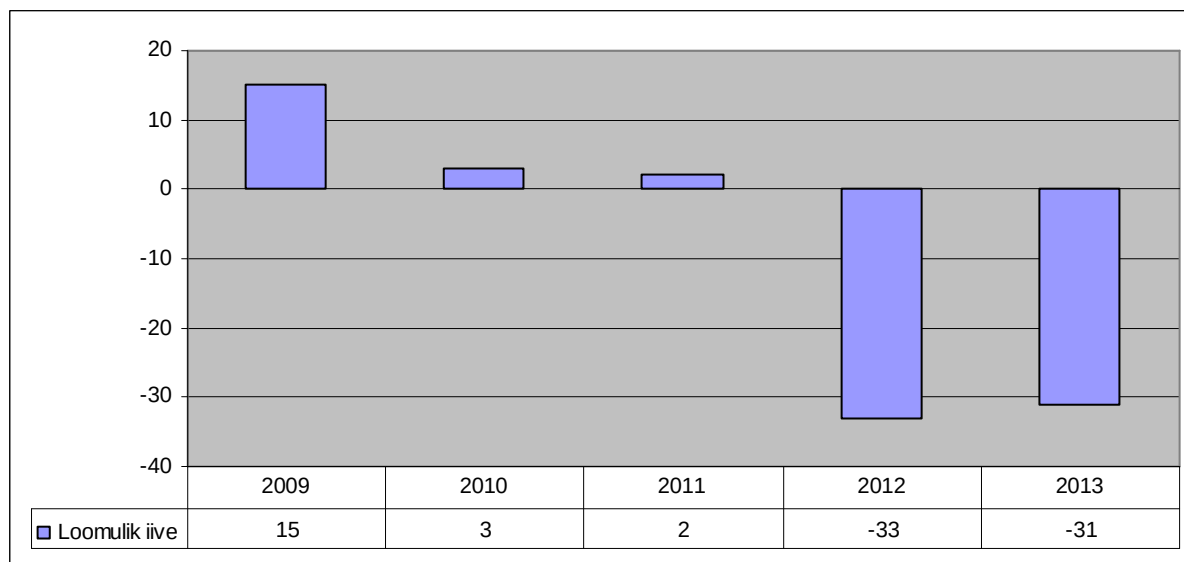
Joonis 7. Paide linna rahvastiku vanusejaotuse muutus 2009-2013.a (allikas: Statistikaamet)

1.3. Rahvastiku rände näitajad

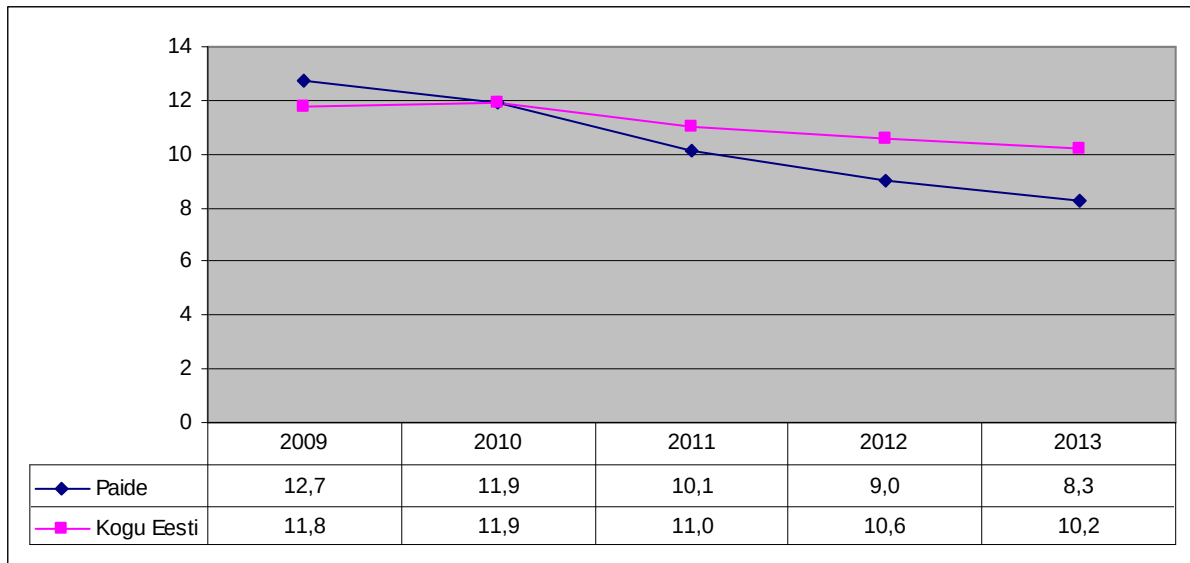
Tabel 1 Paide linna elanike ränne ja rändesaldo (allikas: Statistikaamet)

	2009	2010	2011	2012	2013
sisse	284	209	268	223	193
välja	300	286	347	306	270
rändesaldo	-16	-77	-79	-83	-77

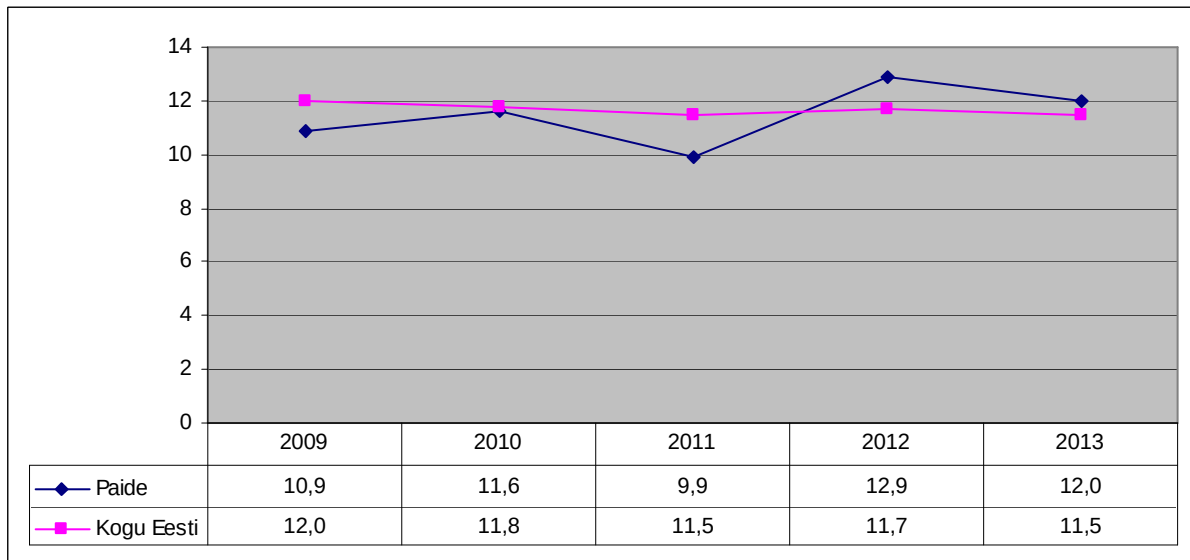
1.4. Rahvastiku sündimuse ja suremuse näitajad

Joonis 8. Paide elanikkonna loomulik iive (allikas: Statistikaamet)

Joonis 9. Sündimuse üldkordaja (sündide arv 1000 elaniku kohta) Paide ja kogu Eesti võrdlus (allikas: Statistikaamet)

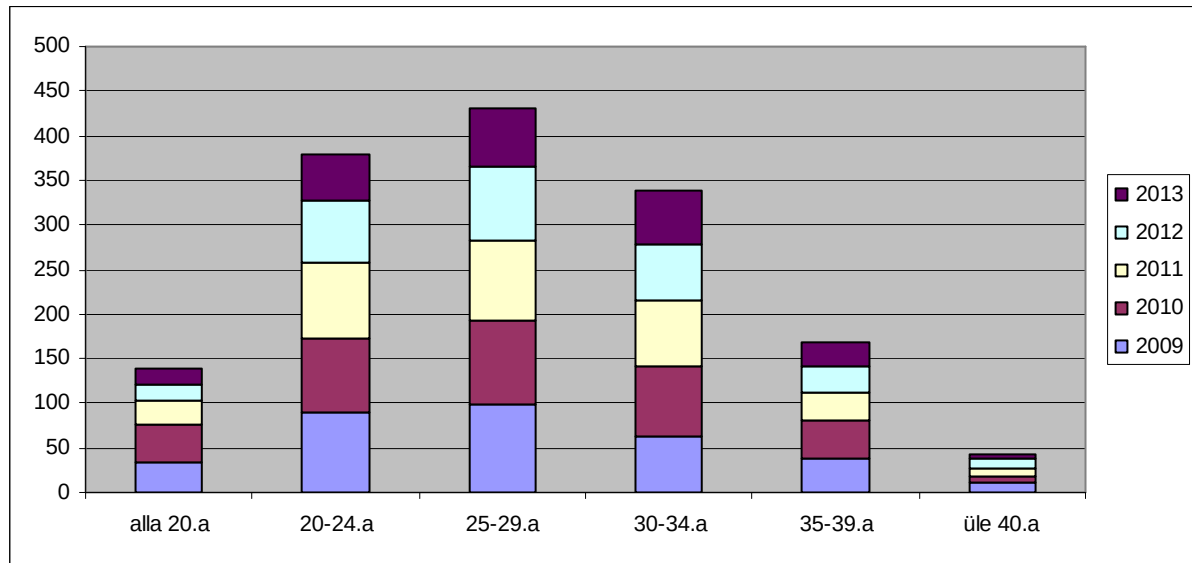

Joonis 10. Suremuse üldkordaja (surmade arv 1000 elaniku kohta) Paide ja kogu Eesti võrdlus (allikas: Statistikaamet)

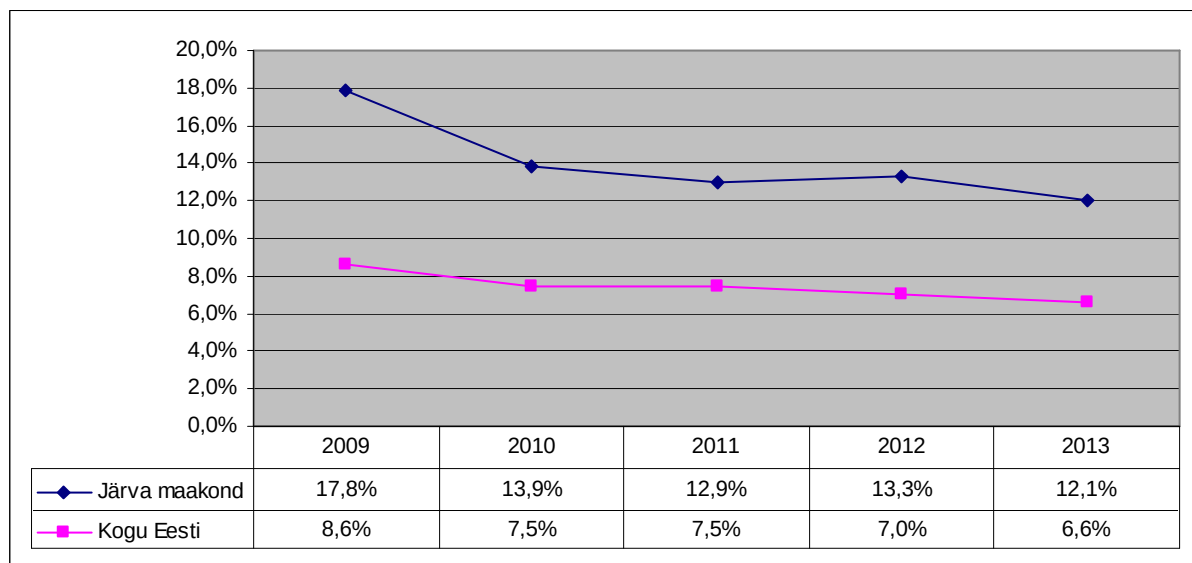
Paide linnas elussündide arv on aasta aastalt märgatavalt vähenenud. Sarnast langustendentsi näitab ka kogu Eesti elussündide arv. Kuigi sündimus väheneb kogu Eestis on Paide linnas sündimuskordaja võrreldes Eestiga märgatavalt väiksem ja langeb oluliselt kiiremini.

Suremuse tase on Paide linnas 2012 ja 2013.a oluliselt tõusnud, samas kui kogu Eestis püsib suremus stabiilsena. Suremuse üldkordaja tõus võib olla tingitud sellest, et Paide linna vanemaalaste osakaal muu elanikega võrreldes on tõusnud.

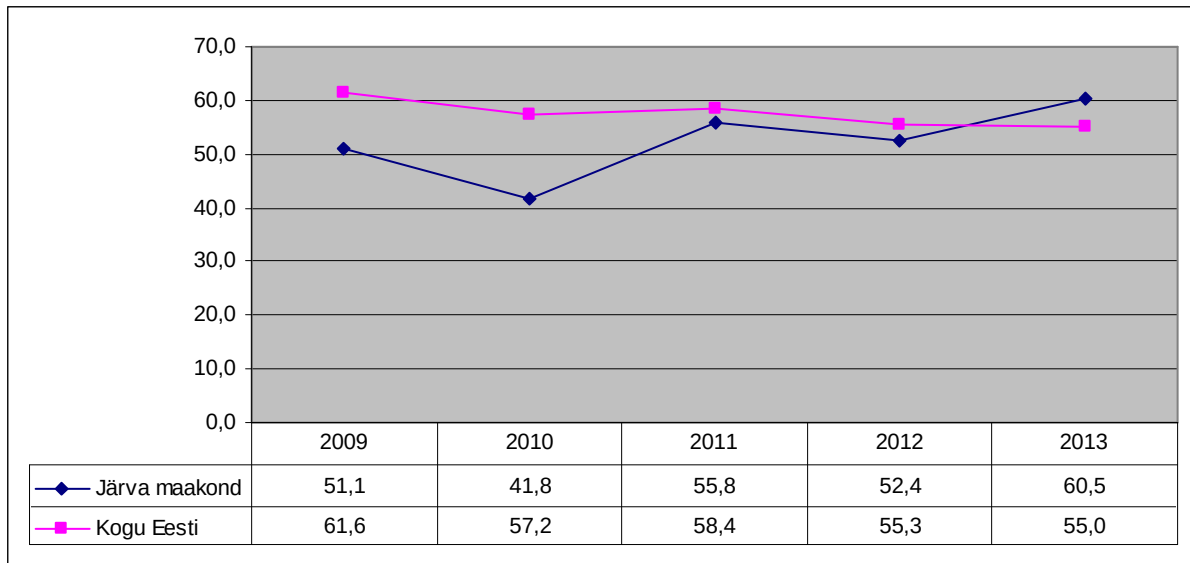
1.5. Elussünnid ema vanuse järgi, suitsetamine ja abordid

Joonis 11. Elussünnid ema vanuserühma järgi (Järva maakonna andmed) (allikas: TAI)

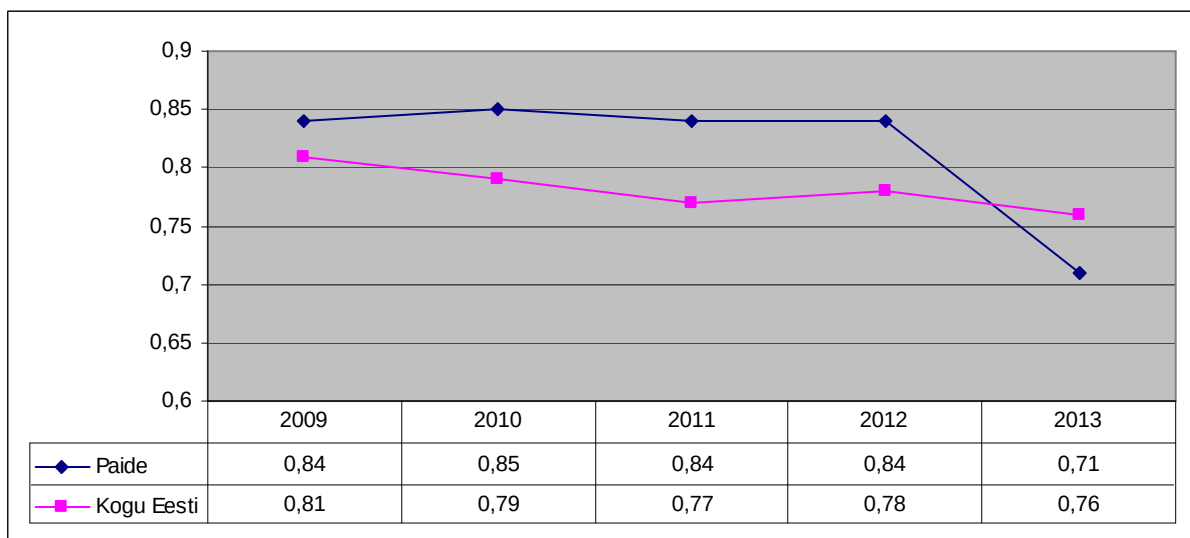
Joonis 12. Suitsetajate osakaal sünnitajatest (Järva maakonna ja kogu Eesti võrdlus) (allikas: TAI)

Joonis 13. Abordimäär 100 elussünni kohta (Järva maakonna ja kogu Eesti võrdlus) (allikas: TAI)

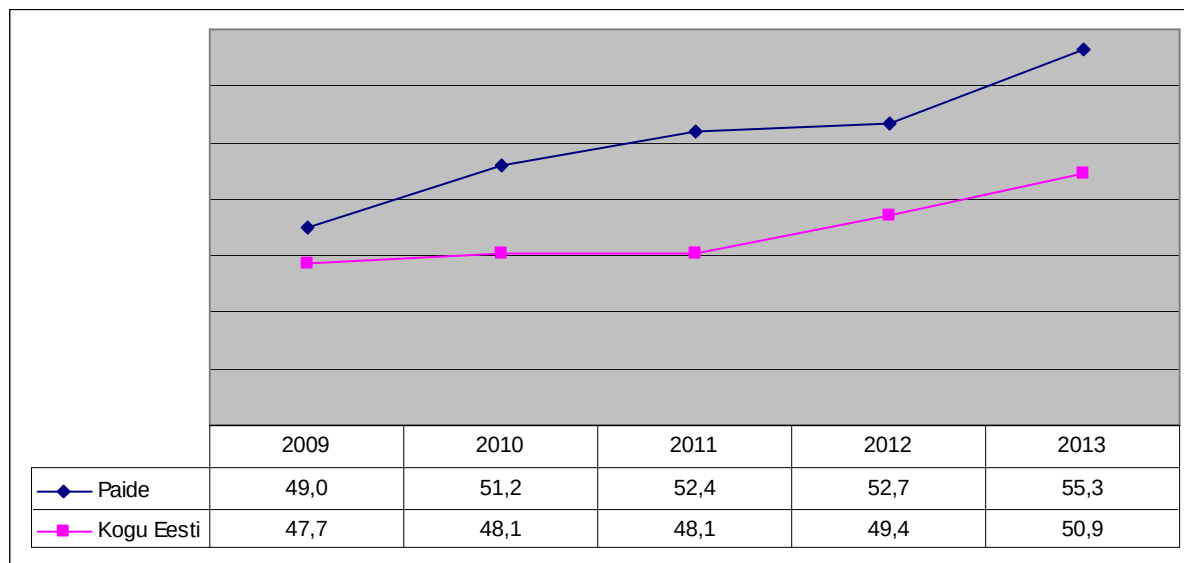
Esitatud maakondlikud andmed võrdluses kogu Eestiga. Keskmise sünnitajate vanus on 26.a. Suitsetavate rasedate osakaal sünnitajatest on Järvamaal olnud oluliselt kõrgem kui kogu Eestis tervikuna. Abordimäär 100 elussünni kohta oli 2009-2012.a Järva maakonnas võrreldes kogu Eestiga madalam. 2013.a toimus oluline muutus, kus abordimäär Järvamaal tõusis kõrgemaks võrreldes kogu Eestiga.

1.6. Demograafiline tööturusurveindeks ja ülalpeetavate määr

Joonis 14. Demograafilise tööturusurveindeksi, Paide ja kogu Eesti võrdlus (allikas: Statistikaamet)

Tööturusurveindeks näitab eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte ja sealt vanuse tõttu potentsiaalselt lahkuvate inimeste suhet. Alates 2009.a on tööturusurveindeks Paides olnud suhteliselt stabiilne, kui 2013. a. on see näitaja oluliselt langenud. Langenud on tööturusurveindeks ka võrreldes eelmise Tervisprofiili aegsete näitajatega – 2008.a oli see 0,87.

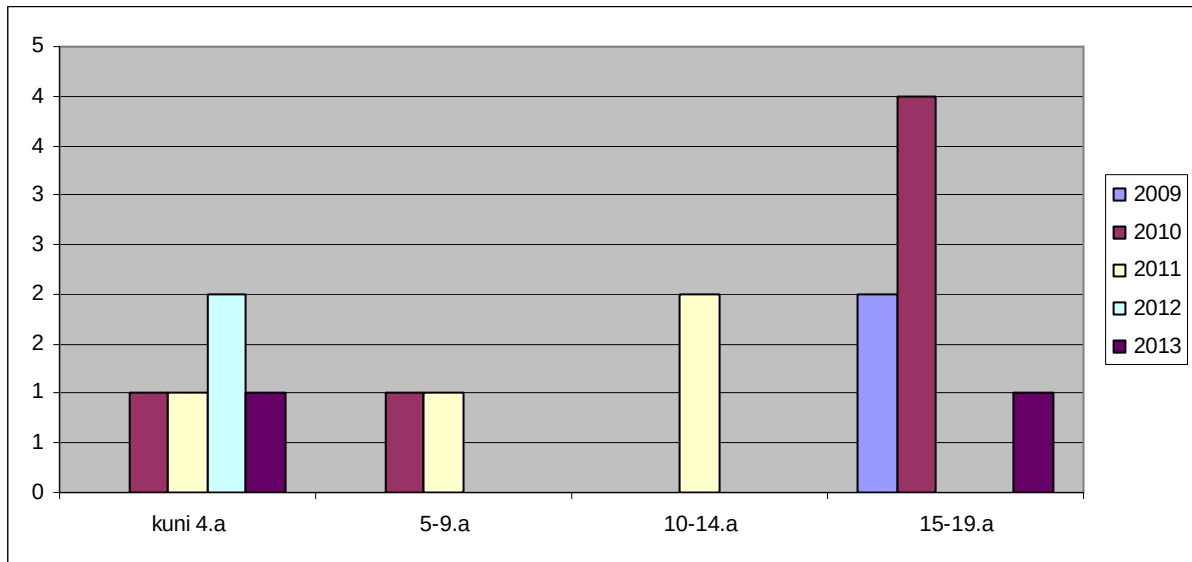

Joonis 15. Ülalpeetavate määr, Paide ja kogu Eesti võrdlus (*allikas: Statistikaamet*)

Ülalpeetavate määr näitab laste ja pensionäride arvu 100 tööealise kohta. Nii Paide linnas, kui ka Eestis kasvab aasta aastalt ülalpeetavate määr, kuid Paide linnas on ülalpeetavaid võrreldes Eestiga oluliselt enam. Ülalpeetavate määr Paides kasvab eelkõige pensioniealiste arvult.

2. Suremus ja Haigestumine

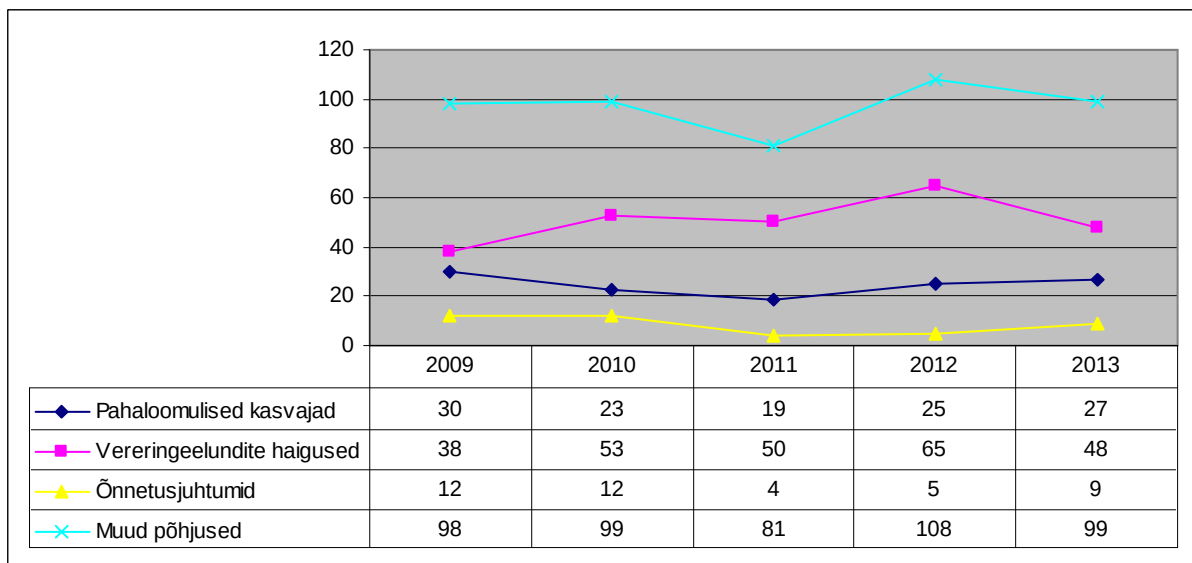
2.1 Laste surmad

Joonis 16. Laste surmad Järva maakonnas (allikas: Statistikaamet)

Laste suremuse kohta on esitatud maakondlikud andmed. Andmetest nähtub, et laste suremus on suur vanuses kuni 4 aastat ja 15-19. aastaste vanusegrupis. Enam on surmajuhtumeid poiste seas.

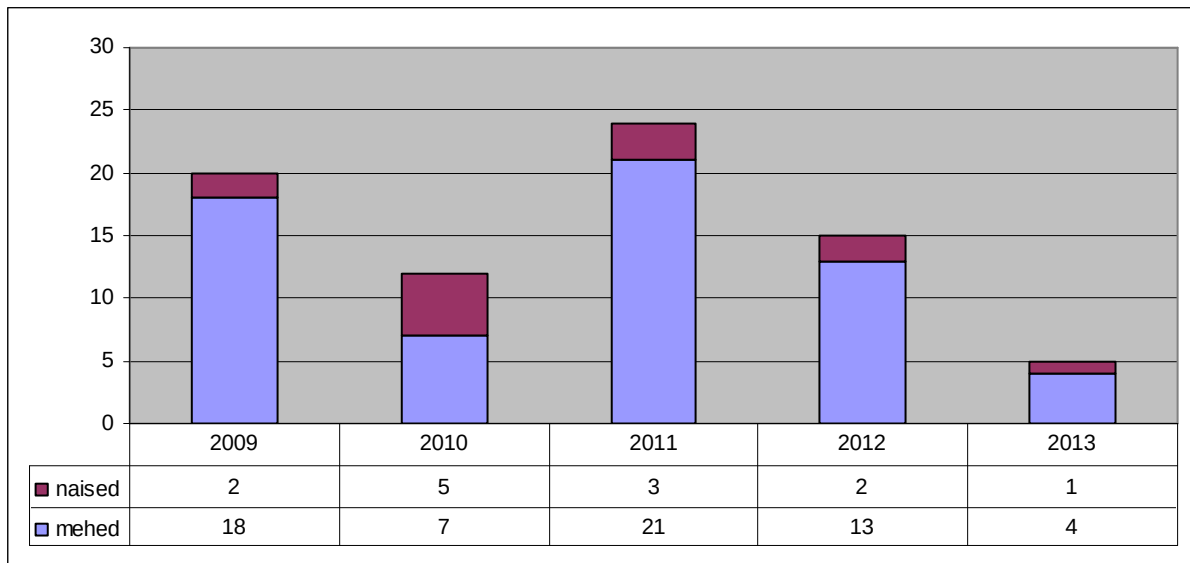
2.2. Surma põhjused

Joonis 17. Paide linna elanike surma põhjused (allikas: TAI)

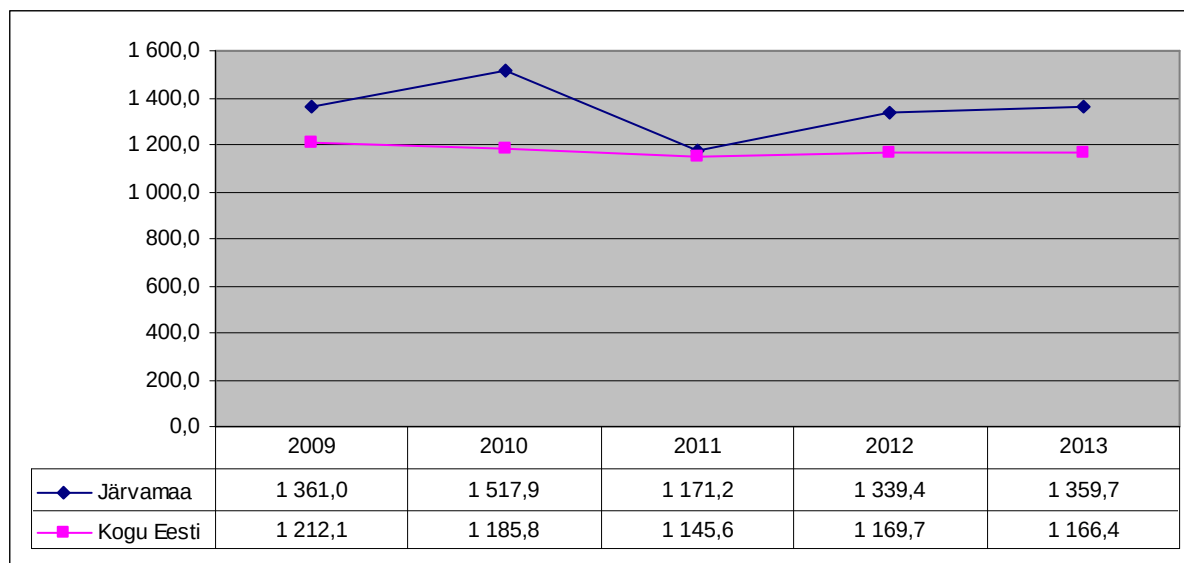
Kõikidest surmadest 32 % on põhjustanud vereringeelundite haigused, 12 % pahaloomulised kasvaja, 2,5 % on surma põhjusteks olnud õnnetusjuhtumid. 53 % juhul on surma põhjuseks mõni muu põhjus (sagedam muu põhjus on hingamis- ja seedeelundite haigused) Kui vereringehaigustesse surevad sagedamini naised, siis pahaloomulistesse kasvajatesse ja õnnetusjuhtumi läbi surevad sagedamini pigem mehed. 2009-2013.a jooksul sooritati maakonnas 35 enesetappu, kellest 32 oli mehed.

Maakonna pahaloomuliste kasvajate haigestumiskordaja on Järva maakonnas oluliselt kõrgem, kui Eestis tervikuna (nt 2010.a. oli 100 000 elaniku kohta Eestis 580 juhtu, Järva maakonnas 668 juhtu).

Joonis 18. Surmade arv alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigustesse soo järgi (Järva maakonna kohta) (*allikas TAI*).

Suremus alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigustesse on alates 2011.a langustrendis. Alkoholi tarvitamisest põhjustatud surmad on sagedasemad meestel. Põhiline surma põhjus on juhuslik mürgistus alkoholiga, kuid esineb ka alkoholi tarvitamisest tingitud psüühika- ja käitumishäireid.

Joonis 19. Suremuse üldkordaja 100 000 elaniku kohta Järva maakonna ja kogu Eesti (allikas: TAI)

Suremuse üldkordaja 100 000 elaniku kohta on Järvamaal kõrgem, kui Eestis tervikuna. Võrreldes kogu Eestiga on Järvamaal suremus eelkõige vereringeelundite haigustesse 100 000 elaniku kohta kõrgem (2012.a Järvamaa – 769,5 ja Eesti 630,4 juhtu).

2.3. Haigestumine

Tabel 2. Tuberkuloosi haigestumus ja haigestumuskordaja 100 000 inimese kohta Järvamaal (allikas: TAI)

	2009	2010	2011	2012	2013
Haigestumus	12	12	9	4	3
Esmahaigestumuskordaja	33,6	34,2	28,6	9,7	3,3

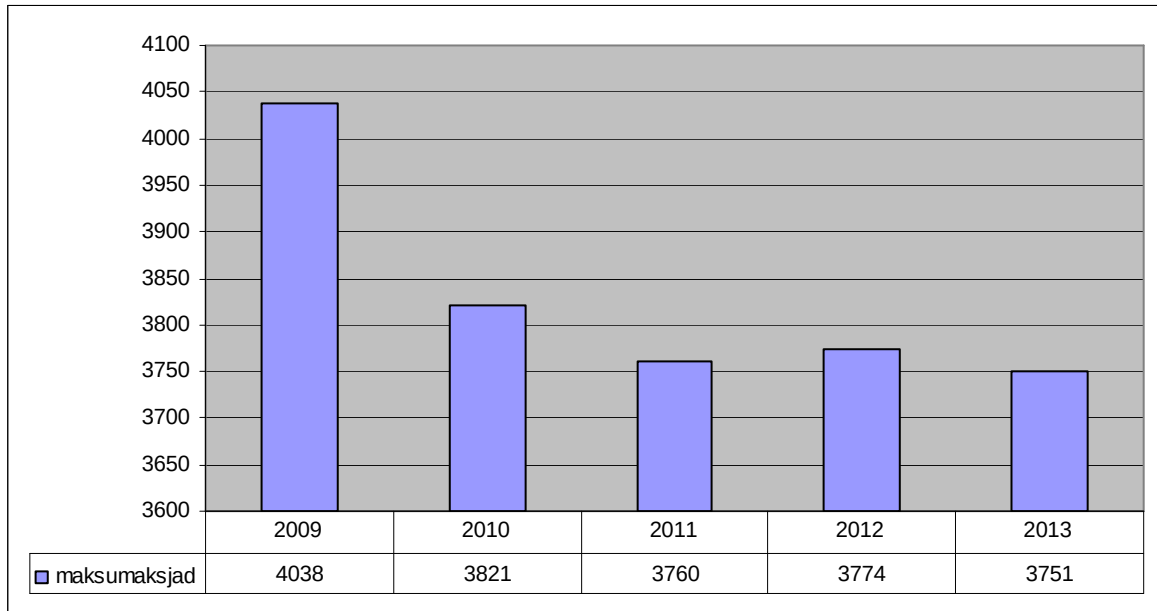
Tabel 3. Nakkushaiguste registreeritud juhtude arv Järvamaal (allikas: TAI)

	2009	2010	2011	2012	2013
Salmonelloos	6	8	8	15	22
Rotaviirusentriit	31	36	40	38	35
Läkaköha	20	20	15	3	3
Sugulisel teel levivad klamüüdiahaigused	55	34	48	48	51
Tuulerõuged	236	83	219	295	271
Gripp	319	32	147	46	90

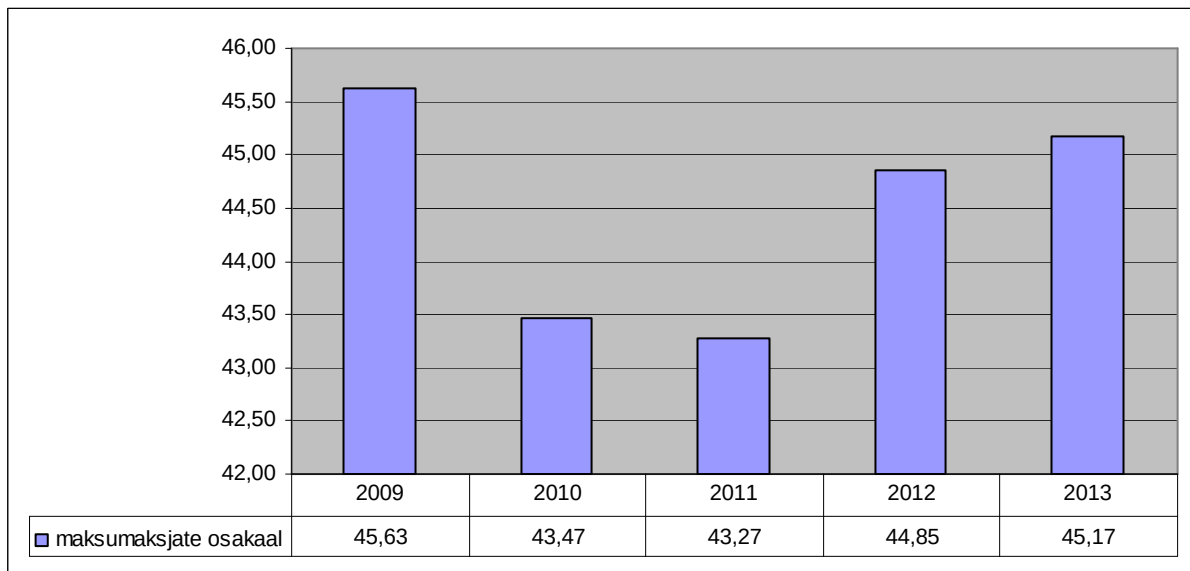
3. Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

3.1. Tööturu situatsioon

Maksumaksjad

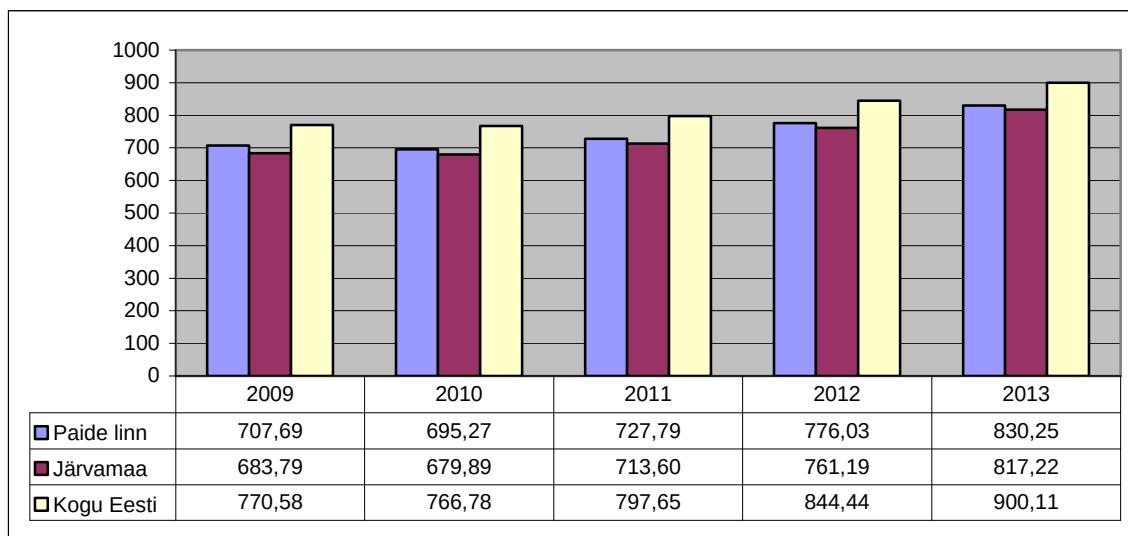
Joonis 20. Maksumaksjate arv (allikas: Maksu ja Tolliamet)

Joonis 21. Maksumaksjate osakaal (allikas: Maksu ja Tolliamet)

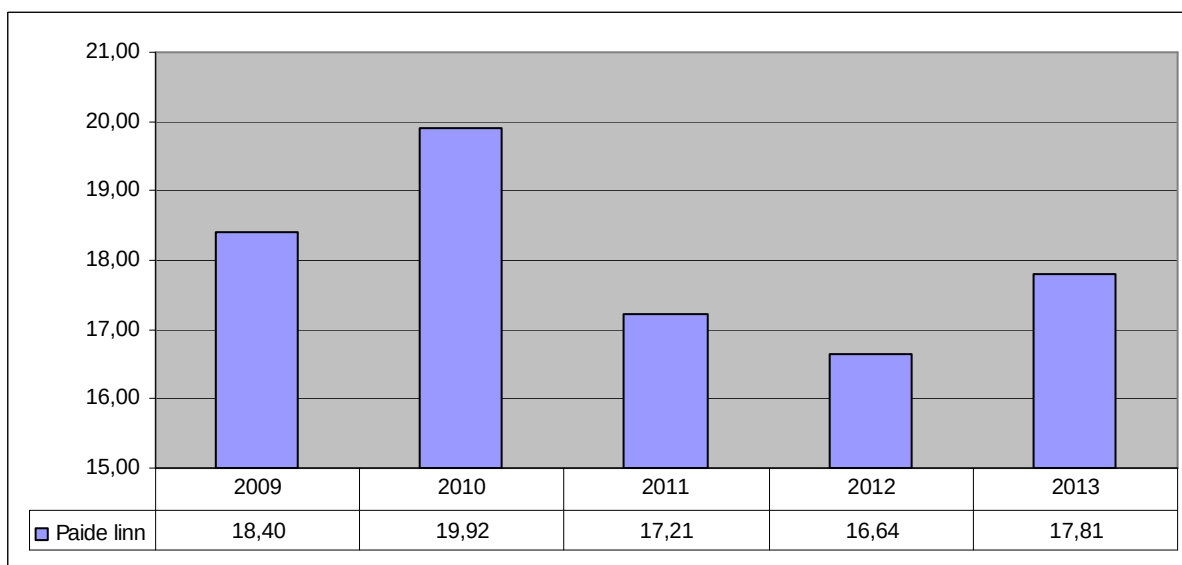
Maksumaksjate osakaal Paide linna elanikkonnast oli kõige kõrgem 2009.aastal (45,63 %), misjärel kahe aasta jooksul toimus järsk langus. Alates 2012. aastast on maksumaksjate osakaal taas tõusmas ja 2013. aastaks tõusnud peaaegu nn majanduslanguse eelsete aastate tasemele tagasi.

Keskmine brutotulu

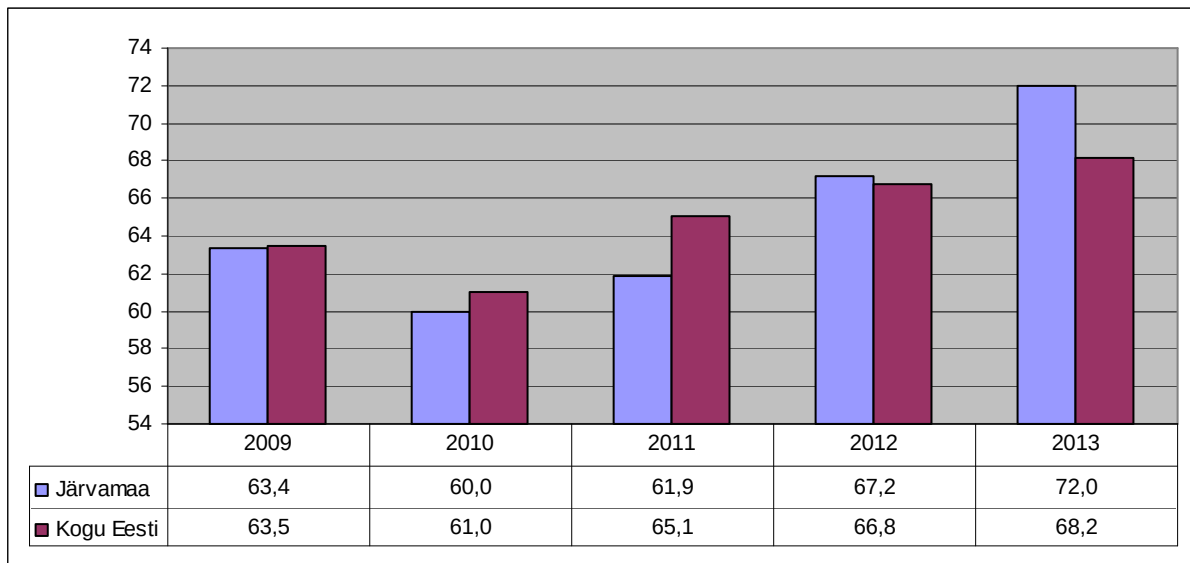
Joonis 22. Palgatöötajate kuukeskmine brutotulu (allikas: Statistikaamet)

Paide linna töötajate keskmine brutotulu oli võrreldes kogu Eesti keskmise palgaga madalam, 2009.a oli see 8,2 % ja 2013.a 7,8 % madalam. Paide naiste keskmine brutotulu oli 2009.a meeste brutotulust 28,5 % ja 2013.a 26,4 % madalam. Kogu Eestis oli naiste brutotulu 2013.a meeste omast 25,5 % madalam.

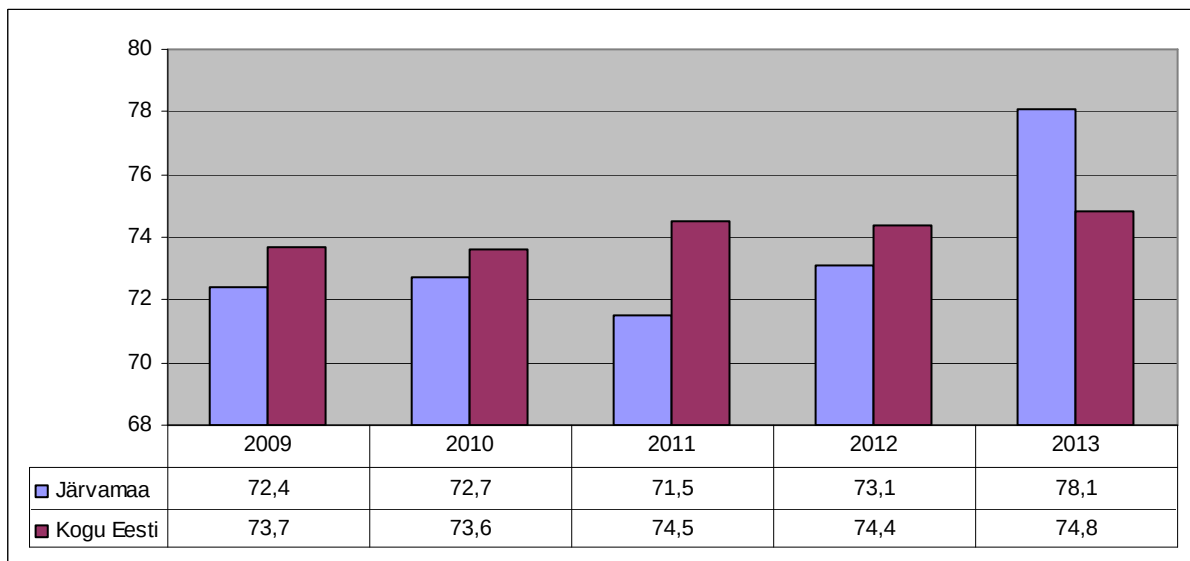
Joonis 23. Miinimumpalga saajate osakaal (allikas: Maksu ja Tolliamet)

Hõivatud, töajõus osalemise- ja ülalpeetavate määr

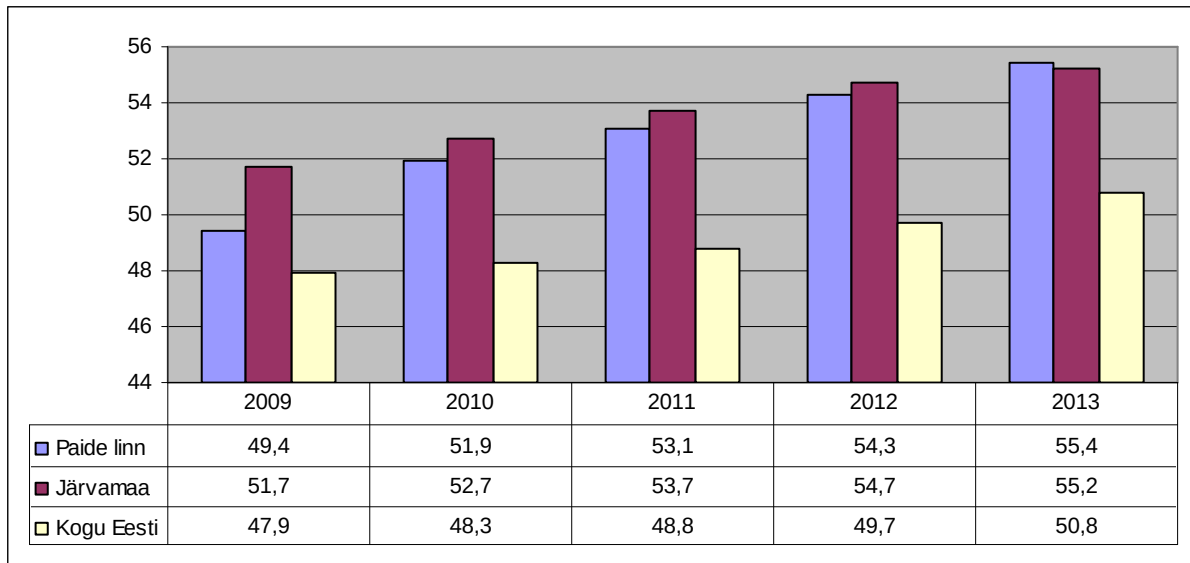
Joonis 24. Tööhõive määr (%) Järvamaal ja kogu Eestis (allikas: Statistikaamet)

Kasutatud on maakondlikke andmeid. Kui 2010 ja 2011.a oli Järvamaal töötavate inimeste osatähtsus tööealisest rahvastikust on võrreldes kogu Eestiga madalam, siis 2012 ja 2013.a oli vastav näitaja kasvutrendis. 2013.a oli Järvamaa tööhõive määr 3,8 % kõrgem kogu Eesti määrast.

Joonis 25. Töajõus osalemise määr (%) Järvamaal ja kogu Eestis (allikas: Statistikaamet)

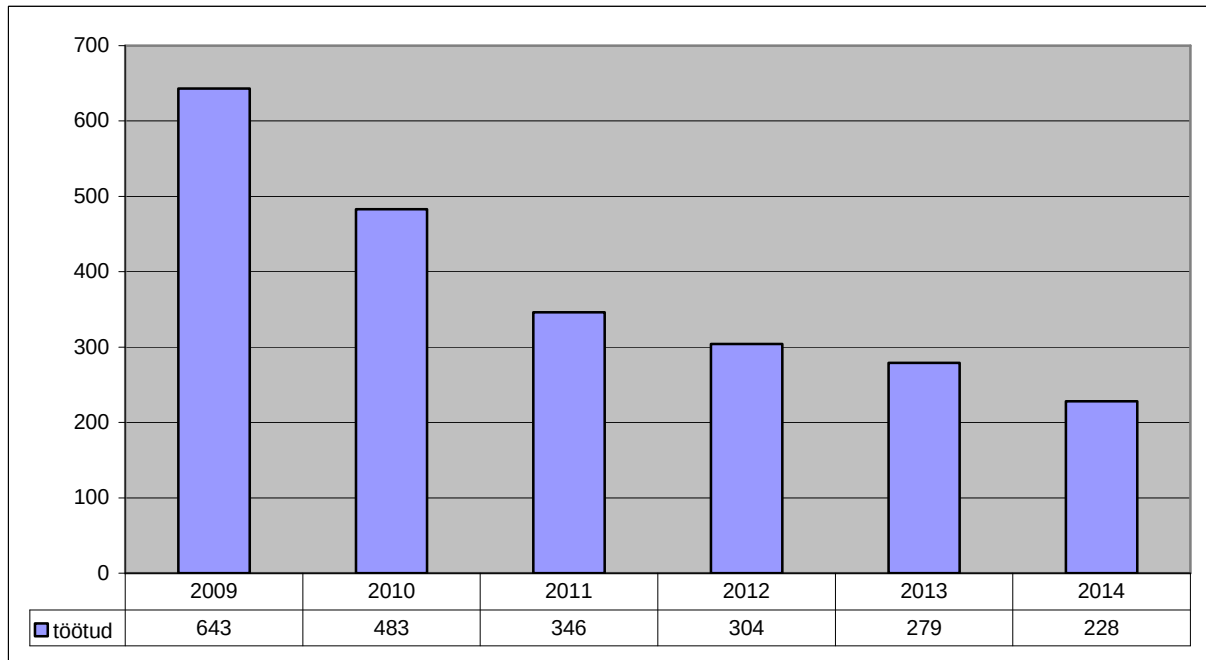
Töajõus osalemise määr näitab piirkonna majanduslikult aktiivse rahvastiku osatähtsust ehk isikuid, kes soovivad töötaja ja on võimelised töötama (hõivatute ja registreeritud töötute summa). Kasutatud on maakondlikke andmeid. 2009-2012.a oli Järvamaal töajõus osalemise määr võrreldes kogu Eestiga madalam, kuid 2013.a tegi see järsu hüppe ja tõusis 3,3 % võrra kogu Eesti määrast kõrgemaks.

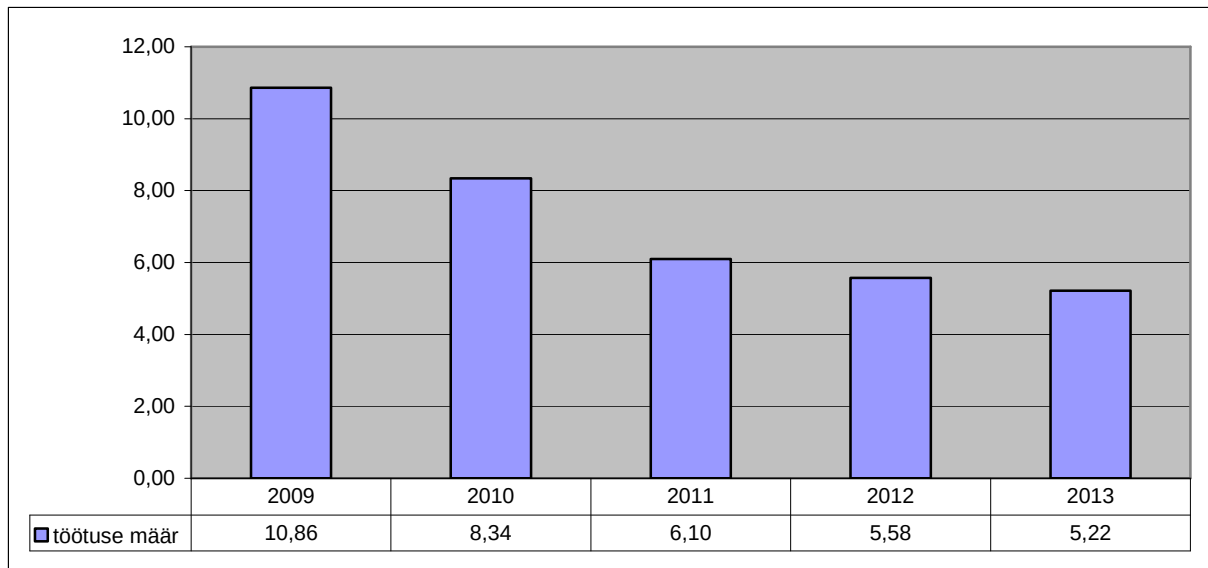
Joonis 26. Ülalpeetavate määr (%) (allikas Statistikaamet)

Mittetööealiste ehk ülalpeetavate arv on nii Paide linnas kui Järva maakonnas kõrgem kui kogu Eestis. Kui 2013.a oli kogu Eestis 100 tööealise isiku kohta 50,8 ülalpeetavat, siis Paide linnas tuleb sajalt töötajal üleval pidada 55,4 ülalpeetavat. Ülalpeetavate määr aasta aastalt kasvab nii Paides, kui Eestis tervikuna ja seda eelkõige vananeva rahvastiku arvelt.

Registreeritud töötus ja töötuse määr

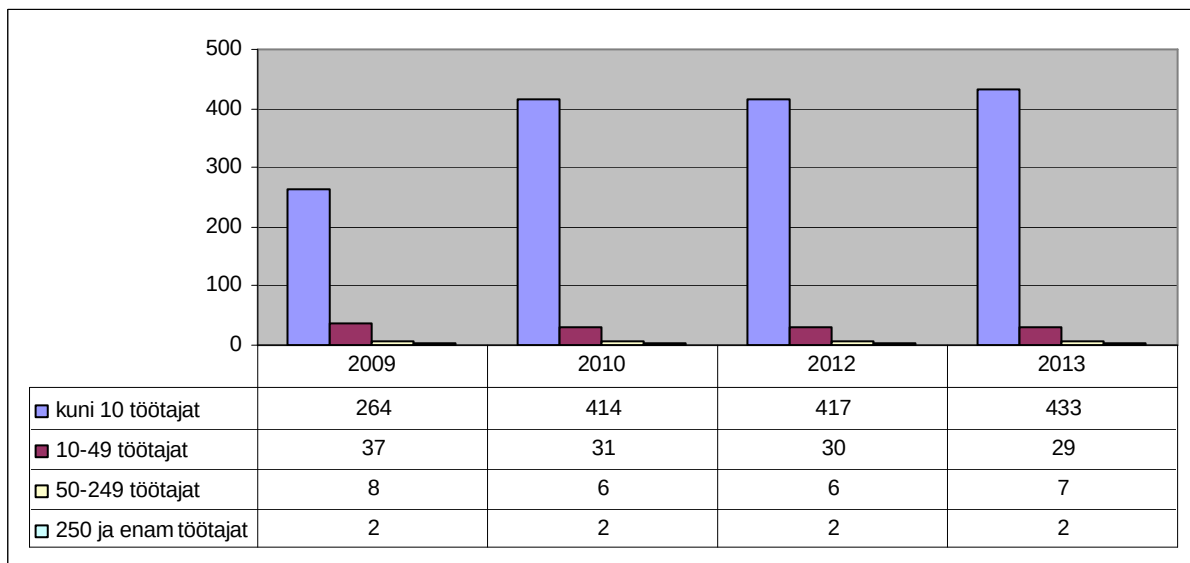
Joonis 27. Registreeritud töötud (detsembrikuu seis) Paide linnas (allikas: Eesti Töötukassa)

Joonis 28. Registreeritud töötuse määr Paide linnas (allikas: Eesti Töötukassa)

Töötuse määr ehk tööpuuduse määr näitab töötute osakaalu tööjõulise elanikkonna (15-64.a) hulgas. Töötuse määr oli kõige kõrgem 2009.aastal, edasi hakkas töötuse määr Paide linnas aasta aastalt vähenema.

Majanduslikult aktiivsed üksused ja ettevõtted

Joonis 29. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted ja töötajate arv nendes (allikas: Statistikaamet)

Paides oli 2013.a seisuga 471 ettevõtet, mis oli 161 võrra rohkem kui 2009.aastal. Enim on kasvanud just kuni 10 töötajaga väikeettevõtete arv. 2009.aastast alates algas Paide Piimakombinaadi tegevuse lõpetamine. Sellega seoses on Paide linnas ainult kaks suur tööandjat ehk siis suureettevõtete kelle palgal on enam kui 250 töötajat. Nendeks on Eesti Pagar ja Järvamaa Haigla.

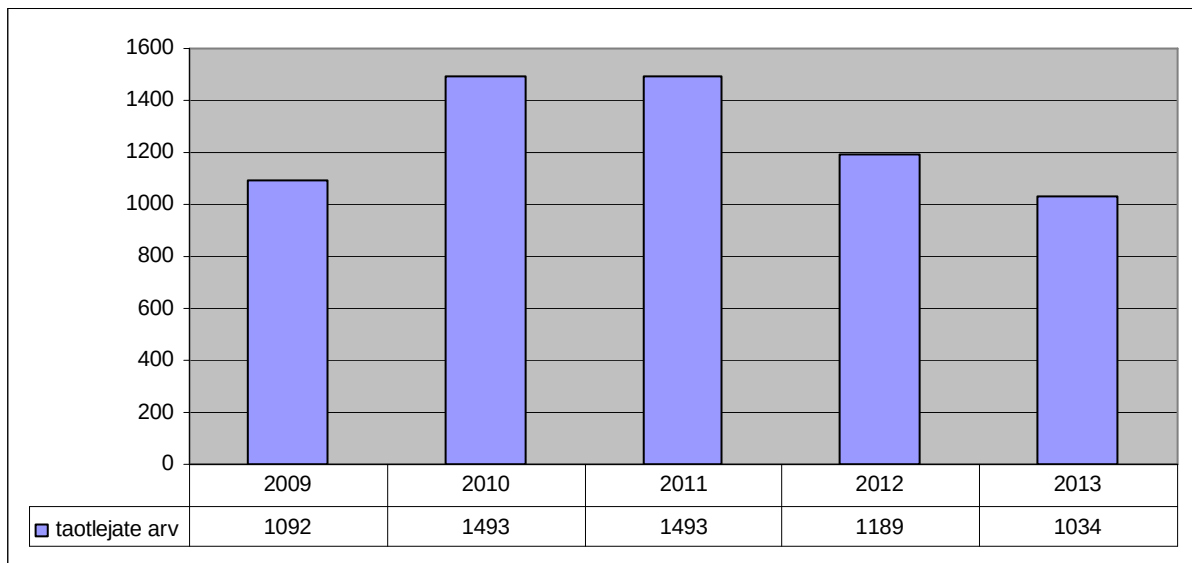
Kõige enam oli Paides hulgi- ja jaekaubanduse ettevõtteid (19,82 %), 12,82 % oli ehitus ja muu teenindava tegevuse ettevõtteid, 12,61 % ettevõtetest tegeles kutse- teadus- ja tehnikaalane tegevusega. 7,77 % olid aga töötleva tööstuse ettevõtted.

3.2. Toimetulek

Toetused

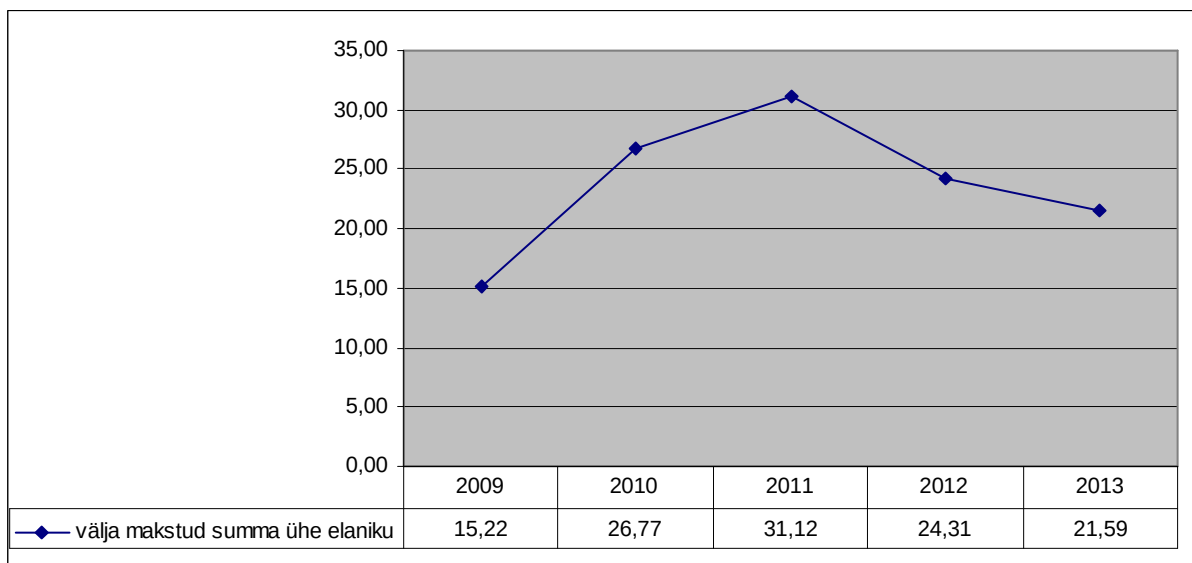
Toimetulekutoetus

Toimetulekutoetust on õigus saada üksi elaval isikul või perekonnal, kelle kuu sissetulek pärast sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud tingimustel arvestatud eluruumi alaliste kulude mahaarvamist on alla kehtestatud toimetulekupiiri.

Joonis 30. Toimetulekutoetuse saajate arv Paide linnas (*Allikas: Paide Linnavalitsus*)

Keskmine makstud toetuse summa on suurenenud, kui 2009.a maksti keskmiselt ühele taotlejale 123 €, siis 2013.a maksti ühele taotlejale keskmiselt 173 €.

Joonis 31. Välja makstud toimetulekutoetus ühe elaniku kohta (*Allikas: Paide Linnavalitsus*)

Sotsiaaltoetused

Sotsiaaltoetuse määramise ja maksmise eesmärgiks on rahalise toetuse abil soodustada vähese sissetulekuga raske ja sügava puudega 18-aastase ja vanema isiku toimetulekut ja aidata kaasa nende elukvaliteedi säilimisele.

Tabel 4. Sotsiaaltoetuste saajate arv ja makstud summa (*Allikas: Paide Linnavalitsus*)

	2011	2012	2013
taotlejate arv	97	120	611
välja makstud summa	10 684	14 469	43 967

Sotsiaaltoetuse saajate arv on kasvanud, kui keskmine väljamakstud summa taotlejale on aastatega vähenenud, 2011.a maksti keskmiselt ühele taotlejale 110 €, 2012.a 120 € ja 2013.a 72 €.

Vähekindlustatud perede laste huvitegevuses osalemise, koolis ja lasteaias toitlustamise ja lastevanemate poolt makstava osalustasu toetus

Toetust on õigus saada peredel, kelle netosissetulek ühe pereliikme kohta jääb alla Paide Linnavolikogu kehtestatud piirmäära (netosissetulek on kuni 150 eurot pere iga liikme kohta).

Tabel 5. Huvitegevuse toetuse saajate arv ja makstud summad (*Allikas: Paide Linnavalitsus*)

	2011	2012	2013
taotlejate arv	49	93	98
välja makstud summa	467	860	1 119

Tabel 6. Kooli toitlustamise toetuse saajate arv ja makstud summad (*Allikas: Paide Linnavalitsus*)

	2011	2012	2013
taotlejate arv	331	337	328
välja makstud summa	1 895	2 419	3 219

Tabel 7. Lasteaia toitlustamise toetuse saajate arv ja makstud summad (*Allikas: Paide Linnavalitsus*)

	2011	2012	2013
taotlejate arv	220	183	207
välja makstud summa	2 940	2 630	2 896

Tabel 8. Lasteaia osalustasu toetuse saajate arv ja makstud summad (*Allikas: Paide Linnavalitsus*)

	2011	2012	2013
taotlejate arv	245	199	241
välja makstud summa	2 996	2 520	3 028

Muud toetused

Muude Paide linnavalitsuse makstavate toetuste all on sünnitoetused ja esimest korda koolimineva lapse ehk ranitsa toetused. Ranitsa toetust maksti 2010.a 100 €, 2011-2012.a oli ranitsatoetus 64 € ja 2013.a alates tõsteti ranitsatoetust taas 100-le eurole.

Tabel 9. Sünnitoetuse saajate arv ja makstud summad (Allikas: Paide Linnavalitsus)

	2011	2012	2013
taotlejate arv	169	118	145
väljamakstud summa	25 760	13 216	17 536

Puuetega inimesed**Tabel 10.** Puuetega lapsed (seisuga 01.01.2015) (Allikas: Paide Linnavalitsus)

	keskmine	raske	sügav	kokku
keele- ja kõnepuue	0	4	0	4
liikumispuue	2	2	0	4
liitpuue	4	13	3	20
nägemispuue	0	1	0	1
psüühikahäire	1	26	0	27
muu	36	19	0	55

Tabel 11. Töövõimetuspensionärid (seisuga 01.01.2015) (Allikas: Paide Linnavalitsus)

	keskmine	raske	sügav	kokku
kuulmispuue	2	0	0	2
liikumispuue	22	12	2	36
liitpuue	23	37	12	72
nägemispuue	4	1	2	7
psüühikahäire	64	82	4	150
vaimupuue	5	13	0	18
muu	44	2	0	46

Tabel 12. Vanaduspensionärid (seisuga 01.01.2015) (Allikas: Paide Linnavalitsus)

	keskmine	raske	sügav	kokku
kuulmispuue	0	1	0	1
liikumispuue	53	94	13	160
liitpuue	17	66	29	112
nägemispuue	2	3	3	8
psüühikahäire	1	21	5	27
vaimupuue	0	3	2	5
muu	30	29	4	63

Sotsiaalteenused

Kohaliku omavalitsuse poolt pakutavad sotsiaalteenused:

- sotsiaaleluruumi taotlemine;
- hooldekodudesse paigutamine;
- koduhooldusteenus;
- liikumispuudega inimeste sõiduki parkimiskaart;
- sotsiaalse rehabilitatsiooniteenused uimastisõltuvusega klientidele (madala läve teenus);
- tugisikuteenus raske ja sügava puudega lastele;
- isikliku abistaja teenus;
- abivahendi taotlemine soodustingimustel;
- psüühiliste erivajadustega inimeste teenused: TE- toetatud elamine IET- igapäevaelu toetamine; TT-töötamise toetamine;
- psüühiliste erivajadustega inimeste riiklik hoolekanne.

Psüühiliste erivajadustega inimeste riikliku hoolekande kuludest finantseeritakse erinevaid teenuseid täiskasvanutele; TE, IET, TT. Paide linnal on litsents 20 TE teenuse kohale, 30 IET teenuse kohale ja 5 TT teenuse kohale. TE teenust pakub Paide Sotsiaaltöökeskus sotsiaalkorterites, aadressil Aiavilja 13. On ka osa kliente TE teenusel, kes elavad oma korteris. IET teenust pakub samuti Paide Sotsiaaltöökeskuse aadressil Tallinna 49, kus asub erivajadustega klientide päevakeskus. TT teenuse kliente 2013 teenusel ei olnud. Erihoolekandeteenuseid rahastab Sotsiaalkindlustusamet.

Hoolekandetasutused:

- Paide Sotsiaaltöökeskuse koondab enda alla: Paide Sotsiaaltöökeskuse Järvamaa Lasteabikeskuse, ema ja lapse turvatoa, eakate päevakeskus, madala läve keskus (teenused sõltlastele), erivajadustega inimeste päevakeskus;
- Järvamaa Puuetega Inimeste koda;
- MTÜ Süda Eesti Sotsiaalkeskus;
- SA Koeru Hooldekeskuse;
- Aravete Tervise- ja Hooldekeskus;
- Koeru Valla perelastekodu;
- Järva-Jaani päevakeskus (erivajadustega isikud, vanurid);
- Imavere päevakeskus (erivajadustega isikud, vanurid);
- Türi päevakeskus (erivajadustega isikud, vanurid);
- OÜ Häcke Paide Pansionaat.

3.3. Kaasatus kogukonna tegevustesse

Kogukonna motivaatorid

Paide elanike aktiveerimiseks on ellu kutsutud mitmeid motiveerivaid tegevusi, mis võimaldavad tunnustada inimesi, kes oluliselt mõjutavad paikkonna arengut ja eluolu. Erinevad tunnustamised on maakonnas oodatud sündmused.

Paide linna aukodanik ja vapimärgi omanik.

Paide linna kõrgeimad autasud on Paide linna aukodanikuks ning vapimärgi kavaleriks tunnistamine. Vapimärk ning aukodaniku tiitel omistatakse inimesele Paide linna heaks tehtud silmapaistvate teenete eest. Aukodanike on tunnustatud aastast 2005.

Sihtkapital „Andekas laps“

Andekatele lastele jagatakse rahalist preemiat eriliste tulemuste eest spordis, kultuuris, hariduses (aastast 2004). Preemia saanute nimed avalikustatakse kodulehel ja Paide Linnalehes. Rahastatakse linna eelarvest ja annetuste kaudu. Preemiat on jagatud 256 lapsele ja need antakse andekatele lastele kätte traditsiooniliselt Eesti Vabariigi aastapäeva paiku

Kultuuripreemia

Antakse linna elanikega tegelevatele füüsilistele isikutele (aastast 2001). Preemia suuruseks on palga alammäär ja preemia antakse igal aastal ühele Paide linna silmapaistvale kultuuritegelasele. Preemiad jagatakse välja igal aastal Eesti Vabariigi sünnipäeva puhul.

Hariduspreemia

Antakse linna elanikega tegelevatele füüsilistele isikutele (aastast 2001). Preemia suuruseks on palga alammäär ja preemia antakse igal aastal ühele Paide linna silmapaistvale haridustegelasele. Preemiad jagatakse välja igal aastal Eesti Vabariigi sünnipäeva puhul.

Spordipreemia

Antakse linna elanikega tegelevatele füüsilistele isikutele (aastast 2001). Preemia suuruseks on palga alammäär ja preemia antakse igal aastal ühele Paide linna silmapaistvale sporditegelasele. Preemiad jagatakse välja igal aastal Eesti Vabariigi sünnipäeva puhul.

Linna parima sportlase preemia

Paide linn valib igal aastal Eesti vabariigi sünnipäeva puhul välja aasta sportlase. Aasta sportlast on linnas valitud aastast 2005.

Noorimate linnakodanike vastuvõtt

Paide linnapea kutsub kaks korda aastas - kevadel ja sügisel vastuvõtule linna kõige nooremad kodanikud ning annab kätte linnakodaniku tunnistuse. Kõrvuti tunnistusega saavad kõik beebid hõbelusika ja koostööd MTÜ-ga Käsitöö Katsikud beebipapud.

Paide linna tunnusmedal

Paide linna tunnustusmedal on Paide linna autasu, mida antakse Paide linnas õppivale koolinoorele, kui ta on lõpetanud kooli kuldmedaliga, võitnud üleriigilise aineolümpiaadi, saanud spordis Eesti meistriks või võitnud mõne muu üleriigilise konkursi.

Paide linna tänukiri

Paide linna tänukiri on Paide linna autasu, mida antakse üksikisikule, asutusele, ettevõttele ja organisatsioonile teenete eest linna arendamisel või ühekordsete tähtsate ja suuremahuliste ülesannete eduka täitmise või suurürituste ettevalmistamise ning läbiviimise eest.

Paide linna tublimad ettevõtjad

Paide linn tunnustab igal sügisel alates 2011. aastast linna tublimaid ettevõtteid. Preemiaid jagatakse kategooriates:

- parim ettevõte;
- parim tööandja;
- parim toetaja;
- parim kohalik toode või teenus;
- parima teeninduskultuuriga ettevõtte.

Lisaks korraldatakse linnas erinevaid tunnusüritusi nagu nt Emadepäeva kontsert linnarahvale, Jõulukontsert „Kingitus linnarahvale“, kontsert kooliaasta alguse puhul kultuuritöötajatele ja õpetajatele. Linna toetusel viiakse läbi suuri spordiüritusi, mis kutsuvad elanike üles sportima: Paide-Türi rahvajooks, Paide triatlon, võrkpalliturniir Paide kevad.

Elanike kaasamine

Paide linnas on mitmeid võimalusi elanike kaasamiseks erinevatesse otsustusprotsessidesse. Inimesed on kaasatud kogukonna tegevustesse läbi erinevate ühingute, seltside, kolmanda sektori ühenduste, survegruppide, vabatahtlike tegevuste jms kaudu.

Paide tervisedenduse arengu seisukohalt on äärmiselt olulised vabaühendused nagu Järvamaa PIK, mis ühendab 12 allorganisatsiooni (vähihaiged, vaegkuuljad, pimedad, diabeetikud, reumaatikud, südamehaiged, allergikud, asmaatikud, liigesehaiged, psoriaasihaiged, epileptikud, kutsehaiged). PIK ja allorganisatsioonid osalevad aktiivselt linna arengukava väljatöötamisel, korraldavad üritusi, koolitusi, infopäevi, viivad läbi nõustamisi jne. Lisaks tegutsevad erinevad huvitegevuse ja kultuurialased ühendused (Paide meeskoor, Paide linnaorkester, Püha Risti Koguduse segaansambel, Kesk-Eesti käsitööselts, Rahvariide Nõukoda, Eakate klubi „Hämarik“ jpm).

Poliitilistes otsustes kaasarááakivad organisatsioonid on Lions Club Paide Bastion ja Paide noortevolikogu. Lions Clubi eesmärk on kaasa aidata heale valitsemisele ja kodanikeõiguste tagamise põhimõtetele. Noortevolikokku kuulub 13 väga aktiivset Paide linna noort, kes tahavad, saavad ja suudavad kaasa rääkida teemadel, mis mõjutavad otseselt Paide linna edasist käekäiku. Mõlemad organisatsioonid esitavad aktiivselt oma seisukohti linnavolikogule.

Elanikkonna kaasamiseks on võimalused olemas. Samas ei haara need tegevused laiemat elanikkonda, vaid ühendavad kitsalt ühiste huvigruppidega inimesi ja tegevused on kaootilised ning süsteemitud. Motiveerimist tervisekäitumise muutmiseks vajab töövõimelises eas elanikkond, kelle aktiivsus ja kaasatus on kõige madalam.

Naabrivalve piirkonnad

MTÜ Eesti Naabrivalve on elukeskkonna turvalisusega tegelevaid mittetulundusühinguid ja isikuid ühendav organisatsioon, mis jagab oma liikmetele elukeskkonna turvalisuse alast teavet ja koolitust ning on oma liikmete esindaja koostööpartnerite leidmisel ja nendega koostöö arendamisel. Naabrivalvega saab liituda olenemata sellest, kas piirkonnas on üks kortermaja, eramajad või hoopis suvilad. Liitumisel on palju häid külgi. Esiteks saavad naabrid omavahel tuttavaks: see aitab vähendada anonüümsust piirkonnas ja nii on võõrad kergesti märgatavad. Samuti on ühine tegutsemine tulemuslikum kui üksiku inimese pingutused muuta kodukohta turvalisemaks. Tugivõrgustiku loovad naabrivalve ühing, omavalitsus ja politsei. Naabrivalve liikumisega liitumine julgustab inimesi teatama tähelepanekutest ja korrarikkumistest, millesse nad seni ei ole sekkunud.

Paide linnas on registreeritud 2 naabrivalve piirkonda (Lai ja Pargiraja), millega on kaasatud 22 kodu. Nimetatud piirkonnad on asutatud aastatel 2008-2009. Võrreldes Järvamaa teiste piirkondadega on Paides naabrivalve piirkondi vähe. Nt Türi linnas, mis on väiksem kui Paide, kuid valve piirkondi on seal 8.

Kultuurielus osalemine ja kultuuri tarbimise võimalused

Paide elanikel on head võimalused kultuurielus osalemiseks. Kokku tegutseb Paides 53 eri alluvusega kultuuri- ja spordiasutust.

Linna hallatavad kultuuri- ja spordiasutused on Paide Kultuurikeskus, Järvamaa Keskraamatukogu, Järvamaa Muuseum, Ajakeskus Wittenstein, Paide Tervise- ja Spordikeskus, Paide Huvikeskus, Paide Muusikakool ja Paide Avatud Noortekeskus. Kultuuriasutustes pakutakse elanikele mitmekülgseid vaba aega sisustavaid ja vaimseid võimeid arendavaid tegevusi.

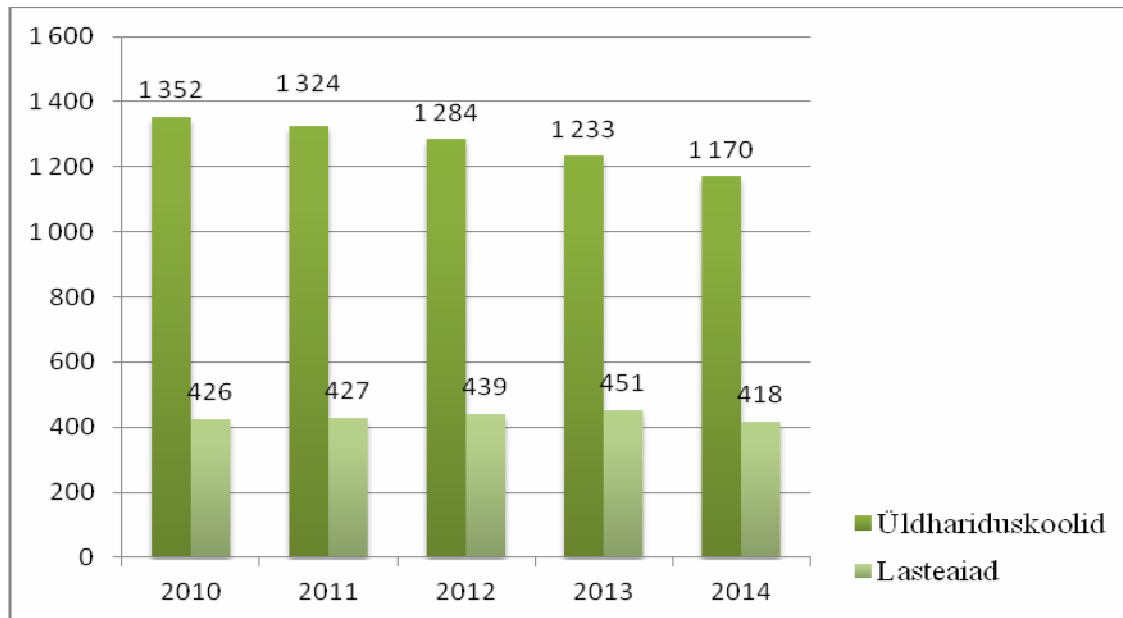
Linnas on 14 noortega tegelevat spordiklubi (karate, taipoks, saalihoki, laskesport, maleklubi, korvpalliklubi, jalgpalliklubi, võrkpalliklubi, ujumisklubi, võimlemiskool jm) ja 9 spordiga tegelevat MTÜ'd (fitness, kabeklubi, mängu- ja meelelahutuskeskus jm).

Lisaks eelnevale tegutseb Paides 22 kultuuriseltsi- ja ühendust (erinevad tantsurühmad, laulukoorid, orkestrid, õmblusring, eakate klubi, huviteater jm).

4. Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

Lastekaitseseadus kohaselt loetakse iga alla 18-aastane isikut lapseks. 19-26.a isik on noor.

4.1. Õpilaste arv haridusasutustes

Joonis 32. Õpilaste arv haridusasutustes (allikas Eesti Hariduse Infosüsteem)

Laste arv lasteaedades on alates 2010. aastast stabiilselt kasvanud. Seevastu õpilaste arv üldhariduskoolides langeb.

4.2. Koolikohustuse täitmine

Eesti Hariduse infosüsteemi andmetel ei asunud 2014/2015 õppeaastal Paide linna registreeritud lastest põhikooli astmes kodulinna kooli õppima 7 last. Nimetud õpilased võivad õppida välismaal.

4.3. Kiusamisvastased programmid ja tegevused koolides ja lasteaedades

Koolis toimuv kiusamine võib olla üheks peamiseks põhjuseks, miks laps ei tunne ennast koolis turvaliselt ning mille tõttu on ohustatud tema vaimne tervis. Seega on tähtis, et kooli kodukorras oleks muude lapsi ohustavate olukordade all käsitletud ka kiusamisega seonduv. Paljudes Euroopa riikides on tavaline, et lapsele kooli valides tunneb lapsevanem huvi, kas koolil on olemas kiusamisvastane tegevuskava või kas kool on liitunud mõne kindla kiusamisvastase programmiga.

2013/2014 õppeaastast on Eesti koolides (esialgu pilootprojektina) kasutusel kaks rahvusvahelist kiusamisvastast programmi – Soomest pärit KiVa ja Taanist pärit „Kiusamisvaba lasteaed ja kool“. Samuti pakub koolidele väärtuskasvatuse alast nõustamist Tartu Ülikooli Eetikakeskus.

Tugiõpilasliikumine TORE võimaldab õpilastel arendada oma sotsiaalseid oskuseid ja seeläbi koolides kiusamist vähendada.

Järvamaal on ühinenud 15 lasteaeda programmiga "Kiusamisest vaba laste ja kool" ja 2 lasteaeda pole veel liitunud. Paide linnas on liitunud nii PAide Lasteaed kui ka Sookure Lasteaed. PAide

Järvamaal on liitunud 6 kooli "Kiusamisest vaba lasteaed ja kool" programmiga. 3 kooli on liitunud KiVa programmiga ning 3 kooli on ka liitunud TORE liikumisega. Järvamaal pole liitunud 14 kooli ühegi kiusamise vaba programmiga. Seega on väga oluline arendada kiusamise vaba võrgustikku koolides. Paide linnas ühisgümnaasium on liitunud "Kiusamisest vaba lasteaed ja kool" programmiga ning gümnaasium KiVa programmiga.

KiVa (Sihtasutus Kiusamise Vastu)

KiVa on teaduspõhine kiusamisvastane programm, mis on loodud Turu Ülikoolis Soome haridus- ja kultuuriministeeriumi toetusel. KiVa tõhusus on tõestatud suuremahulise juhuvalimit ja kontrollgruppi sisaldanud uuringuga. Soomes on KiVa nõutud programm: 90% kõikidest üldhariduskoolidest on registreerunud KiVa programmi rakendavateks koolideks.

KiVa programm sisaldab nii universaalseid kui juhtumipõhiseid tegevusi kiusamise ennetamiseks ja märgatud juhtumite lahendamiseks. Universaalsed tegevused on suunatud kõigile koolis õppivatele õpilastele. Need sisaldavad pingutusi, mida tehakse grupinormide mõjutamiseks ning selleks, et kujundada kõigis lastes valmisolek konstruktiivselt käituda, võtta vastutust ohvri toetamise eest selle asemel, et kiusamist julgustada.

2013/2014 õppeaastal oli KiVa kiusamisvastane programm pilootprojektina kasutusel 20-s Eesti koolis.

2015. aastal Eestis 1.-6. klassidele mõeldud Kiusamisvaba Kooli (KiVa) programmiga on liitunud hetkel 31 kooli.

„Kiusamisest vaba lasteaed ja kool“ (MTÜ Lastekaitse Liit)

MTÜ Lastekaitse Liidu projekt „Kiusamisest vaba lasteaed“ alustas pilootprojektina 2010 aastal 10 Eesti lasteaias, kaasates igast lasteaia 2 rühma. Praeguseks on projektiga liitunud üle 400 lasteaia ning ligi 800 rühma üle Eesti.

2013. aasta oktoobris liitusid projektiga 25 pilootkooli, kaasates igast maakonnast ja igast Tallinna linnaosast ühe kooli kahe 1. klassiga. Alates 2014. aastast on projekti nimetus „Kiusamisest vaba lasteaed ja kool“ ning projektiga liitusid pilootkoolides uued klassid. 2015. aastal liituvad projektiga veel 56 kooli üle Eesti.

„Kiusamisest vaba lasteaed ja kool“ metoodika lähtub lapsest ning keskendub kogu lasterühmale ja klassile tervikuna. Metoodika „Kiusamisest vaba lasteaed ja kool“ eesmärk on luua lasteaia ja algklasside laste vahel üksteist arvestav ja kaasav suhe ning kiusamist ennetav käitumiskultuur, kus suhtutakse üksteisesse sallivalt ja austavalt ning kus lapsed hoolivad üksteisest, sekkuvad kiusamise korral ja kaitsevad kaaslast, kes seda ise ei suuda.

Projekti sümboliks on SÕBER KARU (*Buddybear*), mis väljendab turvalisust, hellust ja sõprust. Iga projektis osaleja laps saab endale karu, mis on mõeldud kasutamiseks tegevustes. SÕBER KARU on osaleja lastekoosolekutel, kaitseb, lohutab ning on hea sõber ja lapse „hääletoru“, kui lapse ei julge ise rääkida.

4.4. Noorte süüteod

Tabel 13. Noorte süütegude arv Paide linnas (*allikas: Politsei- ja Piirivalveamet*)

	Alkoholiseadus	KarS	Narko	TubS	Liiklus
2014	16	2	2	5	5
2013	33	6	8	12	18
2012	82	40	2	134	105
2011	88	54	7	96	134
2010	159	49	3	116	31
2009	159	53	3	131	50
2008	207	62	3	133	68

Alkoholiseaduse rikkumiste arv näitab vähenemistendentsi. 2008-2010 toimusid Paide linnas suuremad üritused (Summer Jam ja Winter Jam), politsei jõudusid oli rohkem väljas ja kontroll tõhusam ja teisalt kõik rikkujad ei ole Paide elanikud, arvud on võetud toimumiskoha järgi.

Karistusseaduse rikkumiste arv on samuti langustendentsis. Varasematel aastatel on olnud amplite ja akende lõhkumisi ning pisivarguseid kauplustest.

Tubakaseaduse rikkumistest – kuni 2012 aastani kasutasid noored enamjaolt tava sigaretti siis 2011 lõpus ilmusid juba mokatubakas ja ka e-sigarett.

Liiklusseaduste rikkumised näitavad, et 2011 ja 2012.a oli rikkumiste arv oluliselt kõrgem võrreldes teiste aastatega. Põhjuseks on see, et 2011.a tuli seadusemuudatus, kus kiivri kasutamine muutus kohustuslik ja helkuri kasutamine ka asuallasiseselt. Inimestel võttis uue kohustusega harjumine aega.

2014 toimus politseisisest struktuurimuudatused ning rikkumiste osas on lähtutud nende raskustest. Palju vesteldakse rikkujaga ning tehakse suuline hoiatus suulises vormis. Erinevate ennetusloengute arv on tõusnud nii noortele kui ka lastevanematele.

4.5. Laste ja noortega tegelevad asutused

Paide linnas on laste ja noortega tegelevaid asutusi 13. Paide linna hallata on vanemliku hoolitsuseta lastele ööpäevaringset riiklikku hoolekannet pakkuv Järvamaa Lasteabikeskus. Käesoleval ajal elab seal 15 last kolmes perekorteris. Lasteabikeskus pakub ka turvatoa teenust vägivallaohvrite, tänavalaste ja teiste lühiajalist peavarju vajavate isikute ajutiseks paigutamiseks.

Paide linna hallatavatest munitsipaalasutustest pakuvad alusharidust Paide Sookure Lasteaed ja PAide Lasteaed, põhi- ja keskharidust Paide Ühisgümnaasium, Paide Gümnaasium, Paide Täiskasvanute Keskool ning kutseharidust saab omandada Järvamaa Kutsehariduskeskuses. 2007. aasta 1. septembrist liideti Paide Slaavi Gümnaasium Paide Ühisgümnaasiumiga,

mistõttu on selles koolis ainsana võimalik haridust omandada ka vene keeles. Huviharidust pakuvad lisaks koolide juures tegutsevatele huviringidele (rahvatants, koorilaul) ka Paide Muusikakool ja Paide Huvikeskus. Lastel ja noortel on võimalus vaba aega veeta Paide Avatud Noortekeskuses. SA Kesk-Eesti Noortekeskus tegeleb kogu Järvamaa noorte õppe-, karjääri- ja psühholoogilise nõustamisega ning noorsootööga. 2014. aastal alustasid kõigis maakondades tööd sihtasutuse Innove juhitud Rajaleidja keskused, kus pakutakse karjääri- ja õppenõustamisteenuseid. Keskuste sihtgrupiks on kuni 26-aastased lapsed ja noored, kellele on pakutav teenus tasuta. Ühtlasi korraldavad Rajaleidja keskused vastavate maakondade nõustamiskomisjonide tööd.

SA Paide Spordi- ja Tervisekeskuses on ühendatud Paide linna spordielu terviklik juhtimine, spordiobjektide ja -rajatiste haldamine ning uute spordiobjektide rajamine. SA Paide Spordi- ja Tervisekeskus hallatavad spordirajatised on Paide linna ujula, Paide Spordihall, Paide linna võimla ja Paide linna staadion.

Paide linnas on registreeritud 17 mittetulundusliku sektori spordiklubi - Korvpalliklubi 7, Paide Võrkpalliklubi, Paide Ujumisklubi, Järvamaa Saalihokiklubi, FC Flora Jalgpalliklubi, Jalgpalliklubi Paide Sport, Jalgpalliklubi Spordilabor, Spordiklubi Maribel Fitness, Spordiklubi Hotsport, Karateklubi Täht, Järvamaa Laskespordiklubi, Järvamaa Ratsaspordiklubi, Paide Taipoksi klubi, Paide Võimlemiskool, Järva Noorte Maleklubi, Järvamaa Kabeklubi ja Spordiklubi EvruSport. Spordiklubidesse on registreeritud ligi 500 last. Paide on linn, kus noortega arvestatakse ja neile pakutakse kaasaegseid tingimusi eneseteostuseks ja vaba aja veetmiseks.

4.6. Lastele ohutu elu- ja õpikeskkond

Paide linna lastele ja noortele on tagatud ohutu elu- ja õpikeskkond. Lasteaedadeni ja koolideni viivad kergliiklusteed ning ülekäigurajad on tähistatud. Paide äärelinnas, haridusasutustest eemal, asub Pärnu jõgi ning Tehisjärv eraldi suplemiskohtadega täiskasvanutele ja lastele. Suvel on tagatud rannavalve. Uued ja kaasaegsed mänguväljakud on rajatud järve äärde, Vallimäele, parki Ehitajate, Ristiku ja Soo tänava piirkonda.

Sisetemperatuur haridusasutustes vastab Tervisekaitse nõuetele. 2009. a. septembris avatud PAide Lasteaia mööbel ja mänguasjad on uued ja kaasaegsed. Viimastel aastatel on kõik lasteaedade rühmad saanud uued voodid, madratsid ja voodipesud. 2014.a renoveeriti osaliselt Sookure lasteaia õueala. Paigaldati uued liivakastid, ehitati mänguvahenditele aluspinnad, äärised ja turvaalused ning paigaldati uued mänguvahendid ja väikevormid. Liivakastid täideti uue liivaga ning neile paigaldati kinnitusnupud, nöör ja liivakaitseks kate.

Paide Gümnaasiumis on aastatel 2006 kuni 2009 mitmes etapis läbi viidud suured rekonstrueerimistööd, mille käigus sai koolimaja uue ilme nii seest kui väljast, uuendati tehnosüsteemid ja mööbel, uue väljanägemise said staadion, õueala ja kool ümbritseti aiaga.

Paide Ühisgümnaasiumis on osaliselt remonditoid teostatud koridorides ja klassiruumides. Võimla duširuumid remonditi 2012.a ja samal aastal paigaldati koolihoonesse tuletõkke uksed. Koolimaja on halvasti ventileeritud, suurem osa akendest on vahetamata, osa neist ei ole avatavad. Soojust mitte pidavate akende tõttu on klassiruumid külmad. Sadevesi tungib vundamendi konstruktsioonidesse ja need on rikkunud õpilaste garderoobi seinu. Pooltes klassides puuduvad aknakatted, mistõttu on õppetöö päikesepaistelisel päeval häiritud.

4.7. Terviseteenuse olemasolu

Paide linna kahes lasteaias on olemas tervishoiutöötaja ja logopeed. Mõlemas lasteaias on ka olemas liikumisõpetaja, Sookure Lasteaias nii poistele kui ka tüdrukutele eraldi. Nii Paide Gümnaasiumis kui ka Paide Ühisgümnaasiumis on olemas osalise tööajaga tervishoiutöötaja, psühholoog ja sotsiaalpedagoog.

4.8. Kohaliku omavalitsuse initsiatiiv ja toetused tagamaks teenuste kättesaadavust

Pikapäevarühm

Mõlemas Paide linna üldhariduskoolis on olemas pikapäevarühm.

Kehaline tegevus

Kõigile põhikooli õpilastele on tagatud tasuta ujumisõpetus (mõlema Paide linna kooli õppekavas).

Transport

Arvestades sellega, et Paide linn on üks Eesti väikelinnadest, on vahemaad kodu ja kooli vahel nii väiksed, et koolis käimiseks ei vaja lapsed koolitransporti. Transporti koolis käimiseks kasutavad need Paide linna lapsed, kes käivad Türi valla, Paide valla ja Põltsamaa valla koolides. Transporditeenust osutab Järvamaa Ühistranspordi Keskus MTÜ.

Lasteaiakohad

Paide linna lasteaedades on lasteaiakohti alates lapse kolmandast eluaastast piisavalt. Kohti ei jagu sõimerühmades ning puuete- ja erivajadustega laste päevahoiurühmades. Eriti suur vajadus on tekkinud puuete- ja erivajadustega laste päevahoiuteenuse järele, sest lapsevanemad soovivad peale vanemahüvitise lõppemist asuda taas tööle.

Lasteaia kohamaksumus on Paide linna mõlemas lasteaias 29,25 eurot ühes kuus.

Erinevad nõustamised

Kogu Järvamaa lastele ja noortele võimaldatakse õppe-, karjääri- ja psühholoogilist nõustamist. Noorsootööga tegeleb Paide Avatud Noortekeskus ja Järvamaa Rajaleidja keskus. Järvamaa Rajaleidja keskuses tegutseb ka „Lastevanemate kool“.

Õpilasmalev

Õpilasmalevaid on Paide linnas korraldatud alates 2012 aastast. Neis osaleb tavaliselt ligi 200 noort. Projektipõhiseid laagreid korraldab Paide Avatud Noortekeskus. Paide linn on vajadusel toetanud laagrituusikute tasumisel ning maksnud ka transporditeenuste eest laagrisse ja tagasi.

Õppevälised tegevused

Põhikoolide õppekavavälised tegevused on: rahvatantsuringid, laulukoorid ja ansamblid, näiteringid, kunsti- ja käsitööringid, arvutiringid ning erinevad spordiringid. Osavõtt ringidest on põhikoolide õpilastele tasuta.

Vanemate õpilaste kooliväliseid huviringe rahastavad lapsevanemad. Lisaks maksab Paide linna vähekindlustatud peredele huviringi toetust:

2011.a. 49 lapsele summas 467 eurot.

2012.a. 93 lapsele 860 eurot

2013.a. 98 lapsele 1119 eurot.

4.9. Koolitoit

Paide linnas on koolilõuna arvestuslikuks maksumuseks 1.30 eurot. Õpilase koolilõuna lapsevanema poolt kaetava osa suuruseks on 0,52 eurot toidupäeva eest.

Vähekindlustatud peredele on Paide linn maksnud õpilaste koolitoidu toetust:

2011 õppeaastal 331 perele summas 1855 eurot

2012 õppeaastal 337 perele summas 2419 eurot

2013 õppeaastal 328 perele summas 3219 eurot

5.Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond

5.1. Tervist edendavad töökohad, lasteaiaid ja koolid

Tervise Arengu Instituudi statistika kohaselt on Paide linnas üks kool, mis on liitunud tervist edendavate asutuste võrgustikuga. Tervist edendavate koolide võrgustikku kuulub üle Eesti 203 kooli (aprill 2015). Järva maakonna tervisevõrgustiku kuuluvad koolid: Aravete Keskkool, Järva-Jaani Gümnaasium, Laupa Põhikool, Paide Ühisgümnaasium, Roosna-Alliku Põhikool, Türi Põhikool.

Eelkoolieelsetest lasteasutustest on kokku võrgustikuga liitunud 249 lasteaeda (mai 2015). Järvamaalt on tervist edendavate lasteaedade võrgustikuga liitunud: Koigi Lasteaed Kalevipoeg (2004), Türi Kesklinna Lasteaed (2004) ja PAide Lasteaed (2010).

Tervislikud tegevused PAide lasteaias:

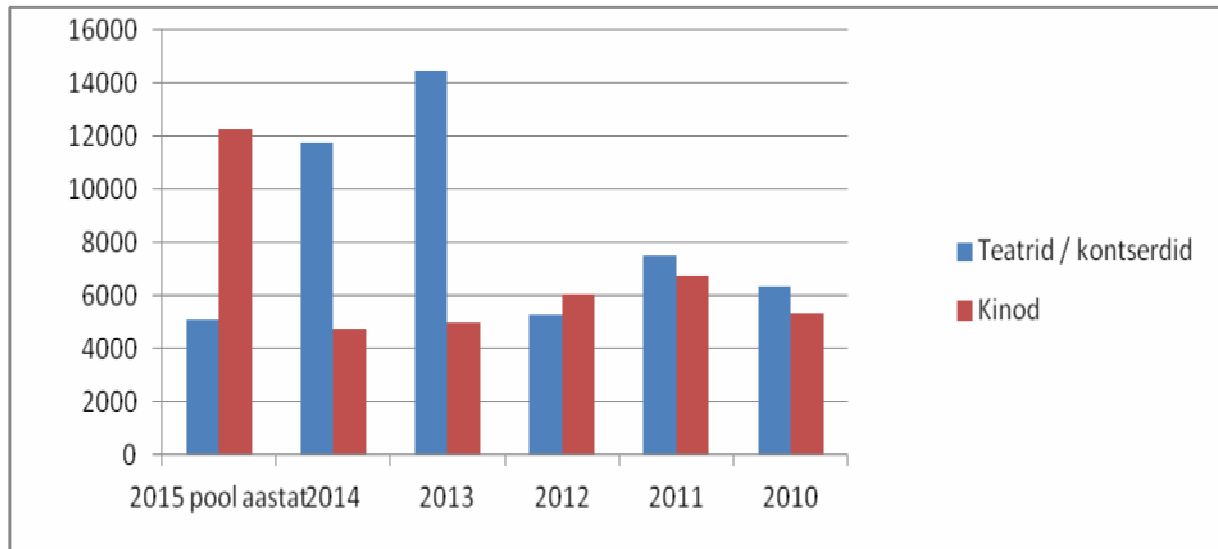
- toimub vähemalt 2 liikumistegevust nädalas ja ujumine Kullapai ujulas;
- ilusad õuealad ja käiakse õues iga päev, kui pole ujumist;
- õpitakse õues;
- igas kvartalis on üks tervisenädal ja “tervisetäpid”;
- kaasatakse terviseüritustele ka lapsevanemaid;
- osaletakse aktiivselt Järvamaa lasteaedade spordipäevadel;
- juuakse koolipiima;
- iga päev on menüüs terviseamps - värske puu-, köögi- või juurvili;
- tervisenädalatel toimub igal päeval midagi huvitavat tervise heaks;
- lasteaia töötajad hoolivad oma tervisest – tehakse sporti nii üksi kui ühiselt.

Tervist edendavate töökohtade võrgustikuga üle Eesti on liitunud (aprill 2015) 240 töökohta, sealhulgas üks ettevõtte Järvamaalt. Paide linnas ei ole registreeritud ühtegi ettevõtet, kuid on mitmed ettevõtted, mis on Paide linna inimeste tööandjad: Eesti Energia Spordiklubi MTÜ, Eesti Post AS, Elion Ettevõtted AS, Politseiprefektuur, Päästeamet, SEB Pank, AS Swedbank AS ja Süda-Eesti Sotsiaalkeskus MTÜ.

5.2. Huvitegevuse ja vaba aja veetmise kohad

Linnas on mitmeid Paide linna hallatavaid huvitegevuse ja vaba aja veetmise allasutusi:

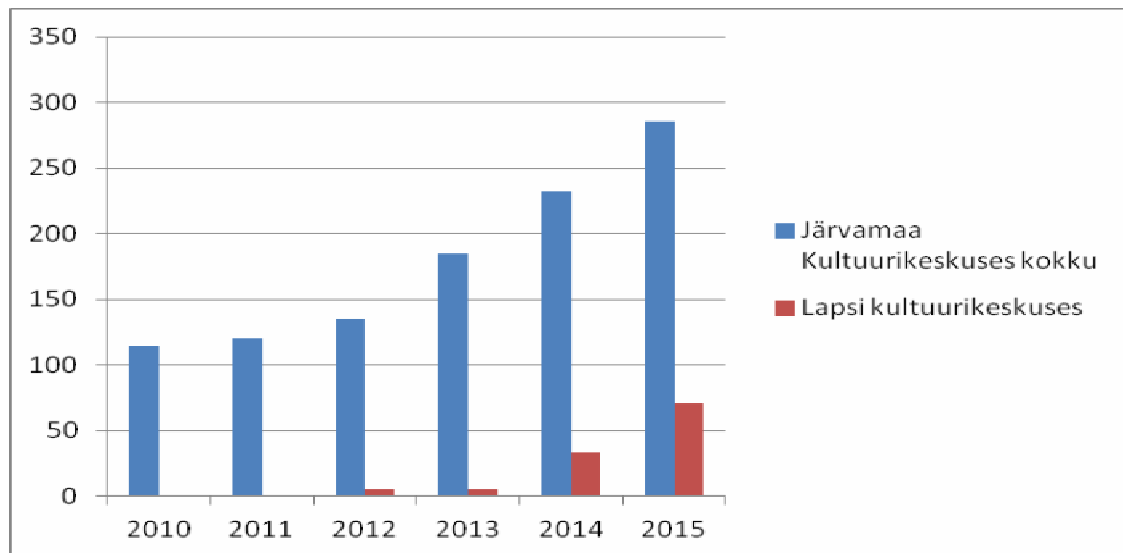
- Järvamaa Kultuurikeskus;
- Järvamaa Keskraamatukogu;
- Paide Spordi- ja Tervisekeskus;
- Paide Avatud Noortekeskus.

Joonis 33. Järvamaa Kultuurikeskuse teatri ja kino külastatavus 2010. -2015 juuni. (Allikas: Järvamaa Kultuurikeskus)

Järvamaa Kultuurikeskuses tegutseb lisaks kinole ja teatrile:

- rahvatantsurühmad (segarahvatantsurühm Riikar, naisrahvatantsurühm Kägara, memmede tantsurühm Sinilill, seenioride tantsugrupp);
- 2 täiskasvanute laulukoori (Paide meeskoor, Paide naiskoor);
- 3 Laste Muusikastudio rühma (5-15. aastastele);
- 2 ballettikooli Kaie Kõrbi balletistudio ja Maribel ballett;
- 5 spordiringi (linetants, Zumba, Jooga, Aeroobika, Tai Chi).

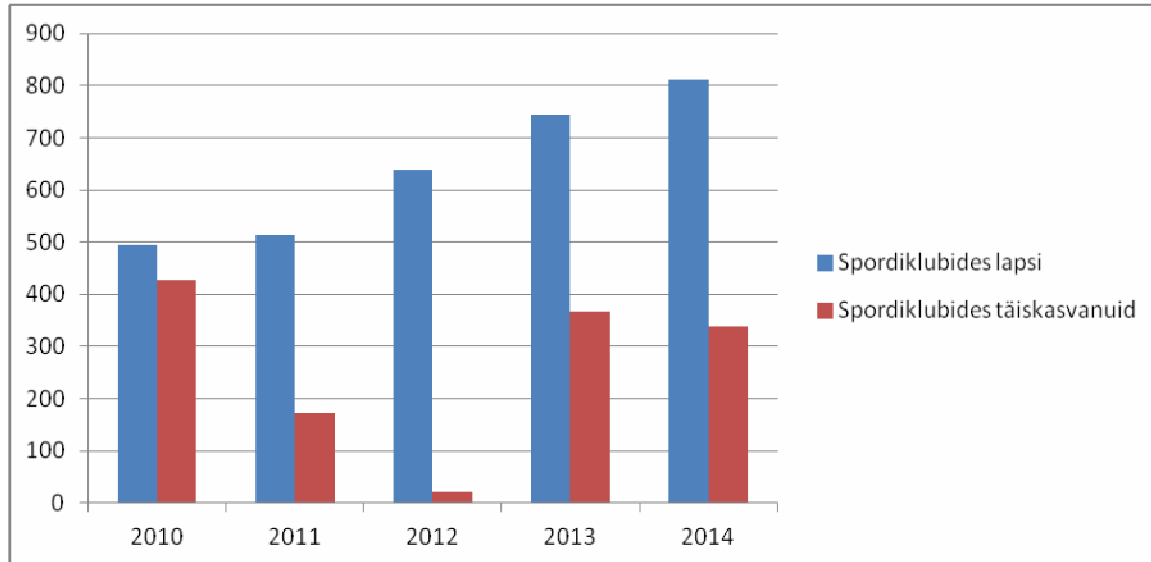

Joonis 34. Huvitegevuste arv Järvamaa Kultuurikeskuses. (Allikas Järvamaa Kultuurikeskus)

Paide linnas on tegutsenud aastast 2009 järgmised spordiklubid: Korvpalliklubi 7, FCFlora, Karateklubi Täht, Järvamaa Saalihokiklubi, SK Hotsport, Paide Kang, Paide Sport, Järva Noorte Maleklubi, Paide Ujumisklubi, Poksiklubi Anton, Paide Võrkpalliklubi, SK Rullest, SK Maribel, Järvamaa Laskespordiklubi, Ratsaspordiklubi, TK Revalia, Türi SKL, Paide

Taipoksiklubi, V.Metsa JK /Paide LM, Paide Vabatahtlike tuletõrjeselts, J-J Street Tantsukool, Jalgpallilabor MTÜ, Paide Võrkpalliseltsing.

Tegevuse on 2015 aastaks lõpetanud FCFlora, Poksiklubi Anton, SK Rullest, Järvamaa Laskespordiklubi, Ratsaspordiklubi TK Revalia.

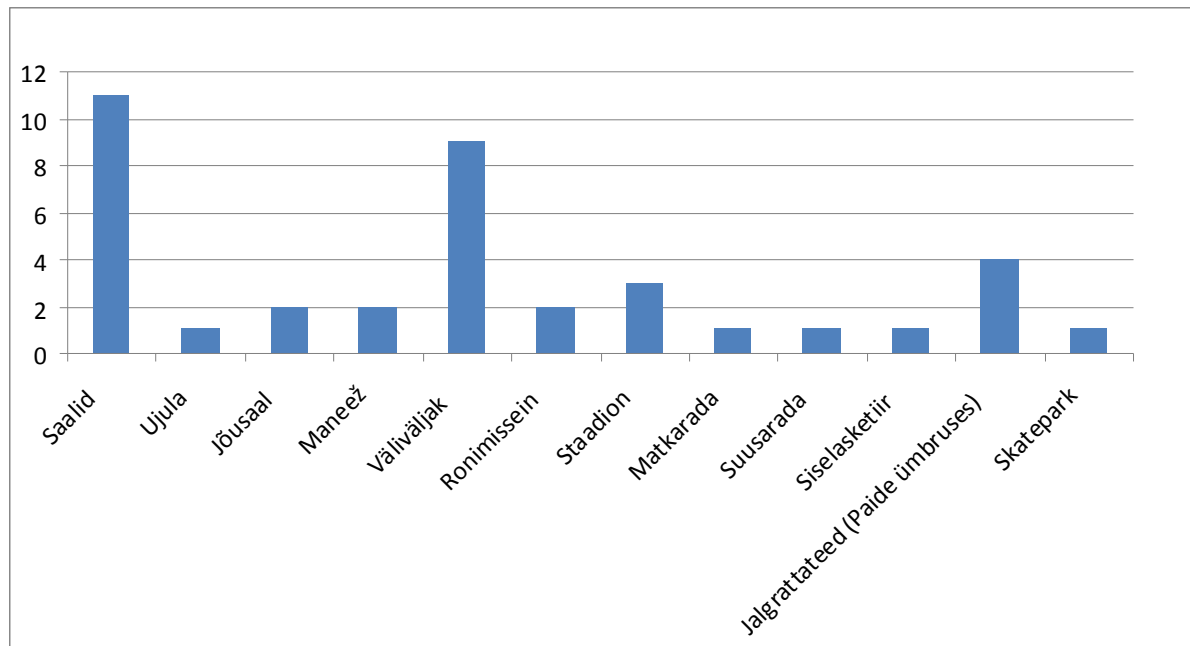

Joonis 35. Spordiklubides huvitegevusega tegelejate arv. (Allikas Spordiregister)

Lisaks tegutsevad 2015 aastal Paide linnas huvitegevusega:

- Paide Gümnaasiumis 7 rahvatantsurühma ja 5 koori;
- Paide Ühisgümnaasiumis 20 huviringi (laul, tants, näitemäng, sport ja liikumine);
- Püha Risti Koguduse segaansambel (9 inimest);
- Paide linna puhkpilliorkester.

5.3. Üldkasutatavad spordirajatised ja terviserajad

Joonis 36. Paide linna spordibaaside arv (Allikas: Spordiregister, SA Paide Spordi- ja Tervisekeskus)

Spordibaaside ja rajatiste haldamiseks ning spordiürituste paremaks korraldamiseks asutati 2007 a. SA Paide Spordi – ja Tervisekeskus, kes haldab enamuse Paide linna spordirajatisi ka 2015 aastal.

SA Paide Spordi- ja Tervisekeskuse hallatavad rajatised:

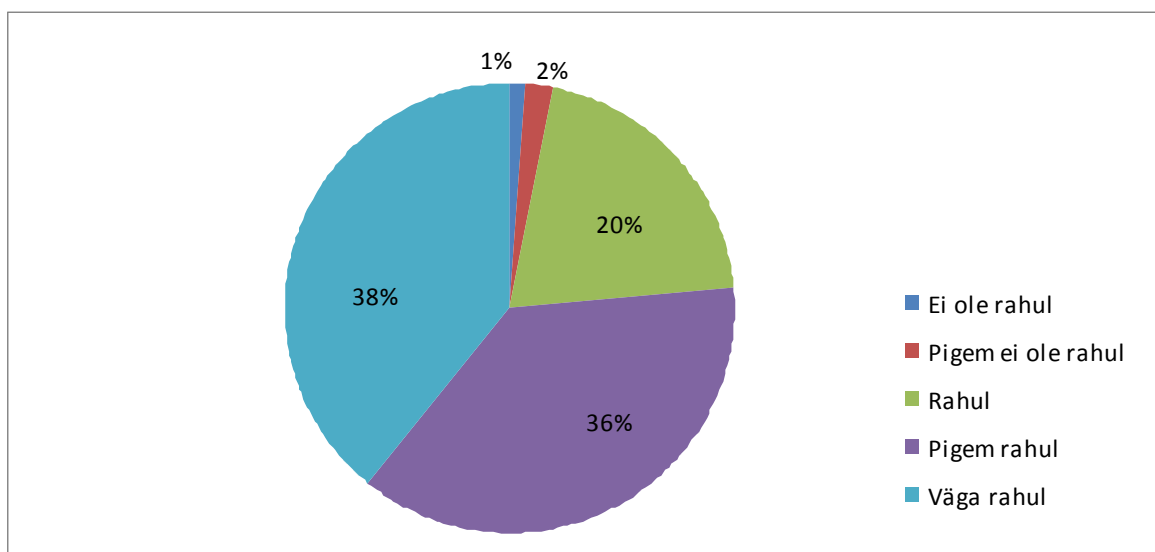
- Paide linna siseujula (Ruubassaare 5): 4 rajaga bassein, lastebassein, 2 sauna ja jõusaal;
- E-Piim Spordihall (Aiavilja 1): 2000m² sportimispinda – 3 väljakut, 2 väikesaali, jõusaal, jooksurada;
- E-Piim Spordihalli tänavakorvpalliväljak;
- E-Piim Spordihalli välisronimisein;
- Paide linna võimla (Karja 18): 1000² sportimispinda – 1 väljak, aeroobikasaal, lauatennisesaal;
- Paide linna staadion (Kooli 1): kergejõustik, jalgpall;
- Paide linna kunstmurustaadion (Staadioni 6);
- Paide Gümnaasiumi staadion (Aiavilja 1): kergejõustik, jalgpall, võrkpall, tennis, korvpall, tuletõrjesport (multifunktsionaalne palliväljak);
- Paide linna matkarada (6,5km);
- Paides olevad välisväljakud: Laia-, Karja-, tehisejärve- ja Soo korvpalliväljakud, Ristiku võrkpalli- ja jalgpalliväljak, Tehisejärve rannavolle väljak, suusarada Tehisejärve ääres (1,5km).

2015.aastal valmis koostöös SA Paide Spordi-ja Tervisekeskusega Paide Skatepark, mis võimaldab ekstreemspordisõpradel enda harrastusega tegeleda.

2015.a mais SA Paide Spordi- ja Tervisekeskuse kliendirahulolu uuringus osalenutest 36 % olid rajateiste ja ruumide sporditingimustega pigem rahul, 38 % väga rahul ja 20 % rahul. Seega võib öelda, et 94 % Paide linna spordirajatiste kasutajatest on sportimispaikadega ja rajatistega rahul.

Lisaks spordi- ja tervisekeskusele on Paide linnas veel:

- Paide Ühisgümnaasiumi spordisaalid (Kooli 1): jalg-, korv-, võrkpall, saalihoki, tennis, kergejõustikumanež, siselasketiir;
- Paide Avatud Noortekeskuse võimla (Lai 33): võimla, spordimängude väljakud;
- Järvamaa Kutsehariduskeskus (Tallinna 46) – võimla, spordiväljak;
- Paide Ülejõe staadion;
- jalgrattateed: Järve tee, Paide-Väätsa, Paide-Türi tee, Paide-Vodja, Paide-Mündi.

Joonis 37. Rajatiste ja ruumide vastavus sporditingimustele. (Allikas Paide Spordi- ja Tervisekeskuse „Kliendirahulolu-uuring“ (mai 2015)).

Paide Spordi- ja Tervisekeskuse poolt läbi viidud uuringus osalenutest 41,5 % arvas, et Paide linnas on puudus disc-golfi rajast, 36,6 % vastanutest sooviks Paide linna korraliku tennise väljakut ja 12,2 % vastanutest sooviks mängida Paides golfi.

Tervise Arengu Instituudi poolt 2011 aastal läbiviidud uuringu „Paikkonna tervisemõjurite uuring“ Järvamaa raporti kohaselt tunti Paide linnas enam puudust korralikkust ujulast, rulluisu- ja jalgrattateedest, jõusaalist, tenniseväljakutest.

5.4. Transport ja teedevõrk

Paide linnas on kokku 36 165 m tänavaid, mis jagunevad järgmiselt:

- asfaltbetoonkattega tänavad - 29 775 m;
- pinnatud kruusakattega tänavad – 4655 m;
- kruusakattega tänavad – 1755 m.

Tänavatel teostatakse jooksvalt nii remont- kui ka hooldustöid. Talihoolduse käigus teostatakse lume- ja libedustõrjet vastavalt kehtestatud määrustele. 2013 aastal on kapitaalselt remonditud Kesklinnas Pärnu tänava lõik Keskväljakust kuni Tööstuse tänavani koos kõnniteedega.

Linnas asuvad tänavavalgustusliinid ja ca 1220 valguspunkti kuuluvad Paide linnale. Sihtasutusel Paide Haldus on 2014-2015 käimas koostöös KIK-iga laiaulatuslik tänavavalgustuse rekonstrueerimise projekt. Selle käigus läheb enamus tänavavalgustusest üle LED -lampidele ja Paide linn saab korralikult valgustatud, mis aitab kaasa turvalisuse loomisele.

Paide linna liiklusmärkidest (ca 420 märki) vastab standardile 90 %. On koostatud liiklusmärkide andmebaas. Värviga teekattemärgistus on rajatud ainult Tallinna ja Pärnu tänavatele ja Keskväljakule. Jalakäijate ülekäiguradasid on piisavalt ja enamus on tähistatud teekattemärgistuse ja liiklusmärkidega. Linnas on läbi viidud nii liiklusloendusi kui ka liiklusuuringud mille tulemusena on muudetud liikluskorraldust koolide juures, ristmikel. Valgusfoori paigaldamist ei peetud kalli maksumuse ja lühiajalise liikluse tippkoormusega õigustatuks. Vajalik oleks uue liiklusuuringu läbiviimine, kuna on valminud spordihoone keskklinnas, PAide lasteaed. Probleemiks on ka kujunenud parkimine keskklinnas ja eriti lasteaedade ning koolide läheduses.

Paide linnas ei ole linnasisest ühistransporti ning selle vajaduse selgitamiseks ja ka täiendavate liinide lisamiseks ei ole korraldatud otsest uuringut. Paide linn on MTÜ Järvamaa Ühistranspordi Keskuse liige. Paide bussijaam asub Vaksali tn, kust väljuvad nii maakondlikud kui ka kaugliinide bussid. Bussijaam kuulub eraomandusse ja on amortiseerunud. Ühistranspordiliine teenindavaid bussipeatusi on piisavalt. Seoses Tallinn-Tartu-Luhamaa rekonstrueerimisega ehitatu bussiterminaal Mäosse.

Regulaarse hoolduse all olevaid haljasalasid on Paide linnas 426 198 m², millest pargipind moodustab 138 292 m². Üldkasutatavad pargid - Lembitu park, Vallimägi, Rahu park, Peetri park – on korrastatud, osaliselt vajavad rekonstrueerimist pargielemendid (valgustus, pingid, prügikastid). Paide Vallimäele rajati EASi rahastamisel „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise“ raames Ajakeskus Wittenstein. Üldkasutatavatest haljasaladest on suurim Tehisjärv. Valdav osa tehisjärve ümbrusest on avaliku kasutusega puhkeala, millel on kaks suplusranda, mänguväljaku elemendid, võrkpalliplatsid, korvpalliplats, vabaõhumajakesed jne. Olemasolevaid haljasalasid tuleks rohkem kasutada tervisedenduslike ürituste läbiviimisel, kaasata erinevaid organisatsioone ja asutusi ürituste organiseerimisel. Kaasata linnakodanikke ja organisatsioone haljasalade korrashoiule.

Olemasolevaid kergliiklusteid kasutatakse sportimiseks väga aktiivselt (jalgrattad, rulad, rulluisud, kepikõnd). Paide linna inimestel ei ole turvaline kasutada Paide-Väätsa ja Paide Türi kergliiklusteid, kuna nimetatud teede võrgustik ei ole ühendatud, vahepeal on puudu eraldi jalakäijatele ja jalgratturitele mõeldud teelõik. Paide-Sillaotsa kergliiklustee on väga halvas olukorras.

5.5. Keskkonna mõjurid

Vesi ja heitvesi

Joogivee kvaliteet

Joogivee mikrobioloogilised ja keemilised kvaliteedinäitajad ning organoleptilisi omadusi mõjutavad, üldist reostust iseloomustavad näitajad ja radioloogilised näitajad (indikaatorid) ei tohi ületada Sotsiaalministri 31.07.2001 määruses nr 82 “Joogivee kvaliteedi- ja kontrollinõuded ning analüüsimeetodid” esitatud piirsisaldusi. Tulenevalt määruse nõuetest peab vee-ettevõtjal olema joogivee kvaliteedi kontrolli kava kui vett võetakse >10 m³ /ööpäevas või kui vett töödeldakse. Kavas sätestatakse proovivõtukohtad ning tava- ja süvakontrolli sagedus. Allpooljärgnevas tabelis on esitatud Paide linna ühisveevärgi joogivee analüüsides tulemused. Kõik näitajad vastavad piirnormidele.

Tabel 14: Joogivee kvaliteet Paide linnas aastatel 2013 ja 2014 (*Allikas: Paide linna ühisveevärgi ja – kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2015-2027*)

Nr	Näitaja	Ühik	Määrus nr 82; Joogivee-direktiiv 98/83/EC	Ristiku 10 veesõlme kraan 15.05.2013	Ristiku 10 veesõlme kraan 12.05.2014
1	Lõhn	lahjendusaste	Tarbijale vastuvõetav, ebaloolumulike muutusteta	1	1
2	Maitse	lahjendusaste	Tarbijale vastuvõetav, ebaloolumulike muutusteta	1	1
3	Värvus	mg/l Pt	Tarbijale vastuvõetav, ebaloolumulike muutusteta	4	6
4	Hägusus	NHÜ	Tarbijale vastuvõetav, ebaloolumulike muutusteta	<1,0	<1,0
5	pH		6,5≤pH≤9,5	7,8	7,5
6	Ammoonium	mg/l	0,5	<0,02	<0,02
7	Nitrit	mg/l	0,5	<0,003	<0,003

8	Nitraat	mg/l	50	2	2,2
9	Kloriidid	mg/l	250	14	10
10	Sulfaat	mg/l	250	47	50
11	Üldraud	µg/l	200	34	66
12	Fluoriid	mg/l	1,5	0,12	0,09
13	Boor	mg/l	1	<0,06	<0,06
14	Mangaan	µg/l	50	5	<5
15	Alumiinium	µg/l	200	15	20
16	Tsüaniid	µg/l	50	<3	<3
17	Plii	µg/l	10	0,2	0,1
18	Kaadium	µg/l	5	0,05	0,04
19	Kroom	µg/l	50	<0,1	<0,1
20	Nikkel	µg/l	20	2,5	2,3
21	Vask	mg/l	2	<0,01	<0,01
22	Seleen	µg/l	10	<1,0	<1,0
23	Arseen	µg/l	10	0,1	0,1
24	Elavhõbe	µg/l	1	<0,2	<0,2
25	Antimon	µg/l	5	<0,3	<0,3
26	Benseen	µg/l	1	<0,1	<0,1
27	Naatrium	mg/l	200	5,5	5,1
28	Oksüdeeritavus	mgO ₂ /l	5	1,6	1,4
29	Elektrijuhtivus	µS cm ⁻¹ 20° C	2500	623	654
30	<i>Escherichia coli</i>	PMÜ/100ml	0	0	0
31	<i>Coli</i> -laadsed bakterid	PMÜ/100ml	0	0	0
32	Kolooniate arv 22 °C	PMÜ/1ml	-	0	0
33	Enterokokid	PMÜ/100ml	0	0	0

Pinnaveekogusse juhitud puhastamist vajava vee reostuskoormus

Paide linna kanalisatsioonisüsteemi kuulub 24 reoveepumplat, ca 58,2 km kanalisatsioonitorustikku ja reoveepuhasti. Reoveepuhastist toimub heitvee väljavool Pärnu jõkke. Puhasti projekteeritud reostuskoormuseks on 40 225 ie, et oleks olemas valmisolek piimatööstuse tööle hakkamiseks. Täna sel päeval töötab puhasti osalise koormusega.

Paide linnas on moodustatud üks reoveekogumisala, mis hõlmab ka Paide valda jäävat Kriilevälja küla. Reoveekogumisalade moodustamise eesmärk on määrata alad, kus lähtuvalt asustuse tihedusest, sellega seotud reostuskoormuse suurusest ning põhjavee kaitsest on keskkonnakaitse eesmärkide tagamiseks tarvis reovesi kokku koguda ja puhastada. Keskkonnaministri 2.07.09 käskkirjaga nr 1079 „Reoveekogumisalad reostuskoormusega üle 2000 ie“ on Paide linnale kehtestatud reoveekogumisala reostuskoormus 19 965 ie.

Õhu saastumine paiksetest saasteallikatest

Peamisteks õhusaasteallikateks linnades on transport ja tööstus, kuid ka elamute kütmisest tingitud saasteainete levik omab olulist tähelepanu. Eestis teostatakse riikliku õhuseiret 7 linnas, kuid Paide linn seiratavate linnade hulka ei kuulu Paides tehti viimati õhuseireuuringuid 2004. aasta kevad-talvisel perioodil 1 nädala jooksul. Mõõtmiskoht asus Pärnu-Rakvere-Sõmeru maantee ääres Raudtee 37 kinnistul.

Jäätmed ja jäätmekäitlus

Prügila olemasolu

Paide linna prügila, aadressil Ruubassaare tee 13, suleti jäätmete ladestamiseks 01.märtsil 2001.aastal. Prügila korrastamiseks koostati AS Maves poolt prügila uuring ning AS Kobras poolt eelprojekt „Paide prügila katmine“. Paide prügila katmistööd teostati 2001–2003.aastal.

Töid teostas AS Turgel Grupp. Prügila seirevõrgustiku moodustavad 3 suurkaevu põhjavee seire teostamiseks, prügila piirdekraav koos kahe settetiigiga nõrgvee ning Pärnu jõgi ja peakraavid pinnavee seireks. Samuti on prügilas kaks gaasiväljutusava. Regulaarset seiret teostatakse Paide Linnavalitsuse poolt alates 2004.a. Suletud prügila ladestusalale istutati kuuseistikud 2004.a., millest tänaseks on üles kasvanud korralik kuuse noorendik, seetõttu täiendavaid meetmeid suletud prügila täiendavaks korrastamiseks ei ole vajalik kasutusele võtta. Tuleviku perspektiivis on planeeritud suletud prügila alale rajada suusa- ja matkarajad.

Jäätmekäitluseeskiri

Kohalikul tasandil jäätmehoolduse planeerimisel on tähtis määratleda täpselt kohalikule omavalitsusele erinevate jäätmehooldusalaste õigusaktidega antud õigused ning pandud kohustused. Omavalitsuste vahelise koostöö aluseks on ühised eesmärgid ja tegevuskava ning identsed kohalikul tasandil jäätmehooldust reguleerivad õigusaktid.

Paide linn on MTÜ Kesk-Eesti Jäätmehoolduskeskus (edaspidi KEJHK) asutajaliige. KEJHK on loodud omavalitsuste jäätmehooldusalase koostöö edendamiseks, jäätmeseadusega omavalitsustele pandud ülesannete täitmiseks ning ühiselt jäätmehoolduse arendamiseks. Ühing on asutatud 2003. aastal koostöös teiste omavalitsustega Järvamaalt, Raplamaalt, Jõgevamaalt, Viljandimaalt, Harjumaalt, Tartumaalt, Pärnumaalt.

Jäätmekäitlusalast tegevust Paide linnas reguleerivad järgmised kohaliku tasandi õigusaktid:

- Paide linna arengukava 2010-2020, visioon aastani 2035 (viimati muudetud 24.04.2014 määrusega nr 7);
- Paide linna jäätmekava 2015-2020 (vastu võetud 29.01.2015 määrusega nr 2);
- Paide linna jäätmehoolduseeskiri (vastu võetud 16.12.2010 määrusega nr 29);
- Paide linna jäätmevaldajate registri põhimäärus (vastu võetud 15.11.2007 määrusega nr 37);
- jäätmekäitluse korraldus omavalitsuse territooriumil.

Jäätmekäitluse korraldus

Korraldatud jäätmeveoga on Paide linnas hõlmatud segaolmejäätmete kogumine ja vedu. Paide linna haldusterritooriumil asub üks jäätmeveopiirkond. Jäätmeseaduse § 66 ja 67 tähenduses on korraldatud jäätmevedu olmejäätmete kogumine ja vedamine määratud piirkonnast määratud jäätmekäitlusk kohta või -kohtadesse kohaliku omavalitsuse üksuse valitud ettevõtja poolt. Teenuse osutaja leidmiseks korraldab kohaliku omavalitsuse üksus iseseisvalt või koostöös teiste kohaliku omavalitsuse üksustega teenuste kontsessiooni lähtuvalt riigihangete seaduses sätestatust. Korraldatud jäätmevedu võib peale segaolmejäätmete hõlmata ka teisi olmejäätmete liike või muid jäätmeid, kui see on vajalik seadusest tulenevate nõuete täitmiseks või seda tingib oluline avalik huvi. Korraldatud jäätmeveo eesmärgiks on liita jäätmeveoga kõik jäätmevaldajad ja jäätmetekitajad, tagada kõikidele jäätmevaldajatele kvaliteetne ning ühtsetel põhimõtetel välja töötatud ja võrdse hinnaga korraldatud olmejäätmete kogumise ja logistiliselt hästitoimiv veoteenus.

Sellest tulenevalt on jäätmeveo planeerimisel tähelepanu pööratud kahele aspektile:

- kõigil jäätmetekitajatel peavad olema võimalused anda oma jäätmed üle kogumissüsteemi;
- jäätmete kogumise maksumus peab olema kõigile jäätmetekitajatele võrdne ning sõltuma tekkinud jäätmete kogusest.

Korraldatud olmejäätmeveo korraldamise põhialused on:

- korraldatud jäätmeveo teenust korraldab jäätmevaldajatele Paide linn koos koostööpartneritega või annab volitused selleks sobivale isikule (volitatud isik hakkab korraldama jäätmevaldajate liitumist korraldatud olmejäätmeveoga);
- jäätmevaldajatelt jäätmete kogumisega ja jäätmete käitluskohta vedamisega tegeleb läbi teenuste kontsessiooni välja valitud jäätmekäitlusettevõtte;
- jäätmevaldaja tasub jäätmekäitlusettevõttele või selleks volitatud isikule jäätmete kogumise ja vedamise eest vastavalt kogutud ja käitluskohta üleantud jäätmekogustele.

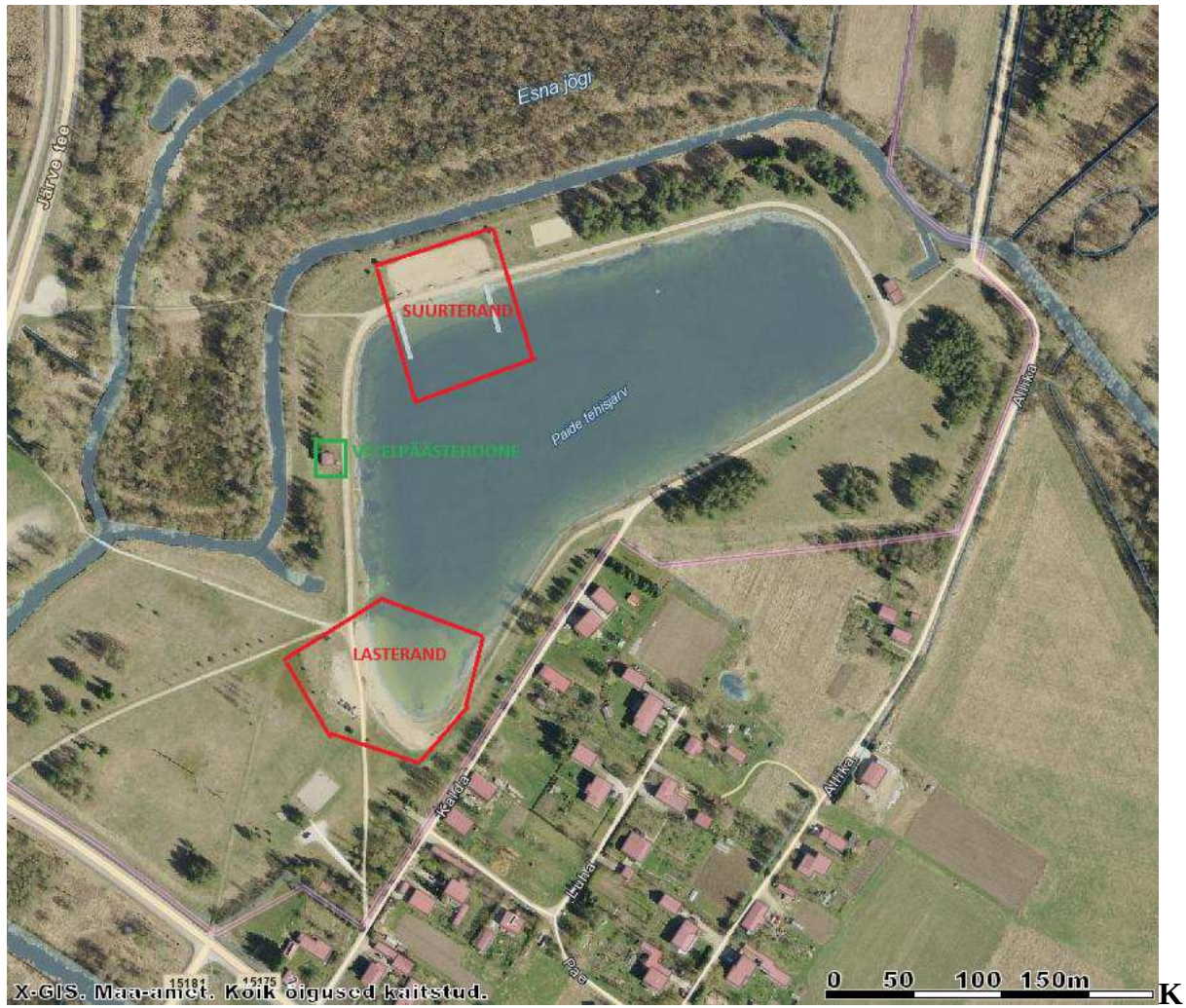
Korraldatud jäätmeveo positiivsed aspektid:

- aitab vältida illegaalset prügistamist;
- jäätmetekitaja maksab oma jäätmete käitlemise eest ja tunnetab seeläbi omavastutust;
- jäätmete kogumine toimub logistiliselt otstarbekamalt;
- parem kontroll jäätmete tekke ja käitlemise üle;
- hõlbustab jäätmete liigitikogumist.

(Allikas Paide linna jäätmekava 2015-2020)

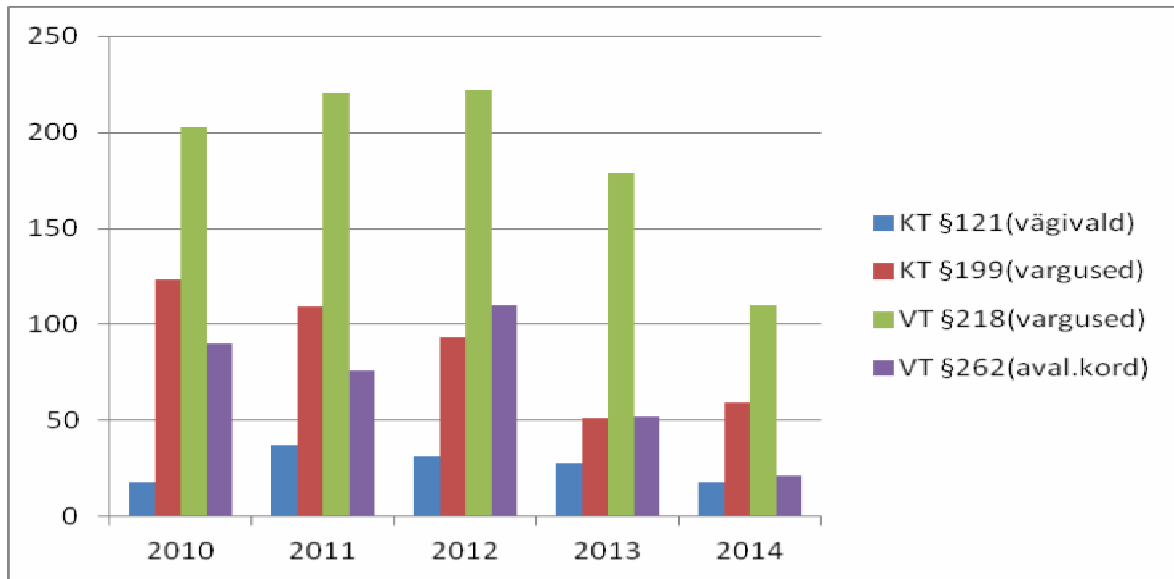
Avalike randade ja supluskohtade turvalisus

Paide linna elanikud kasutavad supluskohana Paide Tehisjärve. Tehisjärv asub Paide linna kaguosas linna ümbritsevas haljasvööndis (Järve tee, Paemurru tee, Esna jõe ja Kriilevälja küla vaheline ala), linna ja Kriilevälja küla piiril. Valdav osa tehisjärve ümbritsevast alast on planeeritud avaliku kasutusega puhkealaks. Elanikkond kasutab tehisjärve piirkonda nii suplemiseks, tervisespordi tegemiseks kui ka kalastamiseks. Järve läänepoolses osas paikneb supluskoht, kahe suplusalaga. Ilusatel suvepäevadel võib ranna külastajate arv olla ca 200 inimest. Suplusaladest lõunapoolsem on eelkõige mõeldud lastele (laste supluskoht), kuna selles piirkonnas on järve põhja langus laugjam, samuti on seal olemas mänguväljak ja kiiged. Lasteranna liivaala pikkus on ligi 90 meetrit. Rannaala kasutusmugavuse tõstmiseks toob linnavalitsus igal aastal täiendavalt liiva juurde. Teine, kahe paadisillaga suplusala, asub järve põhjakaldal. Seal läheb vesi kiiremini sügavaks. Selle supluskoha liivaala pikkus on ca 100 m ja laius 40 m.

Joonis 38. Kahe suplusala vahel asub vetelpäästehoonne. Hoone II korrusel asuvad vetelpääste ruumid ja I korrusel paadikuur ning abiruumid. Linnavalitsus tagab rannavalve olemasolu kahe kuu vältel (15. juunist kuni 15. augustini). (Allikas: Paide Tehisjärve supluskoha suplusvee profiil)

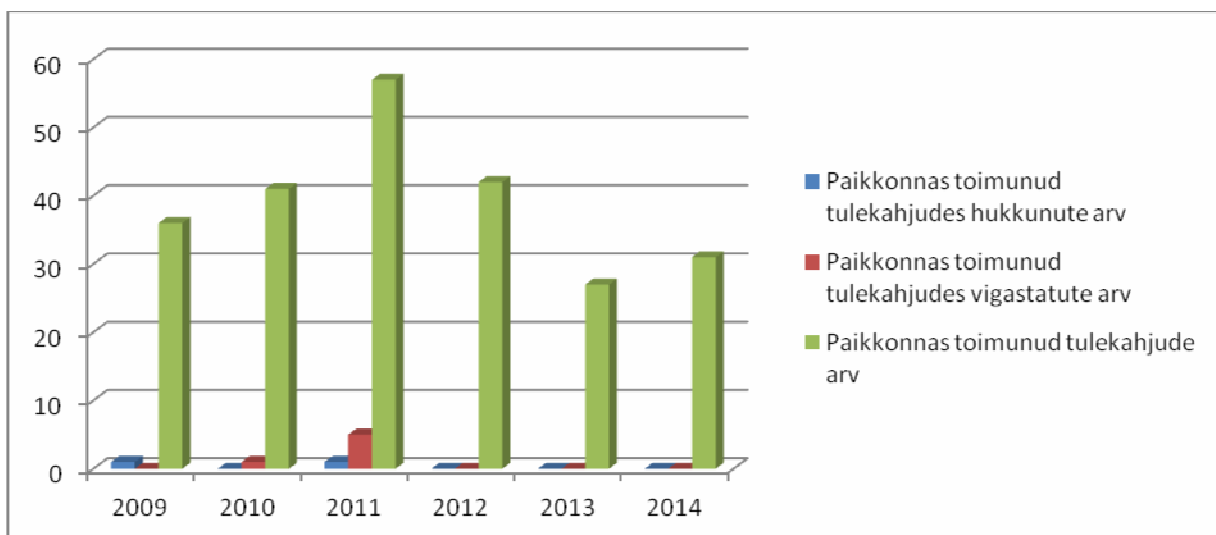
5.6. Kuriteod

Joonis 39. Varavastaste ja kuritegude arv Paide linnas. (Allikas Politsei- ja Piirivalveameti andmebaas)

2012 eristub teistest suuresti nii varguste osas kui ka avaliku korra rikkumistes. 2012 aastal toimetas Paide linnas üks noorukite grupp kes panid toime erinevaid süütegusid. 2012 aastal oli ka seadusemuudatus varguse paragraafi osas, muutus väärtegude korduvus (kolm pisivargust muutus alles kuriteoks). Vägivalla juhtumid on jäänud samale tasemele, tõusnud on perevägivalla juhtumid (paragraaf sama). 2014 aastat mõjutas politseis toimusid reformid ja tööülesannete muutus.

5.7. Tulekahjud

Joonis 40. Tulekahjude arv Paides. (Allikas: Eesti Päästeameti andmebaas)

Tulekahjude arvu langemine näitab ennetustöö tõhusust. Jätakuvalt on vaja arendada turvalisusega seotud valdkondi (kodude tuleohutus, elanikkonna ohutusalane teadlikkus, tuleohtlike objektide tuleohutusalane seisukord, suurõnnetusteks valmisolek).

5.8. Kõrgendatud riskiga objektid

Kõrgendatud riskiga objektid on ühiskondlikud hooned (koolid, kauplused, lasteaiad, ühiselamud, restoranid, ööklubid jm); haiglad jt hooldeasutused; tootmishooned; raudtee sorteerimisjaamad; loodusliku gaasi hoidlad ja transpordivahendid/seadmed. Järvamaa päästepiirkond omab operatiivkaarte Paide linnas 3 kooli, 2 lasteaia, 1 haigla, 2 kogunemishoone ja 1 tööstusobjekti kohta. Spetsiaalset elanike teavitussüsteemi õnnetuse korral ei ole.

5.9. Kohaliku omavalitsuse alkoholipoliitika

Linnavalitsusel on õigus anda välja ühekordseid lube alkoholi tarbimiseks seoses avalike kogunemiste (avalik koosolek ja avalik üritus) ja spordiürituste korraldamisega (v.a. väikelaste mänguväljakud). Alkoholsete jookidega kauplemiseks registreeringute väljastamisel lähtutakse alkoholiseadusest, kaubandustegevuse seadusest ja majandustegevuse registri seadusest.

Paide linna kauplused suletakse tööpäevadel ja nädalavahetustel kell 22:00. Subjektiivse hinnangu kohaselt on alkoholi müüvate kaupluste puhul endiselt probleemiks alkoholi müük alaealistele.

Alkoholi müüvad asutused

2015 aastal on registreeritud Paide linnas 33 alkoholimüügiluba omavat asutust (4 asutust 1000 elaniku kohta): 14 kauplust (1,7 kauplust 1000 elaniku kohta), 2 hulgimüügiettevõtet ja 17 toitlustusettevõtet.

5.10. Tööõnnetused

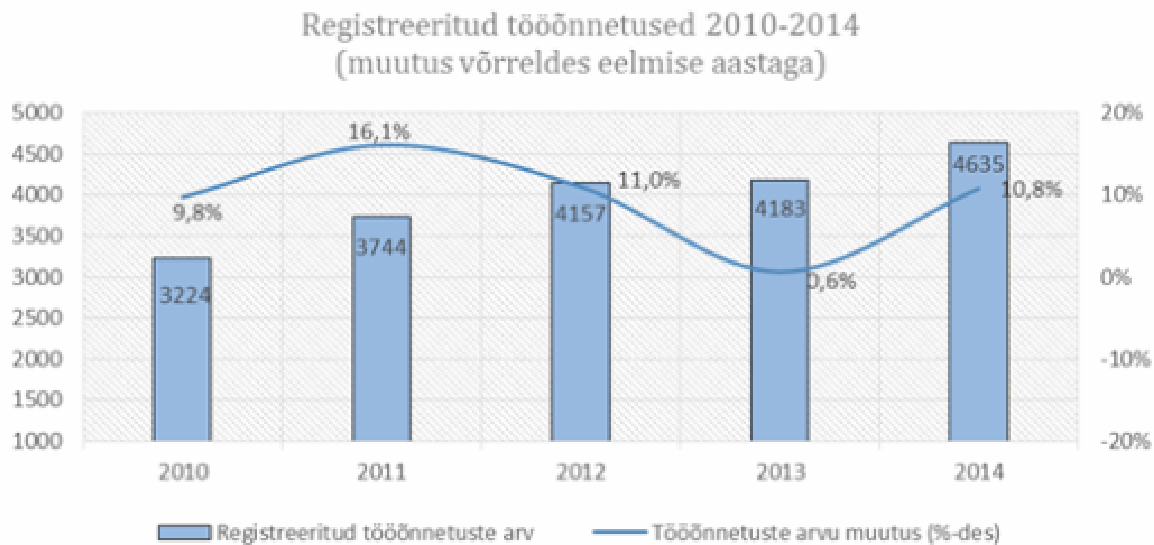
Tööõnnetus on töötaja tervisekahjustus või surm, mis toimus tööandja antud tööülesannet täites või muul tema loal tehtaval töö, tööaja hulka arvestataval vaheajal või muul tööandja huvides tegutsemise ajal.

Tabel 15: Paide linna registreeritud ettevõtetes toimunud tööõnnetuste arv 2009-2014. (Allikas Tööinspektsiooni analüüsi- ja arengutalitlus)

raskusaste	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Üldkokkuvõte
10 -- kerge	15	7	13	16	25	38	114
20 -- raske	3	6	7	10	7	5	38
22 -- surm		1					1
Üldkokkuvõte	18	14	20	26	32	43	153

Tööinspektsiooni analüüsi- ja arengutalitluse andmeil tööõnnetuste arvu kasv on suures osas põhjendatud sellega, et tööõnnetusi ei varjata enam nii palju kui varem. Tööinspektsioon on omalt poolt teinud tõhusat teavitustööd nii töötajate kui tööandjate seas ning seetõttu on näha aina rohkem registreeritud tööõnnetusi. Tööandjad on teadlikumad, milliseid toiminguid tuleb teha kui ettevõttes on juhtunud tööõnnetus ning ka töötajad on teadlikumad, miks ei ole mõtet tööõnnetusi varjata. Siinkohal ei ole tegemist mitte ainult Paide linnas toimunud tööõnnetuste arvu kasvu või selle linna töökeskkonna olukorra halvenemisega, vaid selline tendents on üle

riigi. Näidiseks Eestis toimunud tööõnnetuste statistika. Samuti on surmaga lõppenud tööõnnetuste arv siiski aastatega vähenenud.

Joonis 41. Eestis registreeritud tööõnnetused 2010-2014 (*Allikas Tööinspektsiooni analüüsi- ja arengutalitus*)

Tänapäeval muutlikul ajal, mil tööpuudus on ühiskonnas suur, on oluline pöörata tähelepanu nende töötajate olukorrale, kes võivad töökaotushirmus kannatada suure vaimse surve all. Tööstressi üks tekkepõhjuseid on töökohal valitsev õhkkond, suhted kolleegide ja ülemustega ning üldised töötingimused. Inimesele võib liigne stress põhjustada südamehaigusi, depressiooni, maohaavandeid, luu- ja lihaskonnavaevusi. Ettevõtte tulemustes on tööstressi tulemused majanduslikult mõõdetavad: kõrge töövõimetuse tase, suur personali voolavus, suurenev tööõnnetusrisk ja kvaliteediprobleemid, mis tingivad otseseid lisakulusid. Töötervishoiuteenust maakonnas pakub Järvamaa Haigla AS.

5.11. Hulkuvad loomad

Koerte ja kasside pidamist Paide linnas reguleerib Paide linnavolikogu 16.04.2009 määrus nr 13 „Koerte ja kasside pidamise eeskiri“. Eeskirja kohaselt peavad Paide linna haldusterritooriumil peetavad koerad ja kassid olema registreeritud Paide linna lemmikloomade registris. Järelevalveta kass või koer loetakse hulkuvaks ja nad kuuluvad kinnipüüdmisele. Hulkuvate loomade püüdjaks Paide linnas on alates 2014. aastast linna allasutus SA Paide Haldus, varasemalt osteti teenust sisse eraettevõtjalt. Kui on võimalik teha selgeks looma omanik, tagastatakse loom omanikule. Omanikuta loomad transporditakse MTÜ-le Eesti Loomakaitse Selts kuuluvasse Virumaa loomade varjupaika.

2014. aastal viidi varjupaika 18 omanikuta looma, sh 14 kassi ja 4 koera. Varasematel aastatel on varjupaika transporditud kasside arv olnud samas suurusjärgus 2014. aastal viidud kasside arvuga, kuid märgatavamalt on vähenenud varjupaika viidud koerte arv. Sellel on mitu põhjust:

- koeraomaniku kiibistavad oma loomi sagedamini, kasse kiibistatakse tunduvalt vähem;

- kasse jäetakse sügisel suvilast kortermajja suundudes kergemini maha ja kui nad ei ole kiibistatud, et ole enamus juhtudel võimalik ka omanikke leida;
- 2014. aasta alguses soetati püüdjatele kiibilugeja ja kiibistatud loomade järgi on omanikke võimalik kohapeal tuvastada. Varasemalt transporditi loomad varjupaika ja hakati alles seejärel omanikku tuvastama.

6. Tervislik eluviis

6.1. Tervisliku teabe kättesaadavus

Tervisealase info levitamisega süstemaatiliselt Paide linnas ei tegeleta. Paide linna kodulehel paide.ee on üleval info linnas tegutsevate perearstide kohta ning vajalikud tervisealast teavet jagavate infotelefonide numbrid. Vajalik tervisealane teave kajastub ka Paide Linnalehes. Tervisealase info levitamisega tegelevad perearstid, nõustamiskabinetid ja -keskused, erialaarstid, Järvamaa Haigla, MTÜd (Süda-Eesti Sotsiaalkeskus), erialaseltsid ja –liidud (Reumaselts, Diabeetikute selts, Puuetega Inimeste Koda).

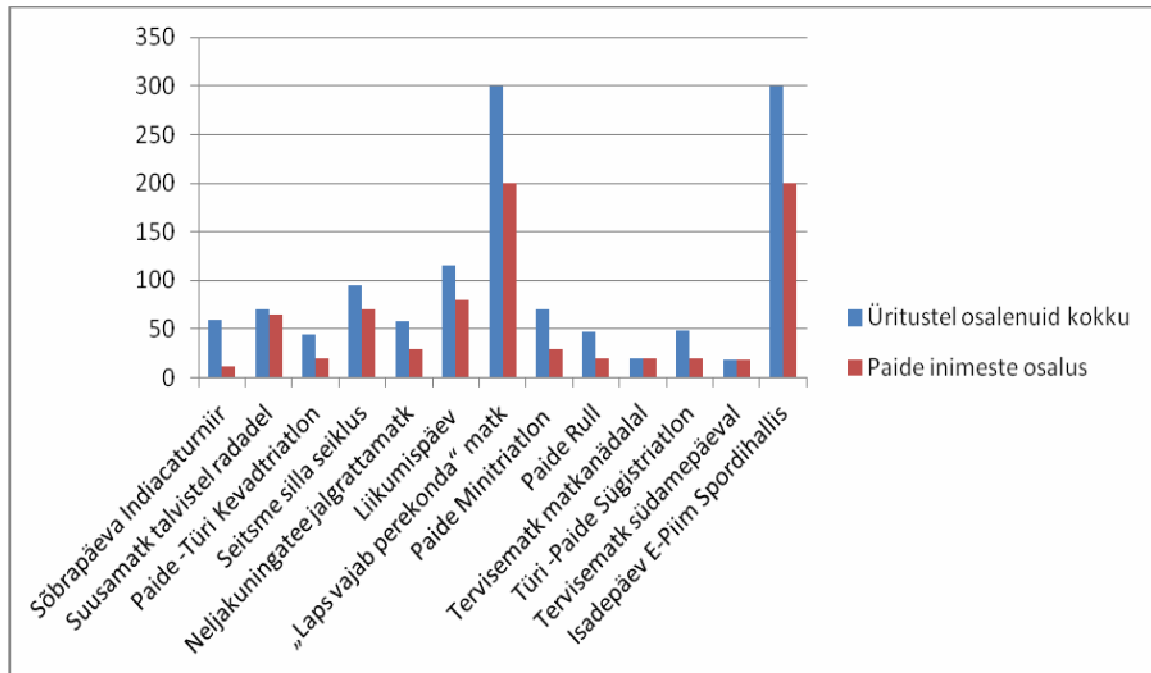
Koostöö linna (eriti Paide Sotsiaaltöökeskuse) ja perearstide vahel peaks olema tihedam ning süstemaatilisem, et võimalikud abivajajad ei jääks vajalikul hetkel kahe silma vahele. Omavaheline suhtlemine on juhuslik ning seega puudulik.

Tervise Arengu Instituudi 2011 aasta Paikkonna tervisemõjurite uuringu Järvamaa raporti kohaselt olid Paide linnas 2011 aastal peamised infokanalid, kust saadi infot elukohas pakutavate terviseteenuste, sündmuste jms kohta:

- pere, sõbrad ja kolleegid;
- linna või valla ajaleht;
- maakonna ajaleht;
- kohalik raadio.

6.2. Tervislikku eluviisi toetavad üritused paikkonnas

Paide linnas viiakse läbi erinevaid tervisliku liikumisega üritusi, neist populaarsemad ja suurimad osalejate arvuga on Paide – Türi rahvajooks, SA Paide Spordi- ja tervisekeskuse poolt korraldatud spordiüritused ja liikumissari “Liikumist ja sportimist harrastav Järvamaa”. Paide – Türi rahvajooks on traditsiooniline rahvaüritus, mis toimub sügisel, korra aastas. Korraldajad on MTÜ Paide – Türi Rahvajooks koostöös Paide linna ja Türi vallaga. Võisteldakse üheksas erinevas vanuserühmas. Põhijooksud on Paide – Türi distantsiga 13,6 km ja Kirna – Türi distantsiga 6,5 km. Eraldi on lastejooksud, millel on kokku kolm erinevat vanuserühma ja distantsi.

Joonis 42. SA Paide Spordi- ja Tervisekeskuse korraldatud spordi ja tervisenenduse üritustel osalejate arv (kokku 1397 osalemist ja neist Paide linna elanikke 785). (Allikas SA Paide Spordi- ja Tervisekeskus)

“Liikumine on elu!”, sellise deviisi all toimub liikumissari “Liikumist ja sportimist harrastav Järvamaa”, mis sisaldab endas 11 erinevat sportlikku ettevõtmist. Esindatud on rahvaspordi alad nagu matkamine, jooksmine, jalgrattasõit, kepikõnd ja orienteerumine. Etapid toimuvad Järvamaa erinevates paikades. Ühendatud on nii sportlik kui ka kultuuriline elamus. Paide Spordi- ja Tervisekeskus on pakkunud Paide linna inimestele tasuta transpordivõimalust üritustel osalemiseks.

2011-2015 aastatel on Paide linnas läbi viidud perepäeva „Laps vajab perekonda“, kust võtab igal aastal osa umbes 1000 elanikku üle Eesti. Erinevad erialaseltsid viivad läbi tervisepäevi, kuid need on suunatud kitsale sihtgrupile (diabeetikute selt, reumaselts). 2013 aastal viis SA Paide Spordi- ja Tervisekeskus läbi suure tervisepäeva „Tervisefest“ E-Piim Spordihallis, mis oli rahvarohke ja võttis väga suure ressursi, kuid jätkuvalt on inimesed huvi tundnud sellise suure ürituse järele.

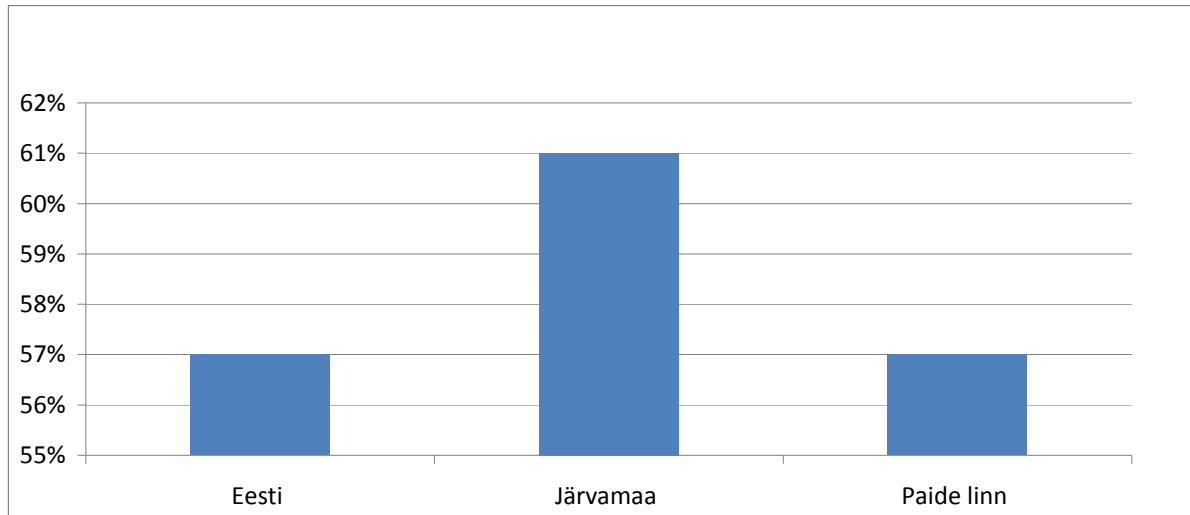
Lisaks sihtasutusele korraldavad spordiklubid, noortega tegelevad asutused ja puuetega inimeste organisatsioonid sihtrühmadele terviseüritusi, õppetrenninguid ja tervislikke eluviise tutvustavaid loenguid jms.

Olemasolevatele tervislikku eluviisi toetavatele üritustele tuleb koostada ühtne kalenderplaan ja info peab olema kättesaadav kogu elanikkonnale.

Tervise Arengu Instituudi 2011 aasta „Paikkonna terviseõjurite uuringu“ Järvamaa raportis selgus, et Järvamaa inimestest 29 % (Eesti keskmine 19 %) vastanutest on viimase aasta jooksul osalenud mõnel kohalikul tervise teemalisel üritusel. Kõige suurem oli osalemismäär Paide linnas (37 %) ja madalaim Paide vallas (11 %).

6.3. Toitumine, ülekaaluliste ja rasvunute ülekaal

Tervise Arengu Instituudi 2011 aasta „Paikkonna tervisemõjurite uuringu“ Järvamaa raportist selgus, et Paide linnas alakaalulisi ei olnud ja ülekaalulisi oli 57 %.

Joonis 43. Ülekaaluliste osakaal. (Allikas: Tervise Arengu Instituudi 2011 aasta „Paikkonna tervisemõjurite uuring“ Järvamaa raport)

Uuringus osalejatel paluti üles märkida oma kehakaal ja pikkus, mille alusel arvutati iga vastaja kehamassiindeks. Normaalkaalulisi on Järva maakonnas 37 %, mis on sarnane Eesti keskmisele. Ülekaaluliste ja rasvunute osakaal Järvamaal on 61 %.

Uuringust selgus, et hommikusöögi söömise poolest on Järvamaa näitaja sarnane Eesti keskmisele. 84 % Järvamaa vastajatest sõi uuringule eelnenud kuu jooksul hommikust vähemalt pooltel päevadel. Paide linnas oli see näitaja 87 %.

Toidukaupade kättesaadavus kuni 10 minuti jooksul oli järvamaalastel 52 %, mis on sarnane Eesti keskmisele näitajale. Kõige kõrgeim oli see Paide linnas 69 % ja kõige madalam Kareda vallas 31 %.

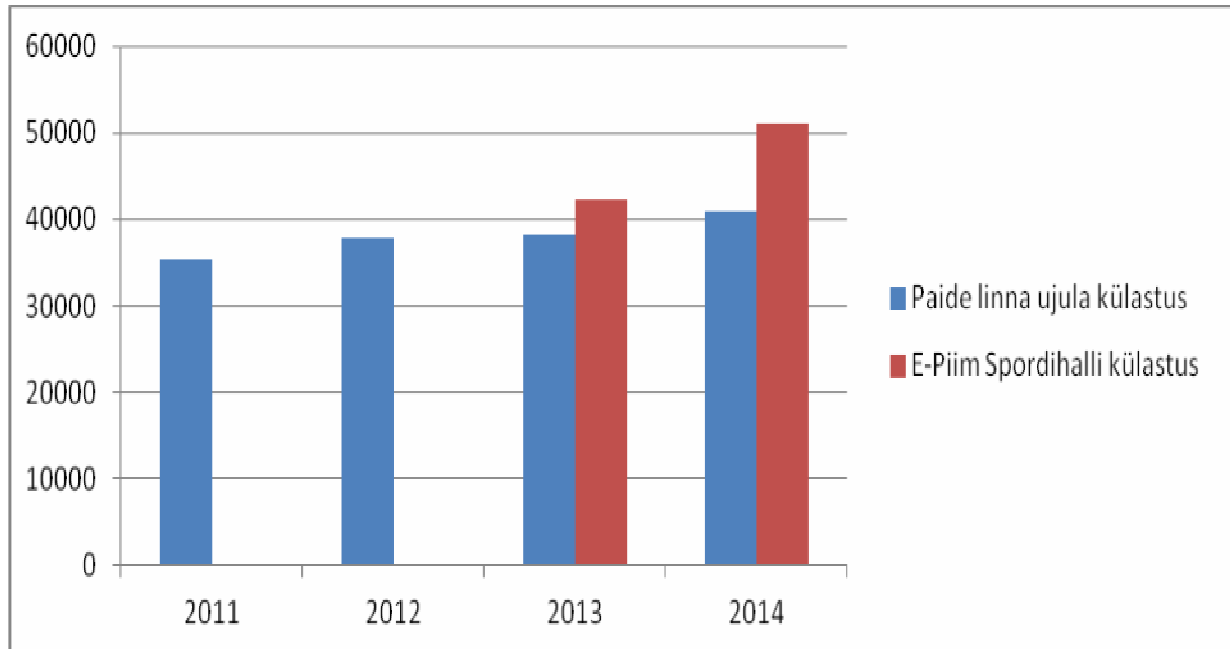
Võrreldes Eesti keskmisega on Järvamaal enam vastajaid, kes puu- ja köögivilju üldse ei söö või söövad ainult mõned korrad nädalas (64 %) . Paide linnas ei söönud 2011 aastal köögivilju üldse 55 %, mõned portsjonid nädalas 33 %, 1-2 portsjonit päevas 9 %, 5 või enam portsjonit päevas 3% vastanutest. Järvamaal oli Coca-Cola ja teiste suhkrut sisaldavate magusate jookide iganädalasi tarvitajaid 34 % vastajatest, mis on sarnane Eesti keskmisele, Paide linnas oli see 31 %.

6.4. Füüsiline aktiivsus

Tervise Arengu Instituudi 2011 aasta „Paikkonna tervisemõjurite uuringu“ Järvamaa raportist selgus, et 73 % Järvamaa vastajatest liikus korra nädalas vähemalt 30 min, mis on sarnane Eesti keskmisele. Kõige enam on regulaarselt jalgsi või rattaga liiklejaid Paide linnas (78 %).

Vähemalt ühe korra nädalas tegeles 45 % Järvamaa vastajatest vähemalt 30 minutit sellise liikumisharrastusega, mis ajas kergelt hingeldama ja higistama. See on sarnane Eesti keskmisele. Füüsiliselt olid kõige aktiivsemad Paide linna inimesed (46 %).

Peamiseks füüsilise aktiivsuse takistajaks peeti huvi või aja puudumist, vähest viitsimist ja väsimust – nii väitsid 97 % Paide linna vastajatest, mis on sarnane Eesti keskmisega.

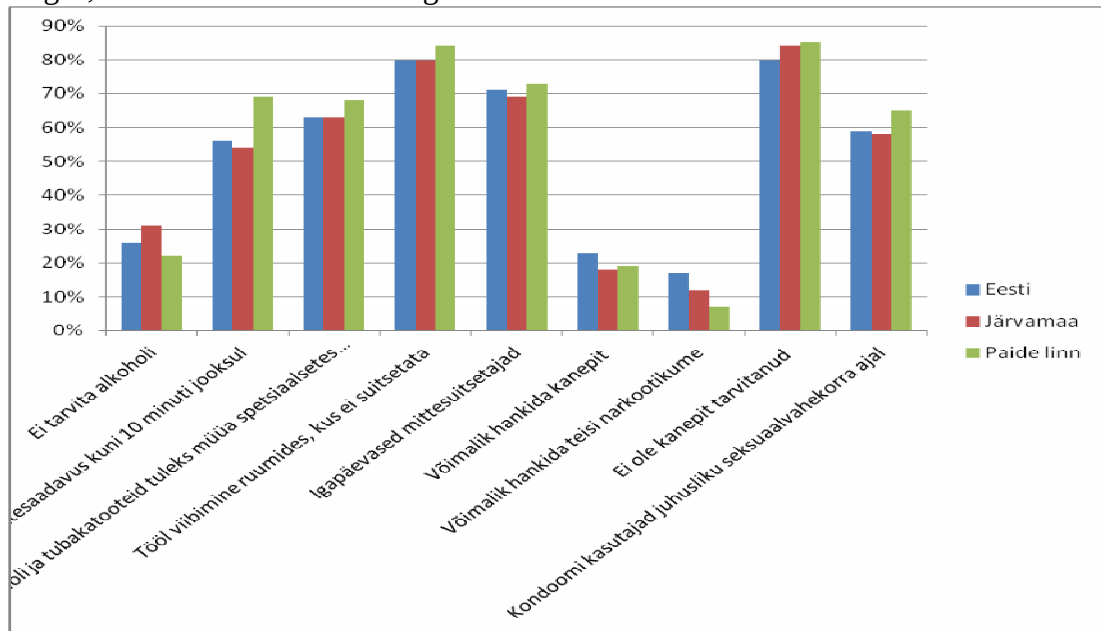

Joonis 44. Paide linna ujula ja E-Piim Spordihalli külastuste arv. (Allikas: Paide Spordi- ja Tervisekeskus)

SA Paide Spordi- ja Tervisekeskuse andmetel Paide linna inimeste füüsiline aktiivsus iga aastaga kasvab, seda näitab ka Paide linna ujula ja E-Piim Spordihalli külastatavuse kasv.

6.5. Alkoholi tarbimine, suitsetamine, narkootiliste ainete- ja kondoomi kasutamine

Tervise Arengu Instituudi 2011 aasta „Paikkonna tervisemõjurite uuring“ Järvamaa raportist selgus, et alkoholi tarvitamise regulaarsus Järvamaal on Eesti keskmisest madalam.

Joonis 44. Alkoholi tarbimine, suitsetamine, narkootiliste ainete- ja kondoomi kasutamine (protsent vastanutest). (Allikas: Tervise Arengu Instituudi 2011 aasta „Paikkonna tervisemõjurite uuring“ Järvamaa raport)

Paide inimestest vastas 22 %, et nad ei ole 30 päeva jooksul alkoholi tarbinud, 44 % vastas, et tarvitavad alkoholi 1-3 korda kuus, 33 % vastas, et tarvitavad alkoholi vähemalt üks kord nädalas. Iganädalasi purju joojaid on Paide linnas (9 %). Alkoholi kättesaadavus kuni 10 minuti jooksul on Paide linnas väga kõrge (68 %), mis on oluliselt kõrgem kui Eestis (56 %)

Tubakatoodete kättesaadavus Järvamaal sarnaneb Eesti keskmisega, kuni 10 minuti jooksul on tubakatooted kättesaadavad 53%-le Järvamaa vastajatest. Sarnaselt alkoholi kättesaadavusele on näitaja kõrgeim Paide linnas (69%) ja kõige madalam Kareda vallas (33%).

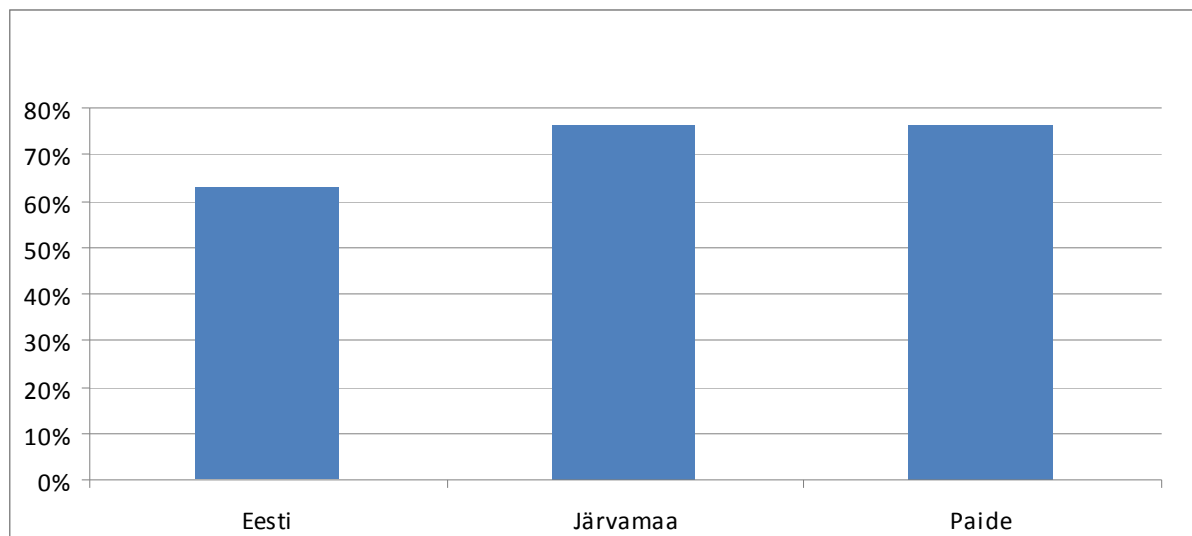
Paide linna vastajate hulgas oli väitega „Alkoholi ja tubakatooteid tuleks müüa spetsiaalsetes müügikohtades“ nõustujaid 68 %, mis oli sarnane Eesti keskmisele näitajale. Paide vastajatest 21 % viibis 2011 aastal töö juures ruumides, kus suitsetati, mis on Eesti keskmisest kõrgem (16 %). Paide linnas oli igapäevaseid suitsetajaid 22 % ja mitte kunagi ei olnud suitsetanud 52 %.

Paide linna vastajatest 17 % leidsid, et soovi korral on neil võimalik hankida kanepit, mis on madalam Eesti keskmisest 23%. Paide linna vastajatest 7 % leidsid, et soovi korral on neil võimalik hankida selliseid narkootikume nagu ecstasy, amfetamiin, kokaiin ja heroiin, mis on madalam Eesti keskmisest 17 %. Vastajaid, kes on elu jooksul vähemalt korra kanepit tarvitanud, on Järvamaal 16 %, see näitaja on sarnane Eesti keskmisele. Korduvaid kanepi tarvitajaid on Paide linna vastajatest 13 %.

Paide linnas pakutakse sõltlastele madala läve teenust. Teenuse eesmärgiks on narkootikumide tarvitamisega kaasnevate kahjude vähendamine, sõltlaste parem toimetulek ja integreeritus ühiskonda.

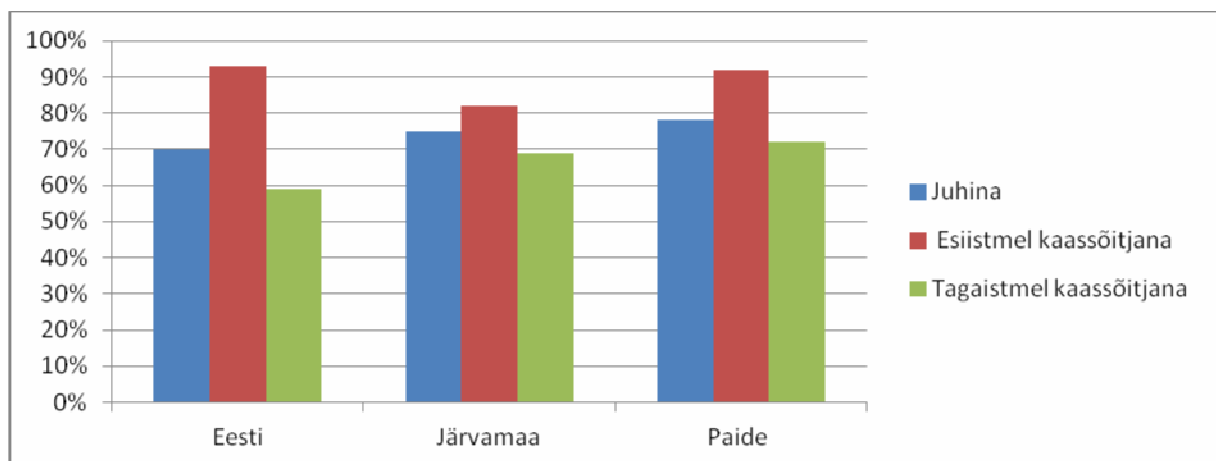
Kondoomi kasutas enamasti või iga kord 65 % Paide linna vastanutest, mis on sarnane Eesti keskmisega. Juhupartneriga seksuaalvahekorras olles jätsid kondoomi enamasti kasutamata pigem vanemaealised (100 %) kui keskealised (52 %) ja noored (16 %);

6.6. Helkuri ja turvavöö kasutamine

Joonis 45. Helkuri kandjate protsent. (Allikas: Tervise Arengu Instituudi 2011 aasta „Paikkonna tervisemõjurite uuring“ Järvamaa raport)

Tervise Arengu Instituudi 2011 aasta „Paikkonna tervisemõjurite uuring“ Järvamaa raportist selgus, et Paide linnas kasutavad pimedal ajal valgustamata tänavatel või teedel liikudes helkurit 76 %, mis on võrdne Järvamaa kasutajatega.

Joonis 46. Alati turvavöö kasutajate protsent. (Allikas: Tervise Arengu Instituudi 2011 aasta „Paikkonna tervisemõjurite uuring“ Järvamaa raport)

7. Terviseteenused

7.1 Tervishoiuteenuseid pakkuvad asutused

Tervislik elukeskkond ja elanike hea tervis on tagatiseks linna jätkusuutlikule arengule. Paide elanikele on tagatud tervishoiuteenused kohapeal. Arengusuunaks on aktiivse ja efektiivse koostöövõrgustiku väljaarendamine linnavõimude, tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandetasutuste ning era- ja kolmanda sektori organisatsioonide vahel.

Esmatasandi arstiabi.

Paide linnas on 7 perearsti praksist, kes osutavad teenust ka Paide vallas. Esmatasandi arstiabi on korraldatud heal tasemel. Linnal on sõlmitud perearstidega lepingud ravikindlustuseta isikutele tervishoiuteenuse osutamiseks.

Ambulatoorne arstiabi

AS Järvamaa Haigla osutab ambulatoorset ja eriarstiabi. Haiglavoodeid kokku Järvamaa Haiglas 106- siseosakond, kirurgia- ja günekoloogiaosakond, sünnitusosakond, lasteosakond. Lisaks asub Järvamaa Haiglas nii statsionaarne kui ka ambulatoorne taastusraviosakond, samuti õendusabi osakond, mis tegeleb hooldusravi, koduõenduse ja geriaatrilise hindamisega. Järvamaa Haiglas on kaasaegne diagnostikaosakond.

Ambulatoorse arstiabi on Paide linnas hästi korraldatud. Kuna tegu on maakonnakeskusega, on tagatud kõikide erialaarstide vastuvõtt. Lisaks osutavad teenust ka eriarstid (töotervishoid, hambaravi, psühhiaatria ja silmahaiguste alal). Paljud nõustamiskabinetid töötavad Järvamaa haigla ruumides.

Vältimatu arstiabi

Vältimatu arstiabi osutamisega tegeleb erakorralise meditsiini osakond. Samuti on Järvamaal ka 2 kiirabibrigaadi asukohaga Paide linnas ning seda teenust osutab Tartu kiirabi.

Apteegid asuvad Paide linnas hästi ligipääsevates kohtades (kesklinn, kaubanduskeskused, polikliinik), kokku on apteekide müügikohti Paides 4.

Kõrgema etapi haiglad asuvad Paidele suhteliselt lähedal:

Põhja-Eesti Regionaalhaigla 92 km,

Tartu Ülikooli Kliinikum 102 km.

Kaugus lähimate kesk-, üld-, ja kohalike haiglateni on järgmine:

Rapla 65 km,

Viljandi 71 km,

Jõgeva 74km,

Rakvere 83 km,

Pärnu 95 km.

Tervishoiuteenuste osutamine sõltub Eesti Vabariigis kehtivatest seadusandlikest aktidest ja Eesti Haigekassaga sõlmitud finantseerimislepingutest, mis on aastate lõikes muutuvad suurusel, on raske prognoosida teenuste mahu suurenemist või suurendamise vajalikkust. Oluline on luua tõhus ja patsiendikeskne tervishoiusüsteem, mis on võimeline kohanduma muutuvate haiguste, võimaluste ja patsientide soovidega. Paide elanik saab vajadusel kvaliteetset tervishoiuteenust võimalikult kodukoha lähedalt.

7.2 Nõustamisteenuste kättesaadavus

Õppenõustamine ja nõustamiskomisjon on õpilaste koolist väljalangevuse ennetamiseks ja noorte edasise toimetuleku ning konkurentsivõime suurendamiseks igapäevaelus ja tööturul (SA KENK, Järvamaa Rajaleidja keskus).

Psühholoogiline nõustamine soodustab teadlikku otsustamist, aitab ületada kartusi, mis takistavad muutuste ettevõtmist, aitab leida valikute tegemiseks vajalikku enesekindlust (Kesk-Eesti Noorsootöökeskus, Paide Sotsiaaltöökeskus, MTÜ Süda-Eesti Sotsiaalkeskus).

Karjääri info ja nõustamine - kasutatakse karjääriplaneerimiseks, käsitletakse kutse-, õppe- ja töökoha valikuga seotud teemasid (KENK, Töötukassa Järvamaa osakond, Järvamaa Rajaleidja Keskus).

Noorteinfo - info õppimis- ja töötamisvõimalustest, info ühiskonna, seaduste, toetuste, keskkonna ja säästva arengu, tervise, suhete, hobide, spordivõimaluste jne kohta (KENK).

Nõustamine ja rehabilitatsiooniteenus vangist vabanenutele (Tallinna vangla Pärnu kriminaalhooldus osakonna Paide talitus).

Perenõustamine - perelepitus (KENK).

Ohvriabi (Järvamaa Ohvriabikeskus) - abistav võrgustikutöö, hooletuse või halva kohtlemise, füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalla ohvriks langenud isikute toimetulekuvõime säilitamiseks või parandamiseks..

Laste hoolekandevalane sh lastekaitsealane nõustamine - (Paide Sotsiaaltöökeskus).

Rehabilitatsiooniteenuste osutamine ja rehaplaanide koostamise nõustamine - (AS Järvamaa Haigla).

Diabeedihaigete nõustamine - (AS Järvamaa Haigla).

Tubakast loobumisest nõustamine - (perearst Ülle Trumm FIE)

Inkontinentsiaalne nõustamine – pidamatus probleemidega patsientide nõustamine ja tarvikute müük (AS Järvamaa Haigla).

Perekool – nõustamine, rasedate võimlemine (AS Järvamaa Haigla).

Seksuaalharidusalane noorte nõustamine - (AS Järvamaa Haigla).

Sotsiaalpsühholoogiline meditsiiniline nõustamine - (AS Järvamaa Haigla).

Toitumisnõustamine – tõenduspõhine nõustamine ja tegevus. (AS Järvamaa Haigla).

Varjupaigateenus (Paide Naiste Varjupaik) – lähisuhte vägivalla all kannatajatele.

Võlanõustamine - (Swedbank; SEB pank; MTÜ Süda-Eesti Sotsiaalkeskus).

Nõustamine sõltlastele ja nende lähedastele - (Paide Sotsiaaltöökeskus/Madala Läve keskus, MTÜ Kesk-Eesti Sotsiaalkeskus).

Sotsiaalnõustamine - (Paide Sotsiaaltöökeskus, MTÜ Kesk-Eesti Sotsiaalkeskus).

Nõustamisteenused on valdavalt koondunud maakonna keskusesse. Lisaks maakondlikele teenustele on võimalus kasutada vabariigi nõustamistelefone ja Interneti nõustamisteenust.

Nõustamisteenuste olukord ja kättesaadavus on Paide linnas heal tasemel, vajaka jääb teavitamisest ja info kättesaadavusest.

7.3. Olulisemad terviseteenuseprojektid

Paide linna lasteaiad on igal aastal osalenud südamenädala kampaanias, mis on kõikidel aastatel suunatud liikumisharjumuste kujundamisele. Südamenädala kampaania on suunatud ka täiskasvanutele, mille raames kujundatakse liikumisharjumusi.

Paide koolid on igal aastal osalenud projektis „Reipalt koolipinki“, mis kujutab endast turvalisuse elemente, et harjutada lapsi linnaliiklusega septembrikuus, kui lapsed naasevad

maalt.

Politsei on viinud läbi koolides ja lasteaedades suitsetamise ja alkoholivastaseid ennetustegevusi, nii lastele kui ka õpetajatele.

Paide Ühisgümnaasium ja Paide Gümnaasiumi 6. klassid osalevad igal aastal KEAT-i koolitustel ja laagris.

Järvamaa Punane Rist on aastaid viinud läbi esmaabi loenguid koolides erinevatele klassidele, kuid pigem algastmes. Samuti ka lasteaedades.

Päästeamet viib igal aastal läbi Paides Turvalisuse päeva, kus erinevad asutused oma elupäästvaid vahendeid tutvustavad.

Lasteaedades viidi läbi 2010-2011. aastal esmaabi kursused nii lastele kui täiskasvanutele.

2010.aastal toimusid uimastiennetuse projektid Paide Ühisgümnaasiumis, erinevatele klassidele.

2012.aastal viidi läbi lasteasutuste riskikohtade kaardistus, mida lasteaiad igal aastal ka täiendavad.

2013.aastal viidi läbi projekt „Märka last“ - mis endast kujutas tegelikult laste kiusamist või ahistamist, osalejateks lapsevanemad ja töötajad.

2013-2014.aastal toimus Riskilaste projekt, mida viis läbi MTÜ Läbi Tähevärava, kuid selles osales Paide linnast ca kümnekond last. Selles projektis osalenud lapsevanemad, õed-vennad ja laps ise said psühholoogist nõustamist.

2014. aastal toimus eakate projektid „Iga inimelu on väärtus“ – eakaid õpetati märkama enda kõrval oleva inimese probleeme ja nende õigusi tulenevalt uuest sotsiaalvaldkonna teenuste rakendamise seadusest.

MTÜ Süda-Eesti Sotsiaalkeskus viis perioodil 01.06.2011 – 31.12.2013 ellu projekti "Tugiteenuste kaasabil tööturule". Projekti eesmärgiks oli pakkuda pere tugiisiku ja isikliku abistaja teenust 10-s omavalitsuses Järvamaal, läbi mille on suurenenud tööga hõivatud lastevanemate osakaal, vähenenud on töötus ja mitteaktiivsus.

01.märts 2010 - 31.detsember 2012 käivitus projekt „Tegusalt tulevikku“. Projekti põhitegevuseks on tööharjutus.

Perioodil 01.01.2012 – 31.01.2013 viidi läbi projekt „Tugiteenused sõltlastele ja nende lähedastele“. Projekti üldeesmärk oli Järva maakonnas on vähenenud sõltuvusprobleemidest tingitud põhjustel tööelust kõrvalejäämine.

II PAIDE ELANIKE MUUTUSED TERVISES, SEKKUMISVAJADUSED JA PEAMISED TEGEVUSSUUNAD

1. Positiivsed muutused

Rahvastikusündmused ja haigestumine

- Tulumaksu laekumine on alates 2012.a tõusutrendis;
- Alkoholi tarvitamisest põhjustatud haiguste tagajärjel suremus on vähenenud;
- Tuberkuloosi haigestumine on vähenemas.

Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

- Alates 2012. aastast on maksumaksjate osakaal taas tõusmas ja 2013. aastaks on see tõusnud peaaegu majanduslanguse eelsete aastate tasemele tagasi.
- 2013.a oli Järvamaa tööhõive määr 3,8 % kõrgem kogu Eesti määrast;
- Töötuse määr oli kõige kõrgem 2009.aastal, edasi hakkas töötuse määr Paide linnas aasta aastalt vähenema.
- Toimetuleku toetuse väljamakstud summad ühe taotlejale kohta on suurenenud;
- Paide elanike aktiveerimiseks on ellu kutsutud mitmeid motiveerivaid tegevusi, mis võimaldavad tunnustada inimesi, kes oluliselt mõjutavad paikkonna arengut ja eluolu. Erinevad tunnustamised on maakonnas oodatud sündmused.
- Paide elanikel on head võimalused kultuurielus osalemiseks.

Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

- Noorte süütegude arv on vähenenud;
- Paide linna noortel on laialdased võimalused vabal ajal huvitegevuseks – tegevuste ring on mitmekesine;
- Paide linna lastele ja noortele on tagatud ohutu elu- ja õpikeskkond. Lasteaedadeni ja koolideni viivad kergliiklusteed ning ülekäigurajad on tähistatud.
- Paide Gümnaasiumis on aastatel 2006 kuni 2009 mitmes etapis läbi viidud suured rekonstrueerimistööd, mille käigus sai koolimaja uue ilme nii seest kui väljast, uuendati tehnosüsteemid ja mööbel, uue väljanägemise said staadion, õueala ja kool ümbritseti aiaga.
- Paide linna kahes lasteaias on olemas tervishoiutöötaja, logopeed ja liikumisõpetaja. Koolides on olemas osalise tööajaga tervishoiutöötaja, psühholoog ja sotsiaalpedagoog.
- Põhikooli õpilastele on tagatud tasuta ujumisõpetus;
- Kogu Järvamaa lastele ja noortele võimaldatakse õppe-, karjääri- ja psühholoogilist nõustamist.
- Paide linna vähekindlustatud peredele huviringi toetust.

Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond

- Paides on üks kool (Paide Ühisgümnaasium) liitunud tervist edendavate koolide võrgustikuga ja üks lasteaed (PAIde Lasteaed) tervistedendavate lasteaedade võrgustikuga;

- Kliendirahulolu-uuringust selgub, et 94 % Paide linna spordirajatiste kasutajatest on sportimispaikadega ja rajatistega rahul.
- Tänavavalgustuse rekonstrueerimise projekti raames läheb enamus tänavavalgustusest üle LED -lampidele ja Paide linn saab korralikult valgustatud, mis aitab kaasa turvalisuse loomisele.
- Paide linna ühisveevärgi joogivee analüüside tulemused vastavad piinormidele;
- Paide linnas on korraldatud jäätmeveoga hõlmatud segaolmejäätmete kogumine ja vedu;
- Tulekahjude arvu langemine näitab ennetustöö tõhusust.
- Surmaga lõppenud tööõnnetuste arv on aasta-aastalt vähenenud

Tervislik eluviis ja terviseteenused

- Paide linnas korraldatakse traditsioonilisi ja rahvarohkeid rahvaspordiüritusi;
- „Paikkonna tervisemõjurite uuringust“ selgub, et Paide linna elanikud on võrreldes kogu Eesti elanikega füüsiliselt aktiivsemad. Seda näitab ka E-Piim Spordihalli külastajate arvu kasv;
- „Paikkonna tervisemõjurite uuringust“ selgus, et alkoholi tarvitamise regulaarsus Järvamaal on Eesti keskmisest madalam;
- „Paikkonna tervisemõjurite uuringust“ selgus, et Paide linna vastajatest 17 % leidsid, et soovi korral on neil võimalik hankida kanepit, mis on madalam Eesti keskmisest 23%;
- Nõustamisteenuste olukord ja kättesaadavus on Paide linnas heal tasemel.

2. Probleemvaldkonnad

Rahvastikusündmused ja haigestumine

- Paide linna rahvastik väheneb järjepidevalt, seda eelkõige väljarände tõttu, viimasel kahel aastal ka negatiivse iibe tõttu;
- Paide linna elanikud lähevad elama suurlinnadesse või välismaale – ca 20 % kõigist väljarännanutest suundub elama välismaale;
- 19,8 % elanikkonnast on vanemad kui 65 aastased – viimase viie aasta jooksul on pensioniealiste osakaal elanikkonnast kasvanud 3,38 % võrra;
- 15,9 % elanikkonnast on kuni 14 aastased – viimase viie aasta jooksul on laste osakaal vähenenud 0,85 %;
- 64,4 % elanikkonnast on 15-64 aastased – viimase viie aasta jooksul on tööealiste osakaal vähenenud 2,52 % võrra;
- 2013.a oli sündinutajate keskmine vanus Eestis 29,5 aastat, selles vanuses naiste osakaal Paide linnas väheneb iga aastaga (võrreldes kogu Eestiga väheneb Paide sündide üldkordaja oluliselt kiirema tempoga);
- Abordimäär 100 elusünni kohta maakonnas on väga kõrge (60,5);
- 12,1 % maakonna sündinutajatest suitsetab raseduse ajal;
- Paide linna töösurveindeks näitab, et järgmisel kümnenditel on linna tööturule sisenejaid vähem kui lahkujaid;
- Elanike kõrge suremus vereringehaigustesse;
- Pahaloomuliste kasvajate haigestumiskordaja on kõrgem, kui Eestis tervikuna.

Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

- Ülalpeetavate määr on Paides kõrgem, kui Eestis tervikuna;
- Sotsiaaltoetuse saajate arv on kasvanud, kuid keskmine väljamakstud summa taotleja kohta on aastatega vähenenud;
- Paides puudub puuetega lastele hoiuteenus;
- Motiveerimist tervisekäitumise muutmiseks vajab töövõimelises eas elanikkond, kelle aktiivsus ja kaasatus on kõige madalam;
- Paides on vähe naabrivalvepiirkondi.

Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

- Paide Ühisgümnaasiumi maja on halvasti ventileeritud, suurem osa akendest on vahetamata, osa neist ei ole avatavad. Soojust mitte pidavate akende tõttu on klassiruumid külmad. Sadevesi tungib vundamendi konstruktsioonidesse ja need on rikkunud õpilaste garderoobi seinu. Pooltes klassides puuduvad aknakatted, mistõttu on õppetöö päikesepaistelisel päeval häiritud.

Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond

- Paides tuntakse puudust korralikkust ujulast, rulluisu- ja jalgrattateedest, jõusaalist, tenniseväljakutest.
- Paide-Väätsa ja Paide Türi kergliiklusteede võrgustik ei ole ühendatud, vahepeal on puudu eraldi jalakäijatele ja jalgratturitele mõeldud teelõik. Paide-Sillaotsa kergliiklustee on väga halvas olukorras.
- Tõusnud on perevägivalla juhtumite arv;
- Subjektiivse hinnangu kohaselt on alkoholi müüvate kaupluste puhul endiselt probleemiks alkoholi müük alaealistele.

Tervislik eluviis ja terviseteenused

- Tervisealase info levitamisega süstemaatiliselt Paide linnas ei tegeleta;
- Ülekaaluliste ja rasvunute osakaal Järvamaal on 61 %;
- „Paikkonna tervismõjurite uuring - Paide linnas ei söönud 2011 aastal köögivilju üldse 55 % vastajatest;
- Nõustamisteenuste olukord ja kättesaadavus on Paide linnas heal tasemel, vajaka jääb teavitamisest ja info kättesaadavusest.

3. Sekkumisvajadused

- Vabaühendused on suur jõud, see on valdkond, kuhu tulevikus tuleb rohkem panustada;
- Tervisedendusliku teavitustöö tõhustamine ja süsteemseks muutmine;
- Linna initsiatiivil tervisedendusliku ühtse võrgustiku loomine ja kõigi linna tervise organisatsioonide kaasamine, et koostöö oleks süsteemne ja tulemuslik;
- Tervisekäitumise muutmiseks vajab motiveerimist töövõimelises eas elanikkond, kelle aktiivsus ja kaasatus on täna kõige madalam;
- Olemasolevaid haljasalasid tuleb rohkem kasutada tervisedenduslike ürituste läbiviimiseks, kaasata erinevaid organisatsioone ja asutusi ürituste organiseerimisel. Samuti kaasata linnakodanikke ja organisatsioone haljasalade korrashoiule.
- Koostöö linna (eriti Paide Sotsiaaltöökeskuse) ja perearstide vahel tuleb muuta tihedamaks ning süstemaatilisemaks;
- Elanike tuleb julgustada naabrivalvega liituma ja võimalusel leida ka linna poolset rahastust, toetamaks liitumist;
- Olemasolevatele tervislikku eluviisi toetavatele üritustele tuleb koostada ühtne kalenderplaan ja info peab olema kättesaadav kogu elanikkonnale;
- Suurendada kehalist aktiivsust soodustavate võimaluste kättesaadavust, vähendada sõltuvust tekitavate ainete kättesaadavust ja nõudlust nende järele ning soodustada turvalist käitumist liikluses, olmes ja vaba aja veetmisel.
- Parandada elanikele informatsiooni kättesaadavust nõustamisteenuste võimalustest.

4. Peamised tegevussuunad aastani 2018

Prioriteedid	Tegevused	2015	2016	2017	2018	Võimalikud koostööpartnerid ja rahastus
Paide elanike tervisekäitumine on tervist toetav	Tervise ning tervisekäitumise kohta regulaarse info/statistika kogumine (tervisriskide ja tervisliku seisundi hindamine)	x	x	x	x	Eesti Haigekassa (EHK), Tervise Arengu Instituut (TAI), Eesti Statistikaamet, Politsei- ja Piirivalveamet (PPA), Maksu- ja Tolliamet, Eesti Päästeamet, Eesti Töötukassa, lasteaiad ja koolid, Maavalitsus (MV), Paide Spordi- ja Tervisekeskus, SA Paide Sotsiaaltöökeskus
	Elanikele tervisliku toitumise alase info edastamine läbi koolituste, kampaaniate ja terviseürituste korraldamise	x	x	x	x	TAI, Haridus ja Teadusministeerium (HTM), MV, Kodanikuühiskonna Sihtkapital (KÜSK), MTÜ, koolid, lasteaiad
	Elanikele terviseliikumise alase info koordineerimine ja edastamine läbi koolituste, kampaaniate ja terviseürituste	x	x	x	x	Paide Spordi- ja Tervisekeskus, MTÜ, SA (võimlemisklubid, spordiklubid jne), koolid, lasteaiad, TAI, MV
	Elanikele tervisttoetava turvalise käitumise (liiklus, seksuaalkäitumine jne) alase info koordineerimine ja edastamine läbi koolituste, kampaaniate ning terviseürituste korraldamise	x	x	x	x	PPA, Maanteeamet (MA), lasteaiad, koolid, Järvamaa Haigla, TAI, HTM, MTÜ, SA, KÜSK, Paide Spordi- ja Tervisekeskus
	Haiguste ennetamisele suunatud tegevuste ja teenuste arendamine ja rakendamine (eelkõige vereringehaigused ja pahaloomulised kasvaja)	x	x	x	x	EHK, TAI, Järvamaa Haigla, perearstid
	Sõltuvusainete tarbimise	x	x	x	x	Lasteaiad ja koolid PPA, TAI, Paide

	ennetamistegevused koolides					Sotsiaaltöökus
	Paide elanikkonna kehalise aktiivsuse suurendamine	x	x	x	x	Paide Spordi- ja Tervisekeskus, MTÜ, SA, ettevõtted, koolid ja lasteaiad, Kultuuriministeerium, TAI
	Linnaelanike keskkonnavalase teadlikkuse parandamine	x	x	x	x	Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK), koolid ja lasteaiad, Paide Haldus
Terviseteeuste kohta käiv info on Paide elanikele lihtsalt kättesaadav	Linna initsiatiivil tervisedendusliku ühtse võrgustiku loomine ja teavitustöö süsteemseks muutmise	x	x	x	x	Koolid ja lasteaiad, MTÜ, SA, Järvamaa Haigla, ettevõtted, perearstid, Süda Eesti Sotsiaaltöökus, Paide Sotsiaaltöökus, Kesk-Eesti Noorsootöö Keskus (KENK), Järvamaa Arenduskeskus, MV, Töötukassa, Rajaleidja, Paide Spordi- ja Tervisekeskus, Kultuurikeskus, kohalik meedia
	Paide linna kodulehe mitmekesistamine, sotsiaalmeedias (FB) tervisealase info kajastamine (gruppide, sündmuste, kampaaniate loomine nimetatud keskkonnas), tervisealase info kajastamine Linnalehes (LL)	x	x	x	x	Koolid ja lasteaiad, MTÜ, SA, Järvamaa Haigla, ettevõtted, perearstid, Süda Eesti Sotsiaaltöökus, Paide Sotsiaaltöökus, KENK, Järvamaa Arenduskeskus, MV, Töötukassa, Rajaleidja, Paide Spordi- ja Tervisekeskus, Kultuurikeskus, kohalik meedia
Kõigile Paide linna elanikele on tagatud võrdsed võimalused	Raske ja sügava puudega lastele kompleksse lapsehoiuteenuse välja arendamine		x	x	x	SA Paide Sotsiaaltöökus, Järvamaa kohalikud omavalitsused, Sotsiaalkindlustusamet (SKA), Sotsiaalministeerium (SOM)
	Riskirühmade tööturule kaasamine*	x	x	x	x	Eesti Töötukassa, Paide Sotsiaaltöökus

	Riskirühmade kaasamine tervisedenduslikesse tegevustesse	x	x	x	x	Eesti Töötukassa, Paide Sotsiaaltöökeskus, Paide Spordi- ja Tervisekeskus
	Riskirühmadele võimaluste tagamine majanduslikult toime tulla (nõustamised, riiklikud toetused, linna poolsed toetused)	x	x	x	x	Eesti Töötukassa, Paide Sotsiaaltöökeskus, Süda Eesti Sotsiaaltöökeskus, SOM, SKA, Rajaleidja
Paide linna keskkond on laste ja noorte tervist ning turvalist arengut toetav	Lasteaedade ja koolide tervist edendava arengukeskkonna järjepidev parandamine (lasteaedade mänguväljakute ja õueala atraktsioonide uuendamine, õppehoonete rekonstrueerimine ja sisustuse kaasajastamine)		x	x	x	SOM, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS), koolid, lasteaiad
	Lastevanemate ja spetsialistide tervisekäitumise alase teadlikkuse tõstmine läbi koolituste ja linna tervisealastesse tegevustesse kaasamine	x	x	x	x	Lasteaiad ja koolid, TAI, HTM, SOM, Rajaleidja
	Haridusasutuste tervishoiutöötajate linna tervisealaste tegevuste planeerimisse ja korraldamisse kaasamine	x	x	x	x	Koolid ja lasteaiad
	Laste ja noorte linna tervisealastesse tegevustesse kaasamine ning laste ja noorte omaalgatuslike tervisedendavate ürituste ja tegevuste korraldamise toetamine, nõustamine	x	x	x	x	Lasteaiad ja koolid, Paide Avatud Noortekeskus, KENK, Päästeamet, PPA
	Tervisliku toitumise alase teadlikkuse tõstmine lasteaedades ja koolides	x	x	x	x	Lasteaiad ja koolid, TAI
	Motiveerida Paide Gümnaasiumi ja Sookure Lasteaeda tervisedendavate võrgustikuga liituma	x	x	x	x	Paide Gümnaasium ja Sookure Lasteaed
	Paide linna lasteaedades ja koolides on			x	x	Paide Sotsiaaltöökeskus, lasteaiad ja

	täistööajaga tervishoiutöötaja, psühholoog ja sotsiaalpedagoog					koolid
	„Kiusamisvaba lasteaiad ja kool“ - arendada välja koostöövõrgustik lasteaiade ja koolide vahel	x	x	x	x	Lasteaiad ja koolid, Lastekaitse Liit
Paide linna elanikele on tagatud tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond	Kergliiklusteede võrgustiku väljaehitamine ja ühendamine naaberomavalitsuste kergliiklusteedega		x	x	x	Maanteeamet (MTA), SOM, EAS
	Tervistedendavate töökohtade loomise motiveerimine	x	x	x	x	Ettevõtjad, TAI
	Perevägivalda all kannatavate pereliikmete toetamine ja nõustamine	x	x	x	x	Paide Sotsiaaltöökeskus, PPA, ohvriabi
	Alaealistele sõltuvusainete kättesaadavuse vähendamine	x	x	x	x	PPA, alkoholi ja tubakat müüvad ettevõtted
	Kogukonna motiveerimiseks tunnustada avalikult 1 kord aastas linna aktiivseid terviseedendajaid/organisatsioone „Aasta parim terviseedendaja“	x	x	x	x	Paide Tervise- ja Spordikeskus, MV

* Riskirühma kuuluvad: üksikvanemad, paljulapselised pered, puuetega ja erivajadustega inimesed, noored, eakad, pensionärid, töötud jne.

KASUTATUD KIRJANDUS

Marmor, T. R., Barer, M. L., Evans, R. G. (1994). The determinants of a population health: What can be done to improve a democratic nation's health status. In R. G. Evans, M. L. Barer & T. H. Marmor (Eds.). Why are some people healthy and others not: The determinants of health of population. New York: Walter de Gruyter

Tilts, I. (2010). Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamine. Juhised. Tervise Arengu Instituut. Tallinn

Viilmann, K. jt (2013). Paikkonna tervisemõjurite uuring 2011. Viljandimaa raport. Tervise Arengu Instituut. Tallinn.

Eesti Statistikaameti andmebaas

Tervise Arengu Instituut Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas

Eesti Haigekassa statistika

Eesti Töötukassa

Maksu- ja Tolliamet

Paide Linna Arengukava aastateks 2011 -2020

Paide linna ühisveevärgi ja – kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2015-2027

Paide Ühisgümnaasiumi arengukava aastateks 2015-2017

Paide linna jäätmekava 2015-2020

Paide linna tervisprofiil 2010

Paide tehisjärve supluskohta suplusvee profiil

Terviseinfo.ee

Eesti Hariduse Infosüsteem

Õppeasutuste tegevusnäitajad (PÜG ja PG)

Spordiregister

Politsei- ja Piirivalveameti andmebaas

Eesti Päästeameti andmebaas

MTÜ Eesti Naabrivalve koduleht

Paide- Spordi- ja Tervisekeskuse „Kliendi rahulolu-uuring 2015 (mai)